

LETO II.

ZVEZEK XII.

LJUBLJANSKI

Z V O N.

IZDAJATELJI:

J. KERSNIK, F. LEVEC, J. STRITAR, Dr. I. TAVČAR.

ODGOVORNI UREDNIK:

FR. LEVEC.

V LJUBLJANI.

TISKA „NARODNA TISKARNA“.

1882.

Vsebina 12. zvezka:

	Str.
1. Gorázd: Vaška lipa. Balada	705
2. Dr. Fr. Detela: Malo življenje. Povest. (Konec.)	706
3. Dr. H. Dolence: Izza mladih let. VI.	719
4. Gorázd: Glas vetróv. Pesen	724
5. S. Rutar: Bosenski grobovi	725
6. —b—: Zakaj? Pesen	726
7. J. Trdina: Bajke in povesti o Gorjancih. 12.	727
8. —b—: Angelj ljubezni. Pesen	736
9. M. Posavski: Oddihljaji. Sonetje	736
10. Dr. I. Tavčar: Kuzovci. (Konec.)	738
11. Gorázd: Pri Sotli. Pesen	745
12. E. Lah: Nekoliko o kranjskih jezerih	746
13. Iv. Šubic: O starosti človeškega rodu	751
14. Simon Bric: Pogreta mladost. Pesen	754
15. Fr. Leyec: Andrej Einšpieler	755
16. M. Vodušek: Venerino prehajanje mimo solnca 6. dec. 1882.	759
17. Dr. V. Z.: Nova česka opera	760
18. Ivan Šubic: Josipina Kwiatkowska	761
19. M. M.: Star srbsko-cirilsk rokopis. (Konec.)	762
20. — Slovenski glasnik	767
21. Matica Slov.: Poziv pisateljem slovenskim	776

Preveč naročnine za l. 1882. so plačali ti gospodje:

Pleteršnik Josip v Kranjski Gori 1 gld. 15 kr.; Ravnika
 Alojz v Ribnici 2 gld. 30 kr.; Valentinčič Ignacij v Ljubljani 2 gld.
 30 kr.; Dr. Schiffrer Ivan v Ptui 2 gld. 30 kr.; Urbančič Fran iz
 Bača 4 gld.; Šusteršič Matija na Krškem 1 gld. 15 kr.; Pirc M. v
 Kranji 2 gld. 30 kr.; Čitalnica v Kranji 2 gld. 30 kr.; Kantè Matej
 v Slavini 1 gld. 15 kr.; Čitalnica v Celovci 3 gld. 45 kr.; Papež I.
 v Ljubnem 1 gld. 15 kr.; Rahnè Janko v Ljubljani 1 gld.; Urbanec
 Ivan v Ptui 1 gld.; Čitalnica v Mozirji 1 gld.; Vozlič Lavoslav v
 Mariboru 2 gld.; Baloch Lorenc v Sev. Ameriki 5 gld.; Vagaja
 Ljudevit na Jesenicah ob Savi 1 gld. 15 kr.; P. Marijan Širca na
 Kostanjevici 20 kr.

Vsem tem gospodom naročnikom bomo našteje zneske
 uračunjali za l. 1883. Prosimo jih, da to v pomnjo vzprejmó.

Administracija.

**Denašnji zvezek ima vrhu naslovnega lista in kazala še pol
 pole priloge.**

„Človek vse okorne prste dobi,“ dejal je ta necega nedeljskega popoldne, ko je mislil, da je pogovora že dosti za ta dan. „Kar otrpnejo mu, če jih ne vadi sem ter tja.“

„Ti greš zopet po harmoniko?“ vpraša Jurij.

„I, kaj pa!“

„Oh, pusti jo! Rajši se še kaj pomenimo!“

„Jaz sem že vse povedal, kar vem. Vi lahko govorite, jaz moram pa malo poigrati.“

„Miha se boji,“ pravi Lenčika smeje se, „da ne bi tu v hribih čisto zdivjal. Anica, ti ga moraš malo razvedriti.“

„O mene nič ne poslušaj,“ odgovori deklica.

„To je pa res,“ pristavi Miha. „Anica mi sicer dopade —“

„Ti pa meni nič,“ zavrne ga deklica. „Vedno se režiš kakor razsušeno korito.“

„Zato grem pa tudi po orgelje. Saj veš, Jurij, ali Štefan, kako sem časi naredil, kadar dekleta niso zame marale, kar se je seveda malokaterikrat primerilo! Orglje sem vzel v roke in kar v procesiji so šle za mano.“

Miha gre po harmoniko. Ko pa pride na ogel hiše, ustavi se, dene dlan nad oči in zre proti Dolini.

„Lenčika, pojdi sem pogledat,“ zakliče, „kaj se tako sveti tu doli! Ali je mesec pot izgrešil, da danes tukaj vzhaja ali kako?“

„Mesec vzhaja!“ smeje se Lenčika in stopi tja. „Ali se ti sanja, Miha? Zdaj imamo mlaj. To je ogenj!“

Na ta vzklik prihiti vsa družba gledat, kako se je žarilo obzorje za Dolino. Gori! slišalo se je iz več ust in v tem trenutji izgine vsak dvom, kajti visoko po nebu vzpne se mogočen plamen in rudeče siv oblak obda svetlo jedro.

„Ubogi ljudje!“ vzdihnila je Anica, Miha pa je upiral svoje oči v veličastni, ta prizor in majal z glavo.

„Štefan!“ dejal je, „poglej dobro, kje bi utegnilo to biti!“

„Daleč ni ta ogenj,“ meni Jurij.

„Na Gorici je,“ reče Miha zamolklo. „Na Gorici gori, nikjer drugje. Dolina leži niže kakor požarišče in najbolj razvidim iz te črne lise v ognji. To je šop Rožančevih smrek, ki nam po dnevi branijo, da ne vidimo naše vasi. Jaz tečem doli.“

„Ali si nor?“ zadržuje ga Jurij. „Kaj pa hočeš doli? Ali boš gasil, ko bo že vse pogorelo?“

„Kaj pa naša hiša!“

„Vaša hiša? Vaša hiša ne bo nikdar tako gorela. Tu gori slama pa les, in v dveh urah je vse končano. Kar gori, tega ne otmeš, za druga poslopja pa ni nevarnosti, ker stoje narazen in je drevje vmes. Vetra pa tudi ni.“

„Res je,“ pravi Miha. „S takim plamenom naša hiša ne bi gorela. Pri Rožanci bo.“

Dan pozneje prišel je že Ožbè povedat, da je vse polišstvo Rožančevo na Gorici pogorelo: hlevi, podi in hiša, in da sumijo, da bi bilo zažgano.

„Temu vragu naj pa le zgori!“ rekel je Miha v svoji krščanski ljubezni.

„Miha, Miha, kako pa vender govoriš!“ posvari ga Pečarka.

„Mati, ali ni ta hudoba našega Jurija izdal?“

„Če se je pregrešil, Bog ga bo kaznoval; mi pa ne smemo nikomur nesreče želeči.“

„Zakaj pa gada ubijem, kadar se na solnci greje?“

„Človek je pa človek.“

Mihi pa ni šlo v glavo, kako da bi to ne bilo prav, jednako z enakim plačevati. „Stari ljudje so vsi otročji,“ mrmral je med zobmi in šel na svoje delo.

Prihodnjo nedeljo pa je šel v Dolino in Primoževi so mu povedali, da so očeta zopet vtaknili v zapor, ker nanj leti sumnja, da bi bil zažgal, kajti prepirala sta se večkrat z Rožancem in ljudje so baje slišali, ko se je Premec rotil, da mu bo kaj naredil. Pravili so tudi, da mu menda trdo gre pred sodnijo, ker ne more izpričati, kje bi bil takrat, ko je nastal ogenj. Mihov brat France je bil zelo žalosten, da je oča na tako slabem glasu in da je tolikrat zaprt, Miha pa se ni menil dosti.

„Če sedé jeden mesec več ali menj,“ dejal je, „to je pač vse jedno. Oča se bodo že izvili kako, Rožancu se pa čisto prav godi.“ Tako je mislil Miha in z njim veliko drugih, ki so v tej nesreči le videli kazen za izdajstvo. Stari lisjak Premec pa se je kmalu izkopal. Štirinajst dni so ga držali v preiskovalnem zaporu, a ker mu nihče ni mogel naravnost dokazati zlodejstva, morali so ga izpustiti. —

Čas, ta slavnoznani zdravnik srčnih bolezni, pokazal je bil tudi pri Šimonovih in Pečarjevih svojo umetnost. Posušil je solze in odvzel grenkobo spominu na ranjke svojce. In ko sta nekega dne pozno

jeseni Šimon in Jurij praznično oblečena stopila v Pečarjevo hišo vedela je mati takoj, kaj to pomeni. Zadovoljno smehljaje se pogrnila je žena mizo z belim prtom, Lenčika pa je nosila na mizo jedi in pijače in časi malo poslušala za vrati, kako je Šimon počasi in po ovinkih napeljeval govor na pravo pot. O vremenu je govoril stari mož in kruha prigrizaval, letino je hvalil in mater pit klical, zraven pa jo uljudno vprašal, koliko je že stara. Potem je povedal, da tudi on ni več mlad in da bo treba krepkejših rok pri kmetiji. „Zdaj bo,“ mislila je Lenčika in vlekla na uho, kar priropoče v vežo Miha.

„Lenčika, ali poslušáš?“ zavpije in jo obdrži, ko hoče steči, dokler ne pride Jurij in je ne odpelje v izbo.

Drugi teden sta šla k izpraševanju: Lenčika z materjo v Dolino, Jurij pa k sv. Andreju.

„Gospod župnik, oženiti se mislim,“ dejal je Jurij duhovnemu gospodu.

„To je prav,“ smijal se je župnik, ki ga je po obrazu poznal. „Nekaj časa si bil bolen, Štefan, kaj ne?“

„Bil sem, zdaj sem pa zopet zdrav, hvala Bogu!“ rekel je Jurij in leško sta se pogovorila.

Tisto nedeljo pa, ko sta bila v obeh cerkvah v tretje oklicana Šimonov Štefan in Pečarjeva Lenčika, prišel je po poludne stari Premec k Primoževim, kamor ga že dolgo ni bilo. Sključena je sedela mati na klopi z brojenicami v roci.

„He! mati, stara mati!“ zavpije Premec. „Ali še kaj slišiš? Primojdunaj!“

„Kaj pa hočeš, Premec?“ vpraša ga.

„Vprašati te hočem, če še jokaš za sinom, za Jurijem.“

„Oh, pusti me, Premec, pusti!“ prosi žena.

„Nikar se ne boj! Jaz sem dober človek in imam tako mazilo, da te po ušesu pomažem in solze se bodo ustavile kakor Šimnov malin med pasjimi dnevi.“

Premec se skloni in šepče starki na uho nekaj tacega, da je takoj skočila po konci in srpo ga gledala.

„Ali se norčuješ z máno?“ vpraša napósled.

„Primojdunaj,“ pravi oni, „če se hočem norčevati, ne bom hodil k tebi. Ta reč je pa, kakor sem rekel.“

Ko je prišla v izbo Franica z detetom na roci, povedal je tudi njej to skrivnost in kmalu so jo vedeli vsi domači. Premec pa jim

je zabičeval, da Bog ne zadene komu kaj povedati; on je prišel povabit jih na tihem na ženitovanje, toda Bog varuj, da bi roditelji šli. Od začetka starcu niso hoteli verjeti popolnoma; ko pa je France, kateremu je bil Miha vse povedal, to vest potrdil, bilo je veliko veselje v hiši. Franici pa se je za malo zdelo, da je še le zdaj to zvedela.

„Le čakaj, France!“ dejala je, „zakaj mi nisi povedal! Jaz pa proti tebi nimam nobenih skrivnostij.“

„Jaz sem se bal,“ opravičuje se mož, „da se ne bi ti zagovorila.“

„Kaj ne, ker sem taka klepetulja?“

„Tega ne bom dejal.“

„Nič! Le reci, France!“ hrabri ga Premec.

„Ne! Ne morem trditi.“

„Ker si pod žensko oblastjo. Kdor pravi, primojdunaj, da je še katerikrat kaka ženska kaj zamolčala, tega imajo ženske pod oblastjo.“

„Očetu sem moral besedo dati, da nikomur ne povem, Franica.“

Ko pa je solnce zatonilo, korakal je Premec s sinom Francetom in sinaho proti gori sv. Florijana. Pristrčen je bil pozdrav med bratom in sestro: roki se nista mogli izpustiti, oči ne nagledati in vprašanj in pripovedovanja ni bilo ne konca ne kraja. Lenčiki in Anici je bila Franica kmalu velika prijateljica in prav dopadlo jej je na gori, da bi le tako daleč in tako visoko ne bilo. Ko so pa že drugi odšli spat, pripravljala je še ona s Pečarjevo in Šimonovo materjo, kar je bilo za praznični dan treba. Drugo jutro zgodaj pa so se zbrali svatje pri Šimonu na zajutrek, ko so prišli po ženina, in z njim vred so šli po nevesto, katero sta Anica in Jurijeva sestra venčali in potem so se napotili k sv. Andreju. Ožbè je ponosno koračil s Šimonovko, njegova lepša polovica pa, kakor ženo Meto iz prirojene uljudnosti imenujemo, s starim Premcem; za njimi so se pa zvrstili drugi. Franica in Pečarka pa sta ostali doma in Miha je opravljal svoje delo in zvižgal okrog hiše.

Na tihem se je zvršila poroka pri sv. Andreji. Nič se niso mudili v vasi in nobene popotne ni bilo. Ženske, ki so stale na hišnih pragih, dejale so: „Ženin je čeden, nevesta pa nič.“ Fantje pa so menili, da je nevesta brhka, ženin pa pust. Kar je bilo pa bolj moških, tem se ni zdelo vredno gledati. „Hribovska ženitev, brez popotne, brez muzike!“ dejali so in obrnili se proč.

Veselje pa za tega delj nič manjše ni bilo v mali družbi. Miha je skakal od radosti, da zopet jedenkrat v delovnik gode in komaj so ga ustavljali v njegovem delovanji. Ožbè je plesal na stare dni, kajti zastonj je bil poskušal prevpiti sivega Premca. Nevesta pa se je jokala in smijala in objemala mater in svakinjo in Anico. Le-ta pa se je bridko nasmehnila in med splošnim veseljem ostala je sama otožna. In ko je videla družbo v živem razgovoru, zapustila je izbo in šla hladiti si vročo glavo v večernem zraku in težek vzdihljaj je odnesla hladna sapa. —

Pozno drugi dan so se razhajali svatje. Franica je hitela s svojim možem domov, da brž prinese roditeljem, ki so težko čakali, sporočil o Juriji. Premec pa še ni hotel iti. „Ker sem že gori,“ dejal je, „hočem vse to skalovje pregledati.“ Če bi ga ne bil Ožbè povabil na domačo pijačo, prišel bi bil sam. Ožbetova žena pa se ga ni mogla naslušati in dejala je, da tako smešnega in kratkočasnega moža še ni videla.

Odsilhma! je gospodaril Jurij na Strmi peči, Lenčika in mati njena sta mu pa gospodinjili. Ko pa Šimon več ni mogel opravljati težkih del, dal je posestvo v najem Juriju, kateremu je bil Miha trdna podpora, kajti zastonj je temu oča prigovarjal, naj pride zopet v Dolino s svojo harmoniko, drugače se bo skisal v hribih, da ne bo za nobeno rabo več. „Še oženil se mi boš na vse zadnje, če ostaneš tu,“ dejal mu je, a sam se je starec vračal in tarnal, da je izgubil Franceta, Jurija in da se mu bo gotovo tudi Miha izneveril.

XXV.

Dve leti sta pretekli v mirni zadovoljnosti našim hribovcem. Okrog Pečarjeve hiše je skakal mali Jurček in igral s konjiči, piščalkami in vozovi, katere mu je delal strije Miha; malo potolčen je bil po obrazu, ker mu je tolikrat sveta zmanjkalo; govoril je že po malem in bábica mu je bila privezala višnjev trak na desno roko, da je vedel s katero križ delati. Kakor bi bil sanjal, zdelo se je Juriju vse prejšnje življenje in kdor bi ga bil videl, kako gospodari, dejal bi bil, da je iz mladih nog rastel na Strmi peči. Parkrat je bil že obiskal na večer svoje roditelje, a nova domačija se mu je bila priljubila tako, da je vselej nerad šel od doma.

Prišla je bila zopet jesen. Čvrst veter je pihal rumeneče listje z drevja in lastovke so se zbirale, da polete v gorkejšje kraje. Ožbè

je iztrkaval svoj kožuh, Pečarjevi pa so spravljali jesenske pridelke v shrambe. Koliko več lepih dnij šteje pač jesen od pomladi in vender imajo pesniki in drugi živočutni ljudje poslednjo bolj v čislih od prve. To pa menda le zató, ker smo po pusti zimi že z nestanovitno vzpomladjo zadovoljni, jesenska krasota nam pa budi otožne misli na prihajajočo zimo.

Lepega jesenskega popoldné je bilo in Pečarjevi so se bili ravno k mali južini posedli, ko se prikaže siva glava Premčeva.

„Ah, oča, kaj pa Vi hodite tod?“ vzklikne Jurij in mu hiti naproti. „Prisedite k nam!“

„Bog vam blagoslovi, pa meni tudi!“ reče zasopli starec, ne da bi se dal dvakrat prositi. S polu drznimi, polu plašnimi očmi je gledal Jurček tujega moža. Ko pa je videl, da mu ta ničesa ne stori, stopa počasi do moževe palice, katero bi tolikanj rad unesel. A zdaj se oglasi Premec: „Ho, Jurček, kje imaš pa konja?“ in fantu upade srce; nazaj se pomakne za mater, potlej pa steče na vso moč in Sultan za njim, ki je tudi hotel vedeti, kaj je Jurčku.

„Kaj boste povedali dobrega?“ vpraša po jedi Jurij.

„E, kaj! Nič tacega. Miha, daj mi malo tobaka!“

„Oča, ta je zadnji, ki ga imam,“ pravi Miha in vleče počasi mehur iz žepa.

„Nič ne dé; le daj! — Veš, Jurij!“

„Jaz sem Štefan,“ popravlja Jurij.

„Primojdunaj, da si tega ne morem zapomniti! Pa bodi, kar hočeš; toda z máno pojdi danes, če moreš.“

„Oh, toliko je dela,“ oglasi se vmes Lenčika. „Prav težko ga pogrešamo.“

„Kaj pa je posebnega?“ vpraša zopet Jurij.

„Posebnega nič. Če se ti ne zdi, pa pusti. Rožanec me je poslal póte.“

„Rožanec!“ čudi se Jurij.

„Da, Rožanec. Hudo mu gre, staremu norcu. Prej je bil vrag, zdaj se je pa spokoril. Norec pa je, ker ne zna živeti: denar ima, pa strada. Zadnje dni ga je bilo pa prišlo in luda mu prede. Pred-včerašnjim se je ulegel in včeraj so ga prevedeli. Pri njem sem bil, pa mi pravi, da ne more umreti. Ali naj ti pomagam? dejal sem; potlej mi je začel praviti, kako se kesa, da je tebe ovadil, kako ga srce teži in vest peče in to in ono. Zdihoval je dedec kakor tristo

duš v vicah in jokaj, da se mi je smilil. Jaz sem mu povedal, kako in kaj in da ti tukaj gori z Miho ovce paseš kakor očaj Jakob s svetim Izidorjem. Zdaj bi ga bil moral videti starca, kako je planil na postelji po konci! K sv. Florjanu je hotel romati, pa še iz slame ni mogel izlezti. In prosil me je za žive in mrtve, naj grem po tebe, da te še vidi pred smrtjo. Zdaj pa stori, kakor se ti ljubi. Da ne bi mogel umreti, primojdunaj, tak dedec, to je babja vera. Naj le prava ura pride, nobeden se ne bo ustavljal. Toda če hočeš, pa pojdi!“

Jurij je vstal in mignil ženi, naj mu prinese suknjo. „Jaz pojdem,“ dejal je in priganjal Premca, da sta kmalu odrinila. —

Odkar je Rožanec pot kazal žandarjem na Strmo peč, prišla se ga je nesreča in ni ga izpustila iz pestij. Da se bo ta reč tako izšla, tega ni mislil. V vojake nazaj je hotel spraviti Jurija, potlej si je moral pa očitati, da ga je umoril. Po Premčevem trudu raznesla se je bila vest po vsej okolici in ljudje so se ga začeli ogibati. Lakomni mož že prej ni bil priljubljen, zdaj pa so ga črtili in zaničevali. Sam in zamišljen je hodil s puško po gozdih, dasiravno ni več streljal; doma pa je bil oduren, da se je žena bala vprašati ga po kaki reči. Kadar sta se srečala s Premcem, moral je slišati trde besede in jedenkrat ga je bil oni tako spravil v srd, da je s puško nanj pomeril.

„O ti grdoba!“ vpil je Premec. „Jurija si dal ustreliti, mene boš pa sam?“

In skočil je k njemu, izvil mu puško in ga ž njo otolkel, da se je Rožanec komaj priplazil domov. Ne dolgo potem umrla mu je žena in ravno tisti dan, ko so jo pokopavali, pogorelo mu je vse pohištvo. Ves obupen je bil mož in kaj mu je pomagalo, če so za nekaj časa zaprli njegovega preganjalca! Hiše ni hotel več zidati, ampak prodal je vse posestvo in kupil majhno bajto na konci Dolinske vasi, kjer je bival do smrti. V cerkev je hodil vsak dan in vbogajme dajal, kar prej ni bila njegova navada. Za Jurija pa je ustanovil večne maše, da bi poplačal svojo krivdo. Sam záse je živel in nobena kaplja vina ni zmočila več njegovih usten. Ko je pa umrl v vasi ponočni čuvaj, ponudil se je on za pol plače.

„Po noči jaz kar spati ne morem, gospod župnik,“ dejal je. „To bi bila služba záme.“

„Po dnevi pa tudi ne spite, Rožanec,“ opomnil je župnik.

„Tudi ne. Veliko spanja še nikdar nisem imel, star človek ga ima pa še menj.“

S sulico v rokah stopal je Rožanec vsako noč okrog cerkve in ure je klical in molil. Ker je bila s tem opravilom združena tudi služba grobokopa, prekopaval je zemljo po pokopališči in postiljal tesno posteljo svojim soobčanom. „Oh, po leti je to lahko delo,“ dejal je, „ali po zimi me pa že pobira; po zimi, ko je zemlja zmrzla.“

Z nepretrganim delom dušil je mož svoje misli in svoj spomin, a kakor hud duh hodil je za njim Premec in ga mučil z grenkim očitanjem. „Oh, pusti me, Premec!“ prosil ga je mož. „Saj vidiš, da nimam nič dobrega na svetu.“ Vidno je pojemala njegova moč in na zadnje se je moral uleči. Zapuščen je ležal v svoji bajti in nikdo ga ni obiskal, nikdo se zmenil zanj; le Premec se ga je še spomnil in prišel k njemu. „Bog ti stokrat povrni!“ vzdihnil je in prijel za roko svojega starega sovražnika, ko mu je ta povedal o Juriji. In Premec mu je tudi pripeljal Jurija. Rožanec se je sklonil po konci in obe roki podal mlademu Pečarju. Še enkrat se mu je zasvetilo oko, potem pa so je zalile solze. „Jurij, odpusti,“ jecjal je in Jurij je bil tako ginen, da je komaj govoril.

„Odpustite rajši Vi meni!“ dejal je in tolažil moža, da bode zopet okrevail in da se bosta še vkup veselila.

A mož je odkimaval. „Moj dan je dozorel, da se že osiplje, dejal je. „Predno bo teden v kraji, poneso me. Da si le ti še prišel! Povej mi še, Jurij, kako se ti je godilo ves čas? Jaz težko govorim, poslušam pa še rad.“

Pozno po noči se je vrnil Jurij domov, Rožanca pa ni videl več, kajti dva dni pozneje je izdihnil svojo dušo dolinski grobokop.

„Kdor drugemu jamo koplje, sam vanjo pade,“ menil je Premec, ko je spremljal med redkimi pogrebi svojega sosesa na poslednjem potu.

V oporoki Rožančevi pa je bil imenovan za jedinega dediča Štefan Pečar na Strmi peči in okolo pet tisoč goldinarjev je podedoval Jurij. Ljudje so zazijali, ko so slišali, koliko je zapustil stari mož. Jurij sicer ni bil v denarni stiski, a toliko gotovine je kmetu bogastvo. Postavil je Rožancu spomenik na pokopališči, drugi spomenik pa je dal zidati pri cerkvi sv. Florijana, in tam, kjer zdaj stoji bela kapelica matere božje, nad katero razobeša žalostna vrba

svoje veje, tam počiva Šimonov Štefan. Kako nedeljo popoldne pelje tja Jurij svojega sina, in kadar se deček nagleda lepih podob, opomni ga, naj moli, da ga bo mamka božja rada imela. In Jurček moli, kakor ga je učila mati in babica; če mu pa sredi kake molitvice opesa spomin, pomaga mu oča dalje.

Premec je osamel in dolg čas mu je bilo, kadar je hodil z Gorice v Dolino in nazaj, svoja navadna pota. Neka stara Urša, daljna sorodnica njegova, naselila se je bila k njemu in mu kuhala, kadar je imela kaj. Rožančeva nesreča pa je deloma tudi njega zadela, kajti vse tiste stare device, ki so se prej Rožančeve hiše držale, prišle so zdaj v njegovo hišo kakor poljske miši, privabljene od nove gospodinje Urše. Premec se ni dosti menil za to skupščino, ker je bil malo doma, tem bolj so se pa menile ženice zanj. Sklenile so storiti dobro delo in dedca izpreobrniti, da ne bi več preklinjal in razgrajal. Kadar je bil torej Premec doma, začela je Urša praviti zgodbe raznoterih svetnikov in popisovati trpljenje duš v vicah, in tako lepo je znala pripovedovati, da je Premcu do srca seglo.

„Urša, ti pa res lepo pripoveduješ,“ dejal je mož in Urša se je zadovoljno obliznila. „Primojdunaj, ti bi morala biti za duhovnega gospoda, ne pa, da bi lonce na ognjišči grela.“

„Glej, Premec,“ opominjala je Urša, ki je znala porabiti ugodni trenutek, „vse te muke trpe duše v vicah največ zavoljo preklinjevanja.“

„Kaj vraga!“ čudil se je mož. „Da bi bilo to tak hud greh? I, kje pa si zvedela ti to, Urša?“

„Glej ga! Kje bom zvedela? V bukvah je vse zaznamenovano in zapisano!“

„Ti misliš torej, da naj bi jaz pustil vse te čvrste besede? Meni pa dobro dé — ti ne veš — če malo zakolnem. To je moj oddušek.“

„Seveda ti tukaj dobro dé,“ svari Urša, „tam ti bo pa hudo.“

„Kako bi se pa jaz najlaže odvadil teh besedij? Saj toliko mi ni do njih.“

„Spomni se duš v vicah!“

„Rad, če bi se mogel. Pa ravno o pravem času mi ne pridejo na misel. Veš kaj, Urša? Spomni me rajša ti!“

Urša mu je obljubila in ves ženski zbor se je veselil, da je rešil jedno dušo iz vragovih krempljev. Kadar je pa Premca jeza ali dolg

čas ali kar si bodi zapeljalo, da je zarobantil, zavpila je Urša: „Premec, spomni se duš v vicah!“ in mož je utihnil. Toda le, kadar je bil trez; kadar se je pa primerilo, da ni bil, in če ga je imel le količkaj pod klobukom, zagazil je z obema nogama v stari greh. „Oh, Premec, kaj pa duše v vicah!“ opominjevala je Urša. —

„Tiho, baba!“ zarohnel je tedaj. „Ti in tvoje duše v vicah, zahvalite Boga, da ste pod streho pa na gorkem. Grešnika pusti pri miru, če ne bom jaz vse iz hiše izpodil, primojdunaj!“

Tako je časi iznenadil Uršo, ki je bila že popolnoma prepričana, da je mož ves drugačen, in to jo je žalilo tem bolj, ker se je bila že proti župniku pohvalila, kako izpreobrnjenje se jej je posrečilo. Oj Premec, nikar ne bodi tako trdovratnega srca! A kaj je hotel, ko mu je bilo tako dolgočas po Mihi. France mu je bil premoder, da se bi z njim pogovarjal, in vrstniki njegovi so bili vsi stari, on pa še vedno mlad. V vinu je topil svojo žalost in v krčmo je nosil vestno ves denar, kar si ga je sam prislužil in kar sta ga mu dajala Miha in Jurij. France pa mu je dejal: „Denarja ne potrebujete, oča! Brez skrbi lahko živite pri nas, pijača Vas bo spravila v grob.“

„Kaj ti veš!“ ugovarjal mu je mož. „Samo pijača me še veže na ta svet.“

Vesel dan je bil zanj, kadar ga je obiskal Miha. Ponosno ga je peljal v krčmo, sedel v kot za mizo in onega posadil zraven sebe. „Ali ga vidiš gorjanca?“ kazal je krčmarju svojega sina. „Komaj zna sedeti pri mizi in z denarjem ne ve, kaj bi počel.“

Necega večera zopet tako sedita pri poliči Premec in Miha. Vino je lezlo siveu v lase, jezik pa mu je tekel kakor žaga. „Miha! še jednega bova,“ vpil je in objemal sina. Drugače ne prideš ti danes domov, po tistem skalovji, ki se ga koza straši, primojdunaj!“

„Pozno je že, oča,“ ugovarja oni, „in jaz moram še k Primožu, predno odidem.“

„E, kaj boš hodil! Tu ostani! Tu se nama dobro godi, tam je pa dolg čas. Pusti Franceta, tak je, kakeršen je bil. Pri meni bodi, ko te že toliko časa nisem videl. Ti ne prideš doli, jaz pa gori ne morem. Pa bi še šel, primojdunaj, da, če bi imeli le kapljo vina po vsej gori.“ Tako je govoril Premec, ko vstopi stari njegov znanec, žandar Križan. Zbranim gostom želi dober večer in postavi puško v kot.

„He, gospod Križan!“ zavpije Premec. „Pit pojte sem k nama!“

„Premec!“ pravi oni, „na onem konci vasi sem Vas že slišal, tak glas imate.“

„Glas pa jaz dober, primojdunaj, in grlo gladko, da vince lepo po njem teče, pa da zavpijem, če je treba.“

In Premec je zapel, da je vsem po ušesih zvonelo.

„Kadar jug vleče,“ dejal je ponosno, „sliši me na Gorici stara kavka Urša. — „Še jedenkrat pit, gospod Križan!“ klical je žandarja, ki se je odpravljaj. „Pustite puško v kotu, saj rada počiva! Ali mislite zopet kateremu poslati svinca med rebra, gospod Križan?“

„Zopet,“ smeje se Križan. „Nemara ravno Vam.“

„Ha, ha, ali menite, da sem že dosti dolgo na svetu, in da me smrt ne more drugače zadaviti? Kaj?“

A žandar je bil odšel, češ, da se mu mudi.

„Kakó je pa moški!“ hudoval se je Premec. „Še pit ne gre. Čakaj ti dolgopetež, nazaj boš še tek. Miha, ostani tu, dokler ne pridem!“

„Kam pa greste?“

„Tega vraga, tega Križana bom malo postrašil, da bo kaj smeha.“

„Pustite ga, oča, pustite! S takimi ljudmi je najbolje nič opraviti ne imeti.“

„Jaz ga hočem kaznovati, ker se mi je zameril, primojdunaj! Hlapec mi bo dal rjuho in pri Podrtem Znamenju bom obrnil tega rohnéta.“

Starec je bil odšel, Miha pa se je še razgovarjal s fantini, ki so bili v krčmi, in potem plačal, ker ni mogel očeta čakati. Bolj se je bil zapoznil, kakor mu je bilo ljubo. Ura je bila deset in on je premišljeval, ali bi še šel k Primoževim ali ne. „Če imajo luč,“ dejal je, „bom potrkal; če ne, pa grem.“ Okna Primoževe hiše bila so še razsvetljena in na trkanje mu pride odpirat brat. On in stari Primož sta bila še po konci.

„Kje imaš pa očeta?“ vpraša France. „Saj sta bila skupaj.“

„Skupaj. Pa na jedenkrat se jih je lotila neumnost. Križan je bil v krčmi in šli so ga strašit gori k Znamenju.“

„Zakaj jih nisi zadržal?“

„Niso se dali. Saj veš, kakšni so.“

„Kaj praviš, Miha?“ oglasi se Primož. „Strašit je šel oča? Tecita hitro za njim, tecita, da se ne zgodi kaka nesreča!“

„I kako že?“ vpraša Miha.

„Ustrelil ga lahko žandar, ustrelil. Kar pojta!“

„Vraga! Pa res; na to nisem mislil,“ zavzame se Miha in odide naglo po bližnjem potu proti omenjenemu kraju. France pa obleče suknjo in se napoti po cesti ravno tja. Daleč je bil še od Znamenja, ko mu prineseta naproti Križan in Miha očeta hudo ranjenega.

„Zdaj sem pa iztaknil, primojdunaj!“ reče hripavo Francetu.

„Pa vender niste močno poškodovani?“ vpraša ta prestrašen.

„Ravno dosti, da se ne bo treba dolgo po posteljah valjati,“ pravi Premec in omedli. K Primožu ga neso in Križan stopi do zdravnika. Ko ta pride, zavedel se je mož zopet. „Meni ni treba nobenega mazila več,“ pravi hripavo. „Gospod Križan, nič več ga ne bova pila.“ Roko mu skuša podati, a pretežka mu je že bila, Križan pa ga prime zánjo in zapusti potem molcé hišo. Franica je bila poslala po gospoda in še tisto noč je umrl Premec v Mihovih rokah in France mu je zatisnil oči. Svojega Jurčka se je bil še na vse zadnje spomnil. Na vso moč je deževalo, ko so ga pokopavali, vender pa se je vila dolga vrsta ljudij proti pokopališču, kajti znan je bil mož povsod, sovražili ga pa niso. Primož je bil s svojo družino med pogrebci in pred njim je na glas molila stara Urša, Premčeva gostja, in vmes zdihovala: „Oh, ti ubogi Premec, kako smrt si storil, oh, ti reva stara!“ Ko so pa prišli do groba, obrnila se je in rekla: „Oh, ljudje božji! pozna se, da ga je mož rad pil, ker gre tako dež.“ — Primoža pa je ujezilo, ko je to slišal, in zavrnil jo je rekoč: „Kadar pa ti umrješ, bo pa toča šla, copernica stara!“

Jurija ni bilo za pogrebom, kajti ni še rad hodil med ljudi; inako pa se mu je storilo, ko mu je došla žalostna vest. Premčevina je bila zdaj Mihova last, a on je vse prodal in se vrnil na goro, od koder le redko kdaj še pride v Dolino. Lenčika misli, da ga tudi nekaj družega pri njih gori drži, ne samo prijatelj Jurij; in zadovoljno časi možu pripoveduje, kaj je tu pa tam videla in slišala. Jurij se trdno nadeje, da bode iz Mihe in Anice jedenkrat še par, kajti fant postaja bolj in bolj zamišljen, dekle pa veselo.

Izza mladih let.

Spisal dr. H. Dolenec.

VI.

Minulo je nekoliko let in bival sem spet v svoji domovini na Notranjskem. Bilo je pravo jesensko jutro, kakor si ga lovec želi, a jaz ga nisem mogel porabiti. Posel in dolžnost sta me zadržavala v pisarnici in skoro, da nisem imel časa skozi okno in na zametene vrhove pogledati. Vstopi mož in se pristavi pri peči. Pogledam ga in spoznam takoj, da tega je nagnal poseben posel do mene, in ker je bil Matevž iskren lovec, ni bilo težko uganiti, o čem hoče povprašati ali poročati. Pristopim k njemu in lesketale so se mu oči od samega veselja, ko mi po tihem in v naglici pove, da imajo tri medvede obsledene in da čakajo mene. Odpravim ga rekoč, da takoj nikakor ne morem oditi, da prej ko za poludne bodem pa že v Danah.

Kar najhitreje se odpravim čez Kopalnik vedno v strahu, da bi ne bili Podcirkavci in Danci, kar jih je bilo te vrste, že odšli. Ne! Na oglu pred malinsko hišo v Danah so me čakali. Celo stari Kraševce, gospodar temu malinu, stal je med njimi in s pušo v roki. Vseh skupaj nas je bilo deset. Najstarejši med nami je bil mlinar, najmlajši pa mlinarjeve hčere sin — Kandarov Pepe.

Tudi največ govoril je mlinar, ali s tem pa ne bodi rečeno, da je v tem krogu sploh šla mlinarju prva beseda. Gledé njegovih lovskih zaslug menim, da najzadnejša, a mlinar je bil star, premožen in sploh veljaven mož in torej mu ni nihče ugovarjal, ko nam je tudi danes zopet pripovedaval, kako mu je nekdanj volk peska iz naročaja iztrgal in kako so košuto v danskem bregu živo ujeli. Skoro bi rekel, da največ tega je le Pepe poslušal, ki je pse vodil in s starim očetom zadaj hodil. Kadar smo se pa pristavili, vselej je mlinar še s povzdignjenim glasom in po nas ozirajoč se Pepetu zabijeval, da nič bati se medveda, ampak le pomeriti vanj, kakor v goro. Zadnjikrat pristavili smo se pri Brezi na robu, na katerem se pot prevegne z danskih pašnikov proti lažom in gozdu. Ker se je sporočilo obsledovalcev na to glasilo, da medvedka z mladičema se

je zdolaj po senožetih pasla, potem pa šla na Kamenice leč, bil je skrajni čas zgovoriti se, kako zastati in kako pognati, kajti Kamenice so bile pred nami. Poprijel je besedo Paternošt iz Dan in izrekel misel, da najbolje bi bilo še jedenkrat prepričati se, ali sled v resnici le v Kamenice drži in ne tudi nazaj ven; da po njegovem mnenji je neverjetno, da bi se bila medvedka na Kamenicah pristavila, ker to ni kraj za njo. Temu je pritrdil tudi Mlakar iz Dan. Takovim možem je težko ugovarjati, kajti Paternošt in Mlakar bila sta gozdarja, kakeršnih je malo več po Kranjskem. Njima je bil gozd do pod Snežnika ravno tako znan, kakor zapeček v hiši in na medveda sta ona dva že tolikokrat zastala, kakor marsikateri lovec ne na zajca. Vender je obveljal nasvet, da, ako Kamenice zastanemo, zamudimo se malo in zatorej smo jih zastali. Paternošt nas je nastavljal; méne je zadnjega in na vrhu postavil; pod máno prvi je stal Mlakar. Paternošt me je popustil z besedami, da tukaj ne bo medveda, in torej tudi nisem bil posebno vznemirjen.

Malo časa stojimo, ko se vrne Paternošt ter nas skliče v dolino. Ravno po dolini je bil sneg skopnel, ali za dobre tri streljaje višje je še ležal. Zopet je bil posvèt. Paternošt, ki je bil Kamenice obšel, povedal je, da medvedka je vender le pohajala po Kamenicah, po njegovem mnenji pa šla leč proti Ostremu Vrh, kakor ima že navado. Napotili smo se torej proti Ostremu Vrh, a komaj prišli do snega, že smo zapazili sled starke in mladičev, ki je držal proti višini in Ostremu Vrh. „Saj sem vedel!“ rekel je Paternošt in dva odposlal, naj gresta po poti med Ostrim Vrhom in Lomom, mi pa da gremo po potu ta kraj Ostrega Vrha in da se snidemo zopet pod potjo na Ravan.

Mi smo imeli krajšo pot in pod lazom, na katerem smo se sčakavali, presledili smo še jedenkrat medvede, ki so držali na ravnost v rob Ostrega Vrha. Le bolj tiho smo se razgovarjali in težko pričakovali odposlancev. Prideta doli po poti za Ostrim Vrhom in sporočita, da ven in čez niso šli medvedji. „Torej so notri!“ mislil si je vsak in nekateri tudi te besede izpregovoril. Rešni smo postali, mlinar je popolnoma utihnil in se držal v dve gubè, kakor bi ga zeblo, v tem ko so Paternošt, Mlakar in Matevž ugibali, kako zastati in kdo da bo šel poganjat. Mene so izbrali, da bom stal na robu proti Ravani, kajti tam da ima medved že navadno pot, jaz da sem dober za pomeriti in da imam dva ognja. Res so imeli

vsi drugi le jednocevkke. Pod máno na óni strani roba, da bodeta stála Kovač pa Kukec. Za pogonjiča odločena sta bila Vidmar pa mladi Kovač.

Dasiravno sam zavzet, vender le sem opazoval, da mlinarju vedno tesneje postaja, in ko se Paternošt še jedenkrat pristavi in reče, da za pse se je treba zagotoviti, da bi nam vsega lova ne izpri-dili, ukrenili so možaki, da s psi mora jeden na lazu ostati ter jih le potem izpustiti, ako bi jih na pomoč klicali. Hoté ali nehoté, ne vem, kako bi rekel, srečale so se najine oči z mlinarjevimi, poprimem besedo in nasvetujem, da pse mlinarju izročiti, on da je zanesljiv in bode gotovo pazil, da mu psov kateri ne odide in lova ne zmede. Brez ugovora in v tem hipu je mlinar segnil po vrvicah, katere je še zmerom Pepe v rokah imel, ter s prvotnim pogumom Pepetu še je-denkrat povedal, „da nič bati se, ampak le pomeriti kakor v goro“. Pristavil se je mlinar, lep vzgled ubogljivosti, pod potjo na lazu, mi smo pa zastali gori po poti okrog Ostrega Vrha. Paternošt je ostal pod robom, Kovač je mene postavil ravno na rob, a sam se je umaknil ravno pod rob na drugo stran hriba proti Lomu. Rob, na katerem sem stal kakih deset korakov od pota, razteza se od Ostrega Vrha proti Ravani. Na levo stran je bil hrib strmo prevegnen in takrat nekoliko izsekan, naravnost pred máno je bil pa grd svet, precej skalovja in s snegom obloženo drevje je v tla tiščalo in vid jemalo. Ravno po robu sem videl, in ako sem se pripognil, tudi na dalje in celo do vrha. Nebo se je jelo jasniiti, od drevja pa kapati in osipati se. Ne bom rekel, da nisem bil vznemirjen, ko me je Kovač nastavil ter se potem umaknil pódme na levo stran. Ni bilo prvi-krat, da sem bil na medvéjem lovu, a do tedaj je bilo vselej še bolj dvomljivo, je li medved v hribu ali ne, in bo li prišel ravno náme; ta pot pa je bilo gotovo, da imamo medveda med seboj, in da se bode hotel najbrž po robu umakniti.

Že precej časa stojim, pa le nič ne pride; z drevja je pa zme-rom bolj zlofalo, že zebsti me je začelo, posebno v roko, katero sem vedno nad kavicami držal, da mi jih ne zamoči. Da sem se kapa bolj ubranil, prestavil sem se za par korakov pod dve hoji ter na jedno se naslonil, in ko pogledam zopet po robu in proti vrhu, kar jo ugledam medvedko in jednega mladičev. Naravnost proti meni sta bila napotena, a samo za trenutek sem ja videl, izginila sta v goščavi. Poprimem puško in gledam, kar se zopet prikaže

medvedka. S skale doli je stopila in prestopila s prvima nogama na drugo skalo; v tem hipu ona mene zagleda in zazijá, jaz pa pomerim in stisnem. Vznak se prevrne in dvakrat hudo zarohni, jaz poprimem za drugo zmet, gledam in čakam, pa ničesa ne vidim in ne slišim. Že stojim kaki dve minuti, kar ugledam jednega mladičev. Kakih štirideset korakov od mene je stal in poslušal. Ker nisem vedel, kaj bode stara še storila, nisem se upal nanj potegniti in umaknil se je. Mikalo me je iti na strel pogledat, toda ker je bilo za trdno zmenjeno, da se ne sme nobeden z mesta geniti, dokler gonjači skozi ne pridejo in se lovci ne skličejo, ostanem na mestu, a kmalu začujem na desno pod seboj pasji javk. Kmalu potem pa pristopi Paternošt k meni in me povpraša, kaj sem streljal. Jaz mu odgovorim, da medvedko in da menim, da sem jo tudi zadel, ker se je po strelu vznak zvrnila in zarohnela. Veli mi pokazati, kam sem streljal. Greva do mesta in ko pogledava čez steno, bil je sneg povaljan in krvav, kakor bi ga bil z vrečo krvi povlekel. Paternošt prikima, da bo, in ravno sva hotela po sledu dalje, kar zaslišiva pok nad nama proti Ravani in glas Kovačev, ki je „morto“ vpil. Stopiva mu naproti in ugledava ga, ko vleče medvedko po snegu v dolino. Snidemo se in pripoveduje nama, da po strelu je prišla medvedka blizu njega, da je pa ni videl, ko pa je stopil na sled pogledat, da je opazil, da močno krvavi in zatorej šel za njo in našel jo kakih sto korakov više pri kladi ležečo. „Kakor je že navada in vselej prav“, da jej je še jedenkrat v glavo potegnil, da se pa ni več genila. Pristopil je še Kupec in vlekli smo medvedko na pot in po poti doli na laze pod Lomom. Precej časa smo čakali, predno so pajdaši od druge strani došli. Vidmar je pravil, da je bilo zlo težavno za sledom hoditi in da sta dolgo po gošči tavalá, predno sta prišla do medvedke. On da jo je videl, ko je vstala in se pomaknila čez rob, strela pa da ni slišal. Na jedenkrat pa da sta bila mladiča zopet pri njem in on da je prestrašen gledal, od kod se bode še stara pokazala. Mladiča sta jo udrli okrog hriba proti lazu, kjer je mlinar stal in kar znašla se pred njim. Rad bi bil videl in vedel, kaj je mlinar počel, ko sta mladiča predenj stopila. Mlinar je pravil, da ustrašil se ni nič ter da je hotel ustreliti, ali psi, katere ni hotel izpustiti, da so mu bili na poti. Psi da so se mu iztrgali in medvediča nazaj zavrnili. Mladiča in psi so zopet na Vidmarja naleteli, in Vidmar je imel opraviti, da je pse razmotal, ki so se bili zapléli

v goščo in med vrvice, na katerih so bili vsi trije navezani. Vprašal bi ta ali oni, zakaj smo pse s seboj jemali? Zgodilo se je to za tega delj, da, ko bi nam bilo na medveda izpodletelo, zastavili bi bili dvakrat ali trikrat za serne. Psi so tudi zato dobri, da mladiče, ako se stara odbije, pristavijo ali pa na drevo zapodijo. Ta mladiča bila sta lanščka in torej psom ne več prav v strahu ter se nista dala pristaviti.

No, bili smo skupaj in velikanskega medveda smo imeli pred seboj. Kako bi vam razodel radost, ki me je obhajala? Kar sem si tolikokrat in od mladih nog zaželeval, evo ti uresničeno pred mano. Paternost me je še posebno pohvalil, da sem bil po strelu miren kakor star medvedar, in tudi to mi je bilo všeč. Ko smo se ga nagledali medveda in nam je mlinar večkrat povedal, da tudi jednega mladičev bi bili imeli, ko bi psov ne bilo, odposlali smo Pepeta naprej v Dane po vlak in voznike. Da bi pa predolgo ne čakali, zvezali smo s trtami medvedki noge ter premenjevaje se po štirje na dveh kolih odnašali. Ne bi bili daleč prišli na ta način, a zagledali smo v rebri na lazu fanta, ki je kravam drva nakladal. Tudi on nas je zapazil in si ogledaval, kaj prenašamo; ko pa zasliši da imamo medveda in da naj pride z vozom, da ga bode odpeljal, popustil je drva in nam ustregel. Za pol ure smo bili zopet pri Brezi in ko smo se v dolino pregenili, jeli smo streljati in ugledali tudi že danske fantiče, katerih je cela tolpa z vlakom nam nasproti hitela.

Preložili smo jim medveda. V tem, ko smo ga prelagali, in predno so potegnili, dobil je že vsak fantič kako za uho ter bil povlečen za lase ali za ušesa, češ, da bodeš pomnil, kedaj si medveda vozil. Vse to je bilo fantom še v večjo radost, dasiravno je tudi kateri tako dobil, da bi je sicer ne bil z lepa prenašal.

Pred vasjo je stalo polno sveta in gledalo nas, ki smo prihajali doli po hribu. Najbolj radovedni so se nam naproti približavali, čudil se je ta velikim tacam in krempļem, oni veliki glavi, vsak pa še jedenkrat povprašal, kdo ga je ustrelil, in občen posmeh je bil nasledek vprašanju iz tolpe brhkih deklet: „Malinski strije, kaj ste ga Vi?“

„Kaj boš krotka povprašavalo, ki se ga še mrtvega bojiš!“ odrezal se je mlinar in šla sva skupaj dalje za vlakom in do pred njegove hiše, kamor so morali fantiči pristaviti, da si je svet zver ogledal; tudi starčki, katere je opominal pogled ta lepih dnij krepke

mladosti, pridružili so se in primerjali medveda drugim, katere so že pobili sami, ali pa drugi znanci. Loveci smo se sešli v dobri Kandaravi gostilni, kamor so tudi fantki vlak pripeljali; v veži in na vagi, katera je že marsikatero divjad pretehtala, skazalo se je tudi zdaj, kdo je najbolje pogodil, koliko zver tehta. Potem pa smo posedli okrog mize in najprvo ustrezali gladu in žeji, a še dolgo potem dobri volji. Drugi dan, ko smo medvedko iz kože dejali, našli smo kroglo za samo kožo na desnem stegnu. Zadela je v vrat, ranila pluća, pretrgala jetra, izšla na dimljah, preskočila v stegno in prešla skozi stegno do pod kože.

Glas vetróv.

Na domovine meji tam,
Na góri strmi stal sem sam;
Na zemljo tujo pred menój
Pogled temán je vprt bil moj.

In veter vzdigne se močén
Čez tuje zemlje cvetno plan;
V bregóvje górske pribuči
Med síve skale in čerí.

In tod — zdaj milo joče mi,
Zdaj med skalóvjem stoče mi,
A zdaj zatuli po bregéh,
Pretrése mózeg mi v kostéh! . . .

O, saj to veter ní močán
Vršéč čez cvetno to raván;
In piš in glas to ní vetróv,
To glas nemirnih je duhóv!

Očákov to duhovi so,
Očákov to glasovi so,
Ki v tuji zemlji spijo zdaj,
Ki naša bila je nekdáj.

Pač grénko tamkaj spanje spé,
Odeje tuje jih težé!
Zató prebridke dan na dan
Tožbé ječé čez hrib in plan:

„Kjerkoli solnce séva tod,
Slovanski je prebival rod;
A tujec tod zdaj širi se,
Oholo nam šópíri se.“

„Preméhki pač mi bili smo,
Da zemljo mu pustili smo,
Da v járem smo vклонili vrat —
Robjé postali mu takrát!“

„Tá krivda nam ne dá mirú
V grobóv stoletnih hladnem dnú.
Zató pa vř maščújte nas,
Svarilni naš spoštújte glas!“

„Srcé slovansko ven in ven
Oklép obdávaj vam jeklen,
Ko tujec le za pol pedí
Zemljé vam vzeti poželi! . . .“

O glas vetróv, resán tako,
Le túli národu v uhó!
Tí vnémaj, úči, drámi ga,
Da tujec ne premámi ga! —

Gorázd.

Bosenski grobovi.

Spisal S. Rutar.

Največja starinska zanimljivost Nove Avstrije so velikanski kameniti grobovi nekdanjih slovanskih knezov in bogatašev Bosne, Hercegovine in srednje Dalmacije. Čeravno je o teh grobih Nedić že l. 1857. pisal v „Arkiv za povjestnicu jugoslavensku“, vendar se je začel učeni svet še le zadnja leta, zlasti po okupaciji, natančneje pečati s temi prezanimljivimi starinami, katere zdaj od dne do dne vzbujajo večjo pozornost vsega učenega sveta. Lanskega leta je opisal hercegovinske grobove Moric Hoernes (Sitzungsberichte der k. k. Akademie der Wissenschaften, Bd. XCVII. Hft. 2.) in profesor Luka Zore raztolmačil je in s slikami pojasnil jeden grob nahajajoč se v Konavli blizu Dubrovnika v programu dobrovniške gimnazije l. 1881.

Omenjeni grobovi so videti tako starinski in tako primitivni, da so jih bili nekateri za prazgodovinske razglasili. Drugi so mislili, da so to ostanki iztočnogotske vlade v Iliriku (Blan, Reisen in Bosnien und Herzegovina pg. 25.). Ali ni sumnje, da so to čisto slovanski spomeniki, ker se nahajajo na mnogih nadpisi v slovanskem jeziku z neko posebno glagolico pisani. Vendar še niso našli ključa, da bi mogli te nadpise popolnoma raztolmačiti.

Bosenski grobovi raztreseni so v veliki množini po vseh treh zgoraj omenjenih pokrajinah. Najnavadnejši se nahajajo na malih viščinah, na širokih holmih, časi jih je do 300 skupaj na jednom mestu. Jedenkrat leže v dolgih vrstah drug pri drugem, zlasti ob cestah in potih; drugikrat pa kupoma in neredno tu pa tam raztreseni. Nekateri stoje na površji zemlje, drugi na pol ali celo v zemljo udrti in tretji s travo, mahom in grmovjem prerasteni. Mnogi so nagneni ali pa popolnoma prevrnjeni in odkriti.

Oblika teh grobov je kakor navadnih sarkofagov s strehi podobnim pokrovom, le da so bolj velikanski. Na mnogih se ne more zaslediti nikaka skulptura, nikak nadpis, morda sta dež in zrak vsak sled zbrisala. Na drugih pa se nahajajo ob straneh in na pokrovu

razni nadpisi ter slike ljudij, živalij, mečev, zvezd in meseca, ter grobov (tudi udov kraljevske rodobine). Slike predstavljajo navadno igro „Kolo“ na čast mrtvem, plakajoče žene, lovske prizore, ali sploh posle, s katerimi se je umrši najrajši pečal.

Čeravno te slike, kakor tudi sploh vsa skulptura bosenskih grobov niso Bog zna kako umetne, vendar pričajo, da so se tudi Slovani v teh umetnostih že v starih časih poskušali in da bode moral učeni svet med druge skulpture uvrstiti tudi slovansko. Iz prvih stoletij krščanstva nahaja se po Dalmaciji, Hercegovini in Bosni mnogo poznorimskih grobov. Oblike teh grobov posnemali so v VI. in VII. stoletji doseljeni Slovani in stvarili posebno vrsto grobnih spomenikov, katerim se težko kje nahaja prilike.

Ali kakor je težko brati nadpise na bosenskih grobovih, tako težko je tudi raztolmačiti slike na njih, ker jih je čas zelo pokvaril in zbrisal. Tu čaka slovanskih starinoslovcev še velika naloga. Tudi ni mogoče natančneje zaznamenovati, iz katerega stoletja izvirajo ti grobovi. Izvestno je le, da so jih dali napraviti zase plemiči in oblastniki, ki so zapovedovali nižjemu ljudstvu. Zato pa so dali na grob zapisati, da bodi proklet vsak drugi, katerega bi položili v njih grob, izimši ude njih rodobine („proklet tko će tudjin leći, večé njegovo pleme“).

Z a k a j ?

 Jam gôri na hribu zagledam drevó, Drevó oh! otožno in šibko mladó Brez krêpke in trdne podpore! In ko ga s solzámi mladenka motrim, In bitje primerjam ostavljeno ž njim — Nihče me tešiti ne more!	Pač bila sem srečna, pač bila krasná, Ljubila goreče in zvesto njega, Ki zdaj me smejoč je ostavil. Odslé pa venéla ko rožica bom In glasno plakála ubožica bom In nihče ne bo me ozdravil!
---	---

Oh mož ti nezvesti, zakáj si nekdáj
 Prinesel na ustnih vabljívi smehljá,
 Zakaj si sladko mi govoril?
 Zakaj me z ljubeznijo dičil si ti
 In srečo potem vso uničil si ti,
 Zakáj si radósti mi umoril? ...

Bajke in povesti o Gorjancih.

Spisal J. Trdina.

12. Mrtvaška srajca.

Ne dajo se dopovedati in skoro niti misliti neskončne nadloge in stiske, v katerih je živel dolenski kmet pred letom 1848. Gorjenec, dasi tudi zatiran, bil je proti njemu srečen svobodnjak in bogatin. Ječé in zvijaje se pod težko nogo nemških plemenitašev imel je skoro samo to jedino upanje, da ga bo rešila neprenosnega jarma gotova smrt. Noč in dan se je trudil, péhal in potil, sad in korist njegovih žuljev pa je spravljala in zapravljala tuja gospoda, ki je bila uvrjena, da ne dela s tem nikake krivice, ampak da uživa le svojo pošteno podedovano ali kupljeno pravico. V denarjih dajal jej je slovenski podložnik „štivro“, v pridelkih desetino, gorščino, starič. Predivo, piščeta in jajca nosil jej je sam na dom, po druge davščine hodili so grajski župani in pisarji. Desetino so pobirali od vsakega žita, mnogi celó od koruze, boba in krompirja. Uta-jiti in skriti ni se dalo nič, ker so „podrepniki“ (vohuni) bistro pazili in se desetina ni jemala s polja, ampak iz kozolcev. Še več dobička nesla je gorščina in desetina od vina. Grajščine, ki so bile komaj srednje velikosti, dobivale so v letu po 1000 do 2000 veder, vrednih po sedANJI ceni vina in denarja najmenj 5000 do 10.000 gld! In ta strašna gorščina zahtevala se je na več krajih z nečloveško brezdušnostjo, tudi če trta ni nič rodila! Desetino pa so pobirali Nemci tudi od vse živine, nekateri še od čebel. Jasno je, da je moral zaduševati ta davek v dolenskem kmetu vse veselje za živinorejo. Tlaka bila je povsod huda; najbolj krivična zdela se je narodu zato, ker ni bila za vse jednako ustanovljena. V Rakovniku n. pr. bilo je je samo po dva dni v tednu, v bližnjem Griči po štiri dni od grunta. Ali gospode niti to ni še zadovoljilo. Koliko oral mora obsezati „grunt“, ni bilo menda nikjer na tanko določeno. Od konca se je mislilo, da se potrebuje zanj vsaj kacih 15 oral lastine, pozneje se je trdilo, da opravičuje to ime že kacih 7 ali 8 oral,

in po tej meri povečala se je tlaka marsikje od dveh dnij na štiri, od štirih na osem! Kmet, moral je plačevati in rediti jednega delavca skoro samo za to, da je hodil gospôdi na tlako! In delati moral jej je na vso moč pridno. Na nekaterih grajščinah so tlačane uprezali kakor vole in ž njimi orali! Povsod pa se je pazilo, da ne postavajo. Sem ter tam hodili so za njimi grajski hlapci z biči in palicami in so udrihali nemilo po „nemarnih“; nemarnost pa so očitali tudi tistim, ki so od presilnega truda, žeje in lakote opešali. Tolkli so delavce z razlogom, če so se kaj ustavljali, tolkli pa so jih dostikrat tudi brez razloga, kar tako iz divjaške zlobe, napuha in samopašnosti. Razen desetine in tlake pa so imeli nemški grofje, baroni in vitezi do kmeta veliko moč in oblast tudi v premnogih drugih rečeh. S svojo besedo dali so mu lahko sina v vojake, in takrat vojaščina ni bila taka šala kakor je dan denašnji. Kdor je bil potrjen, ni se vrnil domov celih štirinajst let, odvadil se je delu in za svojo rodovino in kmetiški stan večinoma popolnem izgubil. Ali ne le za sinove, ubogi kmet moral se je tresti tudi za ženo in hčere, ako jih je obdarila priroda z nevarnim darom lepote. Do malega v vsakem gradu nahajal se je kak poživinjen pohotnik (marsikje še po več nego jeden), ki je prežal na deviško nedolžnost in žensko poštenje bolj željno nego jastreb na piščence. Kar se ni doseglo z dobro besedo, dobilo se je z darovi in če se ni dalo drugače, tudi s pretnjo in silo. Kdor vse to premisli, ne bo se čudil, da je trla dolenjsko krajino taka nepopisna revščina in žalost. Z ratarstvom si kmet ni mogel opomoči; za trgovino takrat ni bilo nobene prilike; kake večje obrti pa nemški oblastniki tudi niso skoro nikjer oživili in razvili, kajti strosili so svoje ogromne dohodke rajši na razkošne pojedine, velikanske pijače, lepe pse, konje in ljubice, lov, lišp in brezštevilne druge zabave. Gruntarji nosili so še ob nedeljah stare, grdo zakrpane prtene hlače; v opravi niso se razločevali dosti od beračev. Mnogi podgorci prišli so v cerkev v debelih srajcah iz guzovine (tul), in ob dežji v plaščih iz bička ali ličja kakor divjaki. Kruh jedli so sploh zmesen iz najslabšega žita, dostikrat iz samega ovsu in prosa; iz grenke pire smatral se je že za veliko dobroto. Ali še Bog, če je hiša kak kruh premogla! Znale so mi cele in jako velike vasi, n. pr. Straža v prečinski župi, v katerih se je peklo samo pred največjimi prazniki. Razen krompirja in presnine kuhalo se je mnogo puste čičerke in cizare, katere se je zato veliko sejalo, ker Nemci od tako slabih pridelkov niso zahtevali desetine.

V tej neizmerni nesreči ostal je narodu samo jeden resničen prijatelj: naša poštena duhovščina, ki mu je vlivala na pekoče rane blagodejno olje krščanske tolažbe. Slava do nebes in poklon do zemlje tem božjim služabnikom in pravim tolmačem milih naukov našega nazaretskega učenika! Ali poleg njih oglašali so se tudi mnogi krivi preroki, ki so narodne zatiralce zagovarjali in zatirali brezvestno ž njimi vred svoje brate po Kristu in po krvi. Ti brezbožniki imenovali so krvavo sužnjost — sveto dolžnost! Na posvečenem kraju so se drznili lagati, da sta prišli v deželo tlaka in desetina — ne po tuji sili, hudobi in krivici, nego po vzvišeni božji volji! Kdor je verjel njihovim podlim, bogokletnim naukom, moral je misliti, da je ustvaril sam usmiljeni oča vseh ljudij in narodov Slovence za večnega blapca in trpina, Nemca za večnega gospodarja in tlačnika.

Naš dolenjski kmet je trpel silo in krivico, dokler se je dalo; ko mu to ni bilo več mogoče, začel si je pomagati kakor mu je velela pamet, ali kakor sta nanesla prilika in naključje. Zavrgši tožno kmetovanje umaknili so se nekateri v mesta in se poprijeli rokodelstva. Veliko jih je zapustilo domovino in pobegnilo na Hrvatsko, kjer so se za stalno naselili. Vojaški beguni in drugi fantje uhajali so čez deželno mejo po prepovedano blago, zlasti po tobak, in ga nosili potem skrivaj svojim rojakom, ki so jim dali za to imena: prehajači, prelazniki, tobakarji in dr. Kdor je bil bolj hude jeze in še posebej kaj razžaljen, šel je, da se maščuje, v razbojnike. Taki pridružili so se radi turškim tolovajem („hajdukom“), ki so našo zemljo že od nekdaj nadlegovali in so te ljudi z veseljem vzprejemali, da jim kažejo pot in jim pomagajo s svojo vednostjo in dobrim svetom. Tolikega nereda in prestopanja zakonov država ni mogla mirno gledati. Pomnožila je ob meji straže in paznike; pod Gorjanci postavila je vojarnice in čuvarnice; zastavila je z orožniki vsa pota in doline, vse soteske, vrhove in kobile. Tobakarji in razbojniki potrebovali so prav posebno srečo, da jih ni na potu nihče videl, ovadil in zgrabil. Redki, jako redki so bili tisti, ki so se priplazili mimo toliko straž in volunov čez široko Kolpo in čez visoke Gorjance z živim truplom in zdravimi udi na Dolenjsko.

Neusmiljena tuja gospoda vihtila je svoj bič tudi nad Belo Krajino. Mlademu Poljancu, ki je tlako delal, veli osorni oskrbnik, ko se je začelo mračiti: Danes še nisem nikogar tepel, bom pa tebe,

da se kmet ne razvadi. Dasiravno ni imel najmanjšega razloga, udaril je fanta na vso moč z debelo palico po plečih. Poljanec pravi: Danes še nisem nikogar ubil, bom pa tebe, da se gospoda ne razvadi. To rekši dvigne motiko in razčesne oskrbniku glavo. Dobro vedoč, kaj ga čaka, pobegne v Gorjance. Blodil je po njih tri dni in tri noči. Tretjo noč zagleda v skalovji jamo in v jami luč. Pristopivši vidi na tleh umirajočega bolnika. Vpraša ga, kdo je. S slabim glasom veli bolnik: Jaz sem strojbar Hudobec. Poljanec se začudi in vpraša: Kaj pa strojiš v teh pečinah? Hudobec odgovori: Mrtvaške srajce. Mrliču, ki ni umrl po božji volji, slečem kožo in denem v stroj. Iz ustrojene naredim srajco. Kdor tako srajco obleče, živi brez strahu, da bi ga ugonobil z lahko kak sovražnik. Vidi se ljudem tako grozen, da se nihče ne drzne mu približati, nikar se ga lotiti. Kdor bi ga hotel ustreliti, začela bi se mu tresti roka, da ga nikakor ne bi mogel pogoditi.

To čuvši se Poljanec obveseli in prosi Hudobca, da bi mu ustrojil mrtvaško srajco. Hudobec veli, da je preslab; predno mine ura, moral bo umreti. Ako mu da, kar je na svetu največ vredno, bo precej ozdravel in mu željo izpolnil. Poljanec se prestraši in pravi: Ti si menda lakomen moje uboge duše? Zaničljivo se zareži Hudobec: Mar mi je tvoje garjeve duše! Take nesnage ne poberem, ko bi jo kdo za máno metál. Da bom zopet okreval, potrebujem kosček tvojega življenja. Menj kot jedno leto ne vzamem. Poljanec se zasmeje: Jaz sem še mlad in bom še dolgo živel. Če bom smel v tvoji srajci nagajati gospodi brez nevarnosti, podarim ti iz srea rad jedno leto. Ali kako pa se more to zgoditi? Hudobec veli: Prav lahko! Vzimši škarje odstriže fantu nekoliko vlas in jih vrže v kotel črne vode, ki je stal poleg postelje. To vodo dobro premeša, potem izleče iz nje trak. Na traku bil je ozel. Hudobec odreže ozel in ga vrže v kotel bistre vode, ki je stal na drugi strani postelje. Tudi to vodo dobro premeša in se ž njo umije. Zdrav kakor riba skoči iz postelje in reče Poljancu, da naj malo počaka, dokler dobi mrliča, ki ni umrl po božji volji. Šel je iskat in našel je Vlaha, ki se je obesil iz srčne žalosti, da ni imel več preljubega luka pa niti denarjev, da bi si ga kupil. Hudobec Vlaha sname, prinese domov, odere in ustroji iz njegove kože mrtvaško srajco. Poljanec jo obleče na gol život. Bila je bolj mehka in tanka nego svila, da je ni nič čutil. Hudobec Poljanca dobro pogosti in mu veli za slovo: Srajca ostala bo cela in

trdna jedno leto. Kadar se ti razpade, pridi slobodno po drugo! Dal ti jo bom v isto ceno. Ali to te moram opomniti, da se ne smeš izneveriti pameti: bedaku moj dar ne pomaga.

Od veselja vriskaje napoti se Poljanec domov. Graščak zve, da se je vrnil ubijalec njegovega oskrbnika in pošlje ponj svoje biriče. Poljanec plane vanje in oni se ga tako ustrašijo, da hudo tepeni brez upora pobegnejo. Graščak pošlje ponj svoje sinove. Poljanec plane vanje in tudi oni se ga tako ustrašijo, da hudo tepeni brez upora pobegnejo. Graščak pride zdaj sam ponj. Poljanec plane vanj in žlahtni gospod se ga tako ustraši, da strepeta in mrtev obleži, še predno je padel nanj kak udarec.

Ob letu se Poljancu mrtvaška srajca raztrga, pa se napoti po drugo. Hudobec odstriže mu zopet nekoliko vlas in stori vse tako kakor prvikrat, na isti način mu ustroji in naredi tudi novo srajco. Celih trideset let nosil je Poljanec mrtvaške srajce in smel brez straha gospodo pretepati, grabiti njeno blago in jej nagajati in zabavljati, kolikor mu je srce želelo. Čez trideset let pride k Hudobcu poleg stare navade po novo srajco. Hudobec mu odstriže zopet nekoliko vlas in jih vrže v kotel črne vode. To vodo dobro premeša in izleče iz nje trak ali na traku ni bilo nobenega ozla. Majé z ramama veli Poljancu: Tvoj čas je potekel. Namenjeno ti je bilo 80 let. Trideset dal si jih meni, petdeset si jih ohranil sebi. Zdaj ti ostaje le še nekoliko tednov — ta ostanek je po stari pravici moj. To rekši Poljanca zgrabi in zadavi.

Ali skrivnost ni ž njim poginila. Bil jo je razodel nekaterim prijateljem in znancem. Kmalu so jo zvedeli tudi zatirani kmetje in hajduki. K Hudobcu jelo se je romati kakor na kako slopečo božjo pot. Mnogi dali so si narediti samo po jedno srajco, da so se v njej maščevali, potem pa so odšli na Hrvatsko in se hranili s poštenim delom do smrti. Marsikateri pa je šel k Hudobcu vsako leto po novo srajco, dokler ga ni zadavil. Ali so se Gorjanci zdaj oživili! Vse mrgolelo je po njih tobakarjev, vojaških begunov, domačih in tujih razbojnikov. Straže pritiskale so trdo za njimi ali kaj, ko niso bile kos mrtvaškim srajcam! Groza bilo je pogledati človeka v tej opravi. Nekaterim se je zdelo, da ima tri glave, drugim, da nobene, še drugim, da mrtvaško, nekateri so videli pač človeško glavo, ali jej je švigal iz ust, nosnic in očíj višnjev in zelen plamen itd. Prijetno, brezskrbno življenje se je začelo zdaj za tobakarje. Kdor je

bil pameten in ni butal nalašč v nevarnost, delal je slobodno, kar je hotel. S hrvatskim „duhanom“ zakladali so prehajači ne le dolenjsko stran, ampak skoro vso deželo. Povsod so imeli svoje ljudi, ki so jih skrivali in radi pogostili. Pili so v krčmah najboljše vino in najlepša dekleta so jih ljubila. Znanci so se z njimi brez konca hvalili in pripovedovali ponosno o stiskah, v katere so kdaj prišli in o zvižčnosti in predrznem junaštvu, s katerim so se vsak pot iz njih izkopali. V podgorji dobili so si v vsaki vasi dobrih prijateljev, ki so jim dajali znamenja, če so jih straže zalezovale. Pokalo se jim je z bičem, zvižgalo na prste, vriskalo, pelo, streljalo, kukurikalo, po noči se naredil na kaki višavi ogenj. Takih svaril bilo je mnogo in da se ne vzbudi šum, niso ostala zmerom jednaka in istega pomena. Rabil se je tudi latovski jezik. Dostikrat razlegal se je po gorjanskih tokavah in dobravah čudni krič: Lantje-fate lazte-pate lah-strate le-grete. (Fantje pazite, strah gre!) Star tobakar je pravil, da je ležé skrit v mrví uganil po petji svojih znancev ne le to, da je straža v vas prišla, ampak tudi mimo katere hiše koraka. Na konci vasi oglasi se prijatelj: Nikdar ne bom pozabil očeta svojga. Sosed poprime: Oh kol'krat so mi rekli: Moj sin, le pit ga pojva. Tretji znanec, stanujoč na sredi vasi, nadaljuje: V te nove goré, k' so trte mladé..., in četrti prijatelj dovrši kitico na drugem konci male vasi: Ki vince rodé za take faj' može! —

Malo po malem so se prekanjeni klateži z mnogimi stražniki — sam Bog si ga vedi, kje in kakó — nekako seznanili in sprijaznili. Zmenili so se, da se kolikor bo moči ne bodo srečavali. Ker so se držale straže najbolj potov in stezá, tobakarji pa so se ravno potov in stezá vedno ogibali, ni se moglo lahko naključiti, da bi se bili namerili jeden na drugega. Zagledavši se od daleč, začeli so oboji streljati ali na borišči ni ostalo nič mrtvih! Pripoveda se, da je neka podgorska kréma s tem obogatela, da so zahajali vanj prav pridno tobakarji, ob jednom pa tudi — stražniki. Krčmar dajal je rad na vero tem in onim, ker ga za plačo ni skrbelo. Večkrat so pili in se veselili v jednom konci kréme prehajači, v drugem onkraj veže pa njihovi krotki preganjalci. Ta prijaznost teknila je dobro obema strankama. Marsikateri stražnik in vohun prihranil si je nekoliko stotin in si kupil hišico, katera brez posebnih prihodkov ne bi bila nikoli njegova. Dolenjskim fantom pa to znanje se ve da tudi ni škodilo. Podgorci sploh trdijo, da zveden tobakar ni bil

nikoli nobeden ujet, ne ustreljen. Ta nesreča doletela je samo kakega pijanca in nerazumnega mladiča, ki se je zanesel preveč na mrtvaško srajco.

Sreča zapustila je rada tudi nespametne tolovaje. Turški hajduki privršali so v šempetersko župo in oblegli Stari grad. Grajski brambovci so se jih silno ustrašili. Zaklenivši vrata pričakovali so naskok in svojo smrt. Ali Turki zavalili so se pod zidovje, pili kavo in duhan in čakali, da bi se kristjani podali kar sami, brez boja. Bil jim je res že ves živčev pošel, pa si izmislijo zvijačo. Imeli so še dva panja čebel. Ta dva panja vržejo na Turke. Pikajočih čebel se bedaki tako prestrašijo, da sramotno in brez plena domov pobegnejo. Brez vspeha zaganjali so se Turki iz tega razloga tudi v visoki grad v Kostanjevici, ki je bil lastina Marka Psa.*) Ta Marka Pes bil je glasovit strelec. Menda ga je zmešala mrtvaška srajca, da turškega poveljnika („harambaše“) samega ni mogel pogoditi ali odstreliti mu je z vilic — kapuna! Ta umetnost butastega Turčina tako preplaši, da odide še tisti dan tudi brez plena in slave. —

Starejši ljudje dobro pomnijo, kako hudo so se sprijeli na sredi pota med Novim Mestom in Toplicami turški razbojniki in cesarski vojaki. Turčin se je straži zaničljivo pačil in jo dražil. Vojaki pomerijo in ga ustrelé. To je bilo prvič, pa tudi zadnjikrat, da je straža kakega razbojnika ugonobila, ujela pa ni nikoli nobenega. Hajduki so se za brezumnega tovariša hitro in strašno zmaščevali. Ubivši štiri lepe vojake šli so brez druge izgube in nadleže z obilnim plenom domov. Po priliki pred petdesetimi leti prišli so turški tolovaji tudi pred Gracarjev Turen. Ljudje so se domislili in jim povedali, da je poln vojakov. Turki laži verjamejo, zbojé se in odidejo. Sedanji gospodar temu v rajskem kraju stoječemu gradu je naš vrli g. Dragotin Rudež. V spomin turškega pohoda vidi se na velikih vratih grajskega poslopja dobro naslikano krdelo divje gledajočih Bošnjakov in med njimi dolenjski kmet, ki jim mora pot kazati. — Mnogo bolje nego teh hajdukov spominajo se Dolenjci turške druhali, ki je pri lomastila menda 1827. v Brajtenov, grad v prečinski župi. Vodil jo je radovoljno domač človek, Stražan, ki je služil prej v gradu za hlapca. Napad se je vršil o mraku in grozne reči se o njem pripovedujejo. Gospodarja ni bilo doma. Vsa družina se je nahajala v

*) Tega gradu ni več; kdaj se je podrl, se ne ve. Prostor, na katerem je stal, ima zdaj kostanjeviški trgovec, g. Gač.

smrtnem strahu in v smrtni nevarnosti. Zvesto hišino Marijo so razbojniki po divjaško mrevarili in jo hoteli zaklati, ker ni povedala, kamo je skril gospod denarje. Pravi, da so bili v obraz vsi črni in takó zverski in grdi, da sam peklenščák ne more biti bolj grd in ostuden. Izmed dekel skrila se je jedna za dimnik. Tudi ta reva še zdaj živi. Od straha, ki ga je takrat prebila, trese se jej ves život že pet in petdeset let! — Graščak se je bal dolgo tudi za Luknjo. Izmed podložnih kmetov izbral in oborožil je do trideset korenjakov, ki so hodili po noči v ta grad na stražo. Z jednim teh bivših grajskih čuvajev sem se seznanil in ga vprašal, kako bi bili vzprijeli Turke, ko bi bili prišli. Mož mi odgovori: Lukenjski gospod je moral Boga hvaliti, da jih ni bilo. Pol bi nas bilo steklo domov, druga polovica pa bi bila brž ko ne pomagala rajši tolovajem nego gradu!

Kadar so pridirjali v kak kraj razbojniki, skočilo je vse po konci: vaščani pa tudi meščani so dostikrat po cele noči čuli in čakali. Razen orožnikov hodili so stražit tudi kmetje, ali hajdukom so bili sploh pò priliki ravno tako nevarni kakor lukenjski čuvaji. Večkrat se je pripetilo, da so Turki, opleniši kak grad ali kako vas, prisilili te kmetiške stražnike, da so jim morali nositi nagrabljeno blago čez strme hribe po več ur daleč! Ali kdo bo izbeganim revežem kaj takega zameril? Bolj čudno je bilo ponašanje oboroženih in orožju vajenih pravih straž. Kdaj pa kdaj so prav dobro vedele, kje se nahajajo razbojniki, ali mrtvaška srajca jim je tak strah delala, da se niso drznili jih nadlegovati.

Podgrajskemu duhovniku so se bili hajduki sami napovedali. Pustivši jim na mizi stotak in sodec vina, pobegne gospod na bližnji hrib in pošlje po stražo. Razbojniki vzamejo denar in popijo vino. S tem, kar so dobili, nekako potolaženi niso delali po hiši veliko kvara. Kmalu prihiti močna straža in hišo obstopi. Ko jo harambaša začuti, plane iz veže, zacepeta s toliko silo ob prag in zarentači nad njo tako gromovito in oblastno, da se, kakor da bi bilo med njo treščilo, na vse strani razkropi in pobegne. Druga straža pa je prežala na hajduke v samotnem kraju na Gorjancih. Njen vodnik spleza na bukev, da bi videl, če se že prikazujejo. Ko zagleda v mrtvaških srajcah korakajoče pošasti, zavrti se mu v glavi, pa se zruši vznak na kamenita tla in ubije. Zdaj se prestraši tudi straža in pobegne.

Taka sramota pade na orožnike tudi blizu Težke Vode. Na cesti stalo je do šestdeset stražnikov, ko pride iz goščave kakih petnajst hajdukov, poveljnik obledi in zapove svoji četi s tresočim glasom, da naj se umakne v dolino in skrije. Kaj ga je tako prestrašilo, ni hotel nikomur povedati. Proti svojim poglavarjem se je neki izgovoril, da ima lepe fante za parado, ne pa za to, da bi si blatili svoje čedne roke ob gnjusno tolovajsko sodrgo. Za nagrado svojega višetva dobil je odpustnico in — pokojnino.

Marsikomu zdelo se bo nemogoče in vender-le je res, da je prikorakal kdaj posamezen Turčin celo — v Novo Mesto! O zadnjem, ki je bil tako samopašen, govoré še zdaj dostikrat stari meščani. Jaz pa bom povedal nekoliko besed o tistem hajduku, ki se je prikazal v mestu pred sto leti, predno je ukrotil za nekaj časa turško predrznost slavni Lavdon. Turčina ustavil je na mostu mestni birič in ga vprašal za popotni list. Hajduk izleče dolg samokres in mu ga pomoli pod nos in pravi: „Čakaj, zdaj ti bom pa pokazal tudi pero, s katerim mi pišemo. Iz nožnice izdere dolg, krvav nož. Birič se strese in omedli. Turčin začel se je šetati bahato po Novem Mestu in mu je razgledal na tanko vse prostore in prostorčke, vse ulice in uličice, vse hiše in hišice. Šel je potem v prodajalnice. Po svoji navadi plačal je v nekaterih več nego se je zahtevalo, v nekaterih pa tudi nič, kakor mu se je baš zljubilo. Nakupivši vsakeršnega blaga, jel je hoditi po krčmah in je obral vse od prve do poslednje. Kratkočasil in gostil je v njih sebe pa tudi marsikoga družega. Najbolj čudno je bilo to, da se je videla njegova mrtvaška srajca grozna samo možem, ženske pa se niso kar nič bale. Gnjetle so se k Turčinu vse stare, pa tudi mnoge mlade device in celo nekatere zastavne mamke. Ali kako sladkó pa je znal tudi govoriti za vsako uho in srce, kako zapeljivo namigavati z desnim očesom in brkom, kako presrečno se smijati, kedar je hotel pokazati svoje lepe, bele zobe! Ko se je dovolj nagostil in našalil, napotil se je tudi v slovečo kapiteljsko cerkev. Dal si je prinesiti na sredo cerkve stol in lulo, pa se je usedel in pihal, da je bila kmalu vsa cerkev zakajena. Ko pride cerkovnik s škrabico, vrže vanjo polno pest rumenih zlatov, jednega pa da še po vrhu za trud cerkovniku. Po maši pa si je najel kočijo in se odpeljal nazaj proti beli Turčiji. Pustil je v mestu marsikatero solzno oko in ranjeno srce. Tiste device in mamke, ki niso mogle premagati prevelike bridkosti, priporočile so se Bogu in

šle za njim. Staro poročilo trdi, da so brdkega Turčina najbolj pogrešale in se usule najprve za njim svojega bližnjega že od nekdaj brez hinavščine ljubeče — breške tercijalke.

Angelj ljubezni.

Minulo je, kar bilo je,
Sledú ni več po njem!
Solzé okó rosilo je,
Sedaj pa mirno zrem!

Zakaj takó, ne veste vi,
Ki vam vesel je svet;
Po svojih potih greste vi,
In hodite ga zret! — —

Le hodite, le zrite ga,
Vsaj jasen je takó!
Če hočete, molite ga,
Vsaj krasen je takó!

In vprašajte, kje to in to —
Dobili boste vse,
In radostí sladké takó
Vam bodo proste vse!

In ko vam vsega bo dovolj,
Še nekaj želíte;
Potém pa le, potem še bolj
Se razveselite!

Opravljeni po svatovsko
Glasnó zavrísnete;
Sosedu sósed bratovsko
Roké si stisnite!

Saj našli ste, kar jaz zamán
Po svetu sem iskál:
Oj, da mu je takó krasán
Ljubezni angelj vstal! ...

—b—

Oddihljaji.

1. Zapuščen.

brača vedno v mračni se nižavi
Cvetica krotka v solnca lice mílo.
Ne more dihati brez njega čílo,
Ne more kvišku se držati v travi.

In če jo solnce sámó res ostavi:
Kakó se hitro sklóni na gomílo!
Pretožna zre na zarje rumenilo,
Kakó se žalosti vrti jej v glavi!

Takó si mene ti, oj ljubo dete!
Brez nade zapustilo. Večno vzete
Oči so tvoje mi in lice milo.

Zato pa huda me teži praznosta.
Trpim, ječim : Ah, pusti me, pustota !
Sicer mi tuge bo sreče odbilo.

2. Tiho slovó.

Na jesen, predno pod nebó gorkeje
Podá se ptič, boječ se zime, snéga:
Poprej z drevesa se slovó razlega,
In ptič pojoč najzadnje ure šteje.

Če se obrne potok v druge meje,
Glasneje šum valov odmeva z brega.
In ko po listji zimska sapa sega,
Še list ne pade tiho s svoje veje.

Le meni morajo čez blede lice
Molče in tiho kapati solzice
Mej tem, ko proč mi srečo ladja tira.

Kakó za njó bi rado sree vpilo,
Kakó bi rado : Z Bogom ! vsaj voščilo,
A strah neznan mi tožni glas zapira.

3. Boljša želja.

Nekteri bi si želel morebiti,
Da v ljubko bi spremenil se vodico,
Da pri kopeli ljubici nožico
Bi belo mogel z valčki poljubiti.

Kdo drug bi rad bil cvetka v drage kiti,
Da vpletala bi z nežno ga ročico,
Še drug bi stopil k biserom v vrstico,
Da v nedrije bi mogel se poskriti.

A jaz pa vem, kaj bilo bi še bolje:
V meglico neprehladno se odel bi,
Ki v jutro lahka dviga se nad polje.

Takó ljubezen svojo zmer imel bi
Pri sebi, zmer bi toplo jo objemal;
Pa — i očem jo tujim bi odvzémal.

M. Posavski.

Kuzovci.

Slika iz naroda. Spisal dr. Ivan Tavčar.

3.

Tožna novica širila se je po vasi. Neverjetno je bilo, ali vender se je pravilo, da je Županov Tomaž bogatemu svojemu očetu ušel, ter jo pobral med Kuzovce. S prva ljudje še verjeti niso hoteli, ali potem, ko so videli nekaj resnice, smijala se je na skrivnem vsa vas, ter privoščila Županu, bogatinu, ki je drl vsakega in odganjal berače od praga. Bil je trd mož, oča Župan, in denarja lakomen. Pripovedovalo se je, da je imel nekje v gorenji hiši s silnimi verigami na steno priklenen železni zaboj. In ko je Zadurnikov Miha nekdanj pri odprtih vratih mimo šel, imel je oča Župan tisti zaboj odprt. Vse se je blesketalo od samega zlata in srebra! Miha je nehoté od samega začudenja zakričal. Oni pa je zaloputnil pokrov, zaklenil verige in podil nepričakovanega gledalca po stopnicah, da se je prah napravljal. Od tedaj se je govorilo, da je Župan tako bogat, da sam ne vé, koliko ima. Skop pa je bil toliko, kakor bi nič ne imel. Vsaj svojemu sinu ni dal ničesar, dasi se je ta sin bogatašev moral postavljati ter za vino dajati. Jemal je torej svojemu očetu ter napravljal dolgove, kar je pa zopet starega jezilo. S sinom sta se vedno rovala, da ni bilo prepira in krika nikdar konec. Naposled jo je sin v soboto večer pred kvaterno nedeljo v septembru popihal med Kuzovce ter zapustil dom vpitja in trganja. Še le kaka dva dni pozneje se je zvedelo. Od srda in sramote valjal se je stari Župan po tleh ter se zaklinjal pri vseh svetnikih, da sinu niti vinarja ne bode dal. Vdovec je bil in za tega delj pogrešala se je pri sinu mehka materina roka. Očetova pa je bila pretrda in za tega delj prišlo je tako! V hiši gospodinjala je tedaj jedina hči, Lenčika, dvajsetletno dekle. Bila je slovečega imena zavoljo lepote, a še mnogo bolj zavoljo — prevelike telesne moči. Privzdigovala je težka bremena, in kadar je bilo kaj silnega vzdigniti, ugnala je mnogokaterega hlapca v kozji rog.

Če je časih Tomaž s pestjo hotel po očetu, zbal se je nje, ker je ravno dobro vedel, da ga lahko otepe. Pri vsem tem bila je Županova Lenčika mehke duše in ves svet je rada imela, in zaradi tega je tudi njo svet rad imel. Brata Tomaža je ljubila pred vsem in ker je bila močnejša od njega, ravnala je z njim kakor z otrokom. Bila je ženska trdega značaja in hitrih sklepov, in če se sme resnica povedati, bila je Lenka prvi in pravi gospodar v Županovi hiši ter središče, okrog katerega se je sukalo vse! Oča Župan udal se je vselej, če je prišla visoka hči ter se sladkala okrog njega. S Tomažem bila je ostra in če jej ni bil po godu, govorila je z dlanjo, da je tleskalo kakor z desko po vodi. Ali pod svojo oblastjo imela je očeta in brata! Kakor smo že povedali, bila je hitrih sklepov in tudi v tem slučaju vedela je takoj, kaj jej je dolžnost.

Lepega jesenskega jutra, prav zgodaj, ko se je pričelo daniti, stopala je Lenčika praznično oblečena po visoki rebri nad Hotavljami proti Bukovemu Vrhu. Hitela je na vso moč. Ko je bila sredi pota poleg Kožuhove hiše, rilo je solnce izza gorovja ter s prvimi svojimi žarki obsevalo dekletu po hitri hoji razžarjeno lice. Pod Platiševo hišo dohitela je starega moža, ki je z malo culico krevsal navpik. Bil je stari Kosem z Griča.

„Kam boš šla tako zgodaj?“ vprašal jo je.

„Na Kuzovo!“ odgovorila je ročno „po Tomaža!“

„Na Kuzovo!“ začudil se je starec, „potem greva skupaj! Pred štirinajstimi dnevi po polnoči oglasili so se pri meni štirje Kuzovci ter naročili ruto pip. Sedaj jih nesem!“

Čitatelju naj povemo, da je tedaj v Poljanah cvela mogočna industrija z malimi pipami, o kateri sedaj skoro sluha ni. Dekle in starec plezala sta ročno po pogorji navpik, tu in tam počivala ter zrla globoko v dol, kjer se je videla orjaška poljanska cerkev med nizkimi hišicami, kakor skrbna koklja med piščeti. Pustila sta Bukov Vrh na levi ter krenila pod Pasjo Ravan, dokler se ni zaprla dolina pod njima, da se ni videlo družega nego pogorska slemena na levo in desno, zgoraj in spodaj, nad vsem pa jasno jesensko nebo. V bukovem gozdu skrita je bila skoro popolno Kuzovska koč, iz nje pa se je tedaj, ko sta naša znanca blizu prišla, prav močno kadilo. Kar sta opazila najprej, bila je vrsta pušk, slonečih zunaj ob leseni steni. Na robu nad kočjo slonela je straža ter se premaknila ni

opazivši rani obisk. Vsaj tako se je delala ta straža, kakor bi prišleca niti opazila ne bila.

Stopala sta mimo nekakega svinjaka, v katerem je krulila in beketal lačna žival. Takoj za svinjakom tolkel je Kuzovec s polenom v skopec ujeti lisici po buči, ki je pri vsakem udarcu grdo zarjula. Na bukovji sedela je tolpa vran ter se kakor črni oblak dvignila v zrak, začutivši tuje goste. V gozd metali so Kuzovci ostanke živalske, pri kuhanji neporabne, za tega delj usosedilo se jim je toliko črnih ptic.

„Ali so doma?“ vprašal je Kosem ponižno. Grdi stražar se ne zmeni.

„Če ne odgovori, kar vstopiva!“ dejala je Lenčika ostro. In v resnici sta stopila v široko vežo, iz katere se je naravnost pod streho, pod okajene trame videlo. Na desni strani v tej veži stalo je velikansko ognjišče, na katerem se je tedaj kurilo. K ognju pristavljeno je bilo devet ali deset orjaških loncev, v katerih je šumelo in vrelo. Vmes pa je vreščala pečenka na železnih plohih, pod katerimi je živo oglje pršalo. Pred ognjiščem skakal je umazan kuhar, ter bezal s še bolj umazanim kolcem sedaj v ta, sedaj v oni lonec ter kričal: „Dobro se kuha! lepo vre! Dobra bo piča! ha! ha!“ Opazivši vstopivšega dekleta in starega moža povetil je svoj kolec-kuharnik, odprl usta in oči, da je bilo jasno videti, kako je osupnen poštenjak. Ali takoj razširilo se mu je veselje po tolstem obrazu, obrisal si je prste ob hlače ter zahitel:

„Dekl'ca, dekl'ca! od kod pa ti sem prihajaš?“ Sladko se je zasmijal, malo pozvižgal ter zopet upil: „Dekl'ca! dekl'ca! pfvit! pfvit!“

Kakor blisk je bil pri nji, ter iskal nekaj z umazanimi svojimi prsti okrog cvetočega njenega lica. Neskončna jeza zalila je vse mišljenje dekletu in z vso svojo močjo — ki je bila težka in velika — položila mu je roko po čeljustih. Vpliv tega udarca bil je viden in hiter. Udarjeni je malo zaječal, in telebnil je kakor posekan hrast v kup loncev in skled tik ognjišča po tlaku razloženih. Vse je zahruščalo pod njim, in napravil je obraz, kakor bi ravnokar doživel. Dekle je obstalo sredi veže, srdito, s krvjo zalilo se jej je lice, v pest stiskala je roki, ter z razžarjenimi očmi gledala po onem na tleh.

„Pri vas torej še ženska ni varna!“ izpregovorila je ponosno.

Ravno tedaj stopil je v vežo iz hiše Smuk, opozarjen po hrupu, ter mirno posadil k hišnim vratom visoko svoje telo. Razvidel je položaj ter se lahno smijal, ko se je kuhar iz čepinj vzdigoval.

„Ubiti ga nikar, Lenka!“ ogovoril jo je lahno, „potem ne vem, kdo nam bo kuhal!“

Še bolj se je razvnela — ker jo je poznal. Odgovorila je s srdom:

„Ubila ga ne bom; dasi bi ne bilo škoda, če bi vas vse pobili! Sicer pa ne vem, čemu me poznaš?“

Ničesar jej ni odgovoril, in niti kri mu ni stopila v lice o neprijudnem njenem vprašanji. Mirno obrnil se je k možičku s culico ter hotel vedeti, kaj hoče.

„Ravno prav,“ dejal je potem prijazno, „da ste prišli, saj že skoro pipe pri hiši ni bilo.“

Vstopili so v hišo. Ondu se je Lenka molče usedla na klop pri peči. Smuk pa je odprl omarico v steni, odštel denar, plačilo za pipe, na mizo pred Kosma ter takoj brez besede zapustil hišo.

4.

Dekle sedelo je tiho pri peči, še govoriti se jej ni ljubilo. Kosem pa je bil že bolj zadovoljen. Pri dolgi mizi sedeč srebal je žganje iz kupice ter sekal z nožem v velik hleb, ki so ga bili preden položili. Vmes pa je prešteval prejeti denar, ter glasno hvalil Kuzovce in njihovo poštenost. Prav kmalu prisilil se je iz veže v hišo prijeten duh pečenke, kar je Lenki neprijetno delo: lačna je bila, v hitrici odšla je brez kosila od doma.

Kuzovci prihajali so v hišo, s starim možem se prijazno pogovarjali ter povpraševali, kaj je novega v Poljanah — ali dekleta ni pogledal nikdo. Skoro vsak vzel je pipo s kupa, kojega je bil Kosem iz svoje rute na mizo natresel. Takoj so pričeli basati in prižigati. Napósled pripihal jo je tudi Tomažek, stopil je nedolžno in mirno v hišo. Očitno mu ni nikdo povedal, kaka nevihta ga pričakuje. Nič hudega sluteč je vstopivši veselo zakričal:

„Hoj, Kosem! Ali ste tudi k nam prišli? Saj je tu gori lepše, kot pri vas v kislih Poljanah. Če vidite koga Županovih, recite, da se prav nič ne kesam, da sem tu. Pri Županovih me ne bodo videli več!“

„O pa te bodo še!“ izpregovorila je mrzlo, ter se kakor blisk postavila poleg njega. „Pa kar takoj greva!“

„Lenčika, ali si ti?“ In srce mu je takoj prav nizko upadlo, močno je prebledel in na čelo se mu je nabrala vrsta debelih kapelj. Niti pogledati si ni upal rodne svoje sestre.

„Kar takoj, pravim! Če ne te vlečem kakor teleta v mesnico!“

„No, saj bom šel! A jedel bom pa vender prej! Lačen sem!“ odgovoril je krotko — strahopetno. Usedel se je k mizi. V hipu je sedela pri njem, da bi jej ne ušel, če bi ravno hotel. Tomažek je tiho prenašal neposredno to kontrolo in sram ga je bilo, da govoriti ni mogel.

Kmalu je bila zasedena miza; tepeni kuhar pa je donašal velikanske skledе, ter jih posajal pred lačno družino. Do roba bile so polne, a prijetno kadilo se je iz njih proti stropu. Zaropotale so žlice, ter neprestano hodile po kratki stezi iz skled do ust. Kakor se posuši pozni sneg vzpomladi, tako hitro izpraznile so se skledе. Prinesli so drugih, in na velikih lesenih ploščah pečena divjačine. Smuk imel je svoj prostor ravno pri Lenčiki. Ko pri prvi ponudbi in hotela jesti, ni jej več ponujal. Tem bolj pa si je Tomažek tlačil želodec in pri srci se mu je milo storilo, spomnivši se slabih skled, ki so se pri Županovih vsak dan posajale na mizo.

Po jedi odpravila sta se Lenka in Kosem; Tomažek pa si je izbral starega moža v družbo, ter jo odrinil naprej, da je deklet nekaj korakov zadaj ostalo. Tudi Smuk si je snel puško s stene ter dejal Lenki: „Grem malo z vami.“

Ni mu rekla, da naj ne hodi, in molče je potem stopal na njeni strani.

Ravno pod cerkvijo v Bukovem Vrhju krožil je sokol v zraku nad senožetjo, napravljajl krog za krogom, manjši in manjši, konečno pa kakor blisk šinil med tolpo divjih golobov, pasočih se po tratini. Uplenil je jednega ter se vzdignil v zrak ž njim. Kakor sneg usulo se je perje, druga tolpa pa je na vse strani plaho odplula.

Ostalo je dekle.

„Glej sokola!“ izpregovoril je Smuk mrzlo. „In ko ga je gospod Bog ustvaril, dejal mu je: Tu imaš prostost, živi in glej kolikor časa moreš živeti! Kadar ti pa jedenkrat peruti polomijo, potem je to tvoja stvar! In meni bodete vi pravili, da sokol več velja kot jaz, ki sem človek?! Tudi meni dejal je Bog: Tu imaš prostost! Če ti jo kratijo, živi, a glej, koliko časa moreš! Če sokola zapró v železno klet, kdo bo dejal, da nima pravice uiti? In če so mene

hoteli na leta in leta v železje ukovati, kdo bo trdil, da nisem imel pravice, razrušiti je ter živeti, kolikor časa morem! Vi, ki grejete lene svoje kosti pri peči, menite, da ste boljši od mene. Pa Bog ve! Sodil bo nekdaj in vas bo takrat obilo osramotenih, ker Peter Smuk ni moril, ni kradel, temveč v potu svojega obraza služil si je svoj kruh. Kar pa moji tovarši počenjajo, ni moja skrb, vsak je sam gospodar svoji duši! Sedaj pojdi! Tu doli te nikdo ne bo nadlegoval, kar bi se zgoraj lahko bilo zgodilo!“

Obstal je, vrgel puško z rame ter se naslonil nánjo. Dekletu je srce tolklo. Ko je govoril, pogledati mu je morala nekolikokrat v razburjeno lice in — v grozo — se jej je zál dozdeval. Odhitela je kakor srna. Daleč spodaj morala je nehoté, sama ni vedela čemu, obrniti glavico. Visoko nad njó stal je nepremakljivo kakor iz kamena izsekana podoba ter zrl za njo. Urno se je zopet obrnila ter hitela v dol. Tomažek je od strahu koprnel, ko se je prikazala domače hiše bela stena iz sadja. Sredi vasi je obstal ter hotel popihati za Prodovski ogel. Ali ročno ga je prijala za uho — obilnim otročajem na vaškem mostu v silno veselje — ter ga tirala, kakor šolskega otročaja pod domačo streho. Le z veliko težavo otresel je Tomažek potem smešnosti prokletstvo raz sebe in še v letih visoke starosti razsrdil se je, če ga je kdo vprašal, kako je od Kuzovcev domov hodil!

5.

Vzpomlad, s cvetličnatim svojim krilom plavala je nad dolino. Cvetje obešalo se je po drevji in po sivih skalinah. Cvetje po-ganjalo je tudi v sreih človeških, katera so prerajena z vsako vzpomladjo. In če je v poljanski dolini lepa vzpomlad, tedaj je malokje lepša po naših zemljah. V zimi so se rodili pod snegom nebrojni studenci, ki hitijo sedaj po vseh bregovih v dol zeleni. V najskritejšem kotu cvete vsaka ruša. Po bistrih vodah se ženi tanki lipan ter strelja kakor blisk z rudečimi plavutami tija in sem po belem pesku. Vse pa obsevajo mehkega solnca mehki žarki, da puhti iz zelenih travnikov in njiv preoranih tisto migljajoče mrgolenje, kakor srečne pomladansko-olepšane zemlje srečni vzdih!

Tudi tisto leto bila je krasna vzpomlad. V tej vzpomladi živel je malo žalostnih, ali med njimi bila je bogatega Župana jedina hči. Odkar je brata privlekla s Kuzovega, povešala je bolno glavo, postala zamišljena, malobesedna in osorna tudi prijaznemu

ogovoru nasproti. Lice hotelo jej je popolnoma obledeti in časih so dekletke ugibale, čemu domača hči po cele noči prejoka, in čemu ima vsako jutro tako objokane oči? V resnici je bilo dekle nesrečno. Vedno morala je hoté ali nehoté misliti nanj, ki je bil skoro razbojnik, in ni imel druge prihodnosti nego hudo smrt!

In on, ki bi v svojem razbojništvu ne bil smel dvigniti pogleda k njej, vedel se je v svoji zaslepelosti nespametno, pregrešno. V praznikih po dnevi naj je šla Županova Lenka desetkrat mimo, delal se je desetkrat, da je ne pozna. Ali v noči bila je stvar drugačna! V noči pa je kakor senca prihajal pod njeno okno in čakal, da je prišla pozna noč, v kateri je menil, da spi vsa vas. Ondu slonil je ob slivi, tedaj v polnem cvetju, zrl neprestano proti njenemu oknu ter pričel končno tiho in z glasom medenim klicati njeno ime. Ko ga je čula prvič, strdila se jej je skoro kri okrog srca; prečudna sladkost napojila jej je dušo, katero je pa takoj pregnala grozna boleost. Nikdar se mu ni oglasila, tiščala si je s prsti ušesa ter se skrila pod odejo, da ni čula besed zapeljivih. Oni je prestajal skoro vse noči pod njenim oknom ter odhajal izpod cvetočega drevesa, ko je juternja zora kipela izza gora. Dal jo je v zobe hudobnim ljudem, ter za vedno zamoril jej srečo. —

Nekdaj pozno v noči prebudil je Lenčiko vrišč na vasi. Vpilo in klelo se je. Naposled počil je tudi strel. Preplašena je prihitela k oknu.

„Jezus Marija! Kuzovce lové!“ je zastokala.

Po vrtu se je v istini pripodil Peter Smuk, brez klobuka. Pod slivo je obstal ter opazil dekleta.

„Lenčika,“ dejal je „če ne odpreš, bodo me imeli!“

Urno odprla je okno. Oni pa se je prijel za zid in vejo pri slivi ter se zavihtel v sobo. Veja je zahrščala ter se odlomila in padla po tleh. Smuk pa je tiho zaprl okno in se poln obupa usedel na revni stol pri mizi. Ona je bila že davno v postelji. Kmalu prileteli so finančarji in kleli. „Tu sem je šel! tu mora biti! če ni hudič, imamo ga!“ so vpili — ali dobili so samo cvetočo vejo v travi. Drli so dalje po vrtu ter potilnili v temi. Smuk je slonil pri mizi, ječal je ter si z dlanjo tiščal obraz; dekletke pa se ni genilo v postelji.

„Lenčika, ali si huda?“ vprašal je ponižno.

„Lehko bi bila!“ zaihtela je v mukah. V hipu bil je pri njej ter jej s prsti prebiral kostanjeve lase po trudni glavi. Tedaj pa je

dvignila bele svoje roke, objela ga okrog vratu ter ga pritiskala k sebi. Ko je slonilo njegovo lice na njenem obrazu, čutil je gorke solzé, ki so jej lile iz očíj.

„Bog te obvari, dekle moje!“

Odprl je okno ter se izpustil na tratino. Neizmerna sreča prebivala mu je v duši in tako ponosen je bil za tega delj, da je iz golega zaničevanja do finančarjev sredi vasi iz vsega grla zaukal. Odrinil je proti domu, delalo se je že jutro. Sredi Županovega mosta stoječ zaukal je še jedenkrat, da bi pač vsakdo znal, da je to srečni Peter Smuk. Ali ravno v istem trenutku začul se je oster „stoj!“ in pri obeh koncih mosta štrlele so mu puške nasproti. Finančarji zastopili so mu bili skriti v vrbovji pot, ker so vedeli da mora čez most. Voda je bila velika. Malo dnij poprej je deževalo in do vrha bila je struga nalita. Smuk izprevidel je stvar; pogledal je navzdol; rujavo-rudeči valovi podili so se neprestano dalje.

„Čemu bom stal, ko lahko grem!“ dejal je zaničljivo ter se bliskoma izpustil čez držaj. Zapluskalo je v kalni vodi, ali kmalu se je zopet prikazal Kuzovec na vršini ter plaval z mogočno roko. Tedaj pa so pričele bojazljive duše z mosta streljati, da je onega v vodi obsul dež svinčenk. Zadelo ga je in kakor kamen izginil je v vodi. — V istini so ga dobili čez nekaj dnij mrtvega na produ v Kotu. K Županovi Lenčiki romali so potem snubači za snubači, ali ni se hotela močiti. Tudi je še mlada umrla.

Pri Sotli.

*Ž*aspáno naprej tod viješ se mi
Kot kača med senčnim grmovjem,
In nič se ti k Savi kaj ne mudi
V objém tam z bištrim valovjem.

In tam preko tēbe je rod domá,
Oj rod, mēni drag in prijazen,
Med nama pa tvoje valovje šumljá,
Češ: jaz váju ločim narázen! —

A to tēbi, Sotla, neznana je stvar,
Da vroča kar srēna kri spaja,
Da tega, da tega nikjer in nikdár
Studēna vodà ne razdvaja?! —

Gorázd.

Nekoliko o kranjskih jezerih.

Spisal E. Lah.

Dežela krájska náma lépš'ga krája,
Ko je z okóljš'no tá, podóba rája.

Preširen.

Kako bogata razlika se nam kaže v vsakem obziru v geografiji kranjske dežele! Orografično že za tega delj zanimljiva, da pripada v večji svoji polovici mnogovrstnemu planinskemu gorstvu, postane Kranjska še toliko mikavnejša, ker se vežejo v njej neposredno Planine z njim vsekozi nasprotnim Krasom. Nizkih ravnin se dotikajo najvišje goré, globokih dolin strmo brihovje, nizkih prehodov gole pečine.

Sicer ne tako velik, vendar še pomenljiv kontrast se nam kaže pri kranjskih rekah. V Kranjski so zastopane vse vrste tekočih vodá od ponižnega gorskega vreca do mogočne, deroče reke; Kranjska strinja v sebi nešteto malih in večjih slapov, celo therm ne pogrésa. Mimo navadnih in pravih rek ima Kranjska, posebno v svoji južni polovici, celo vrsto malih, pa tudi večjih rek, ki teko časih le perijodično, sem pa tjà tudi skoro ves čas pod zemljo.

Mnogovrstnost kranjskih gorá in rek se ponavlja tudi slednjič pri jezerih. Nisem se namenil opisavati lepoto njihovo, opisala so jo že spretnejša peresa. Stvar je večini tudi že gotovo vrlo poznata, kajti če se mu je le nudila prilika, gotovo jo je vsak porabil, da je obiskal bohinjsko, posebno pa bledsko stran, katera velja že našemu Preširnu za najlepši kraj Kranjske, katera mu je „podoba raja“.

Izpregovoriti hočem le nekoliko o kranjskih jezerih v geografičnem zmislu. Gledé števila in velikosti jezer se ve da Kranjska ne more meriti se z družimi planinskimi kronovinami, posebno s Koroško in Zgornjo Avstrijsko ne. Pač pa strinja Kranjska v sebi vse

vrste jezer, od malih gorskih jezer, ki so produkt vedno s snegom pokritih lednikov, do velikih jezer v nižavi. Kranjska ima tudi, kar je sicer malokateri deželi lastno, mimo velikega števila malih perijodičnih jezer, ki polnijo kotline Suhe Krajine in Krasa, perijodično jezero „par excellence“, znamenito cirkniško jezero.

Kako so vsa ta različna jezera nastala?

Geologično je dokazano, da je bila pred diluvijalno dobo vsa zdanja velika gorenjska ravnina od Javornika do Iga veliko jezero, in da so moleli mnogobrojni osamljeni vrhovi, n. pr. Šmarna Gora, Holmec, Rašica itd., kot otoki iz velicega jezera. Voda se je izgubljavala tem bolj od severa proti jugu, čim bolj nagnen je bil svet in čim bližij je bil visokim Julskim Planinam in Karavankom, iz katerih je neprestano dobajala velika množica peščevja po eroziji vsled navala velikih vodá. Kjer ni bilo pravih dotokov, da bi zasipali poplavljenno zemljo z dovedenim kamenjem, ohranila se je voda v večjih ali manjših kompleksih do današnjega dne. Tako je umeti močvirnato zemljo ljubljanskega barja, kjer so povodni tako pogoste in kjer je še dandanes 19 □^{km}. v večjih ali manjših kosih stalno z vodo napojenih. Akoravno je stalo vedno reguliranje že od Gruberjevih časov, torej dobrih sto let sem, dosti truda in stroškov, vendar je stvar še vedno zelo problematična. Dandanes je barje prepreženo na vse strani z vodotoki, v dolgosti kacic 140 kilometrov, da bi se tako nevarnost poplavljenja vsaj za silo zabranila in preprečila.

Kjer so bile globine prevelike, da bi jih bilo zasulo gorsko peščevje, ohranila se je voda; tako sta ostali, oziroma ohranili se jezeri bohinjsko in bledsko. Drugje se je voda ohranila, ker ni bila zadosti močna, da bi razrušila v teku časa tik sebe stoječe gorostasne pečine; to vidimo pri belopeških jezerih. Kjer so bile gore slednjič previsoke in vsled svoje plastike zadosti močne, da so kljubovale navalu vodá, dotoki pa tudi le perijodni, tam so nastala perijodna jezera, med njimi posebno cirkniško. —

Mala jezera pod Triglavom zaslužijo komaj imena jezer in so tudi le manjše pomembe. Prav za prav niso nič drugega, kot stajani nekdanji ledniki izpod Triglava, in dajo svojo vodo slavnoznamemu, 76^m. visokemu slapu, bohinjski Savici. Nahajajo se v visokosti najmenj 1300^m. tik pod golimi pečinami divje Triglavove okolice.

Večje pomembe so druga kranjska jezera, ki se delé lahko po značaji in okolici v dve vrsti, v belopeški in bohinjsko jezero na jedni, v bledsko in cirčniško na drugi strani.

V samotni kotlini ležeči, po velikosti le neznatni, razprostirata se belopeški jezera tik pod najvišjimi kranjskimi velikani. V južno-zahodnem ozadju večjega jezera kipi mogočni Mangart v nebo; njega se dotikata visoki sedli Travnik in Ponca. Le v severovzhodu ponehajo vrhovi okrog jezer in prehajajo v manjše holme, ki se dvigajo tik nad ozko dolino kórenske Save. Med 955^m. visoko ležečim spodnjim, manjšim in med 958^m. visoko ležečim zgornjim, večjim jezerom se dviga kacih 20^m. visoka skala, v novejšem času imenovana po cesarjeviči Rudolfu v spomin na to, da je jezera pred nekoliko leti obiskal. —

Kar sta belopeški jezera v malem, to je bohinjsko jezero v velikem, namreč gorsko jezero v pravem pomenu besede. Samota se ponavlja tu še v toliko večji meri. Slabo uro dolgo, dobre polu četrti ure široko, zaliva bohinjsko jezero s svojo temno zeleno, skoro črno vodo zapuščeno kotlino, ki je obdana okrog in okrog z golim ali k večjemu slabo obrastenim skalovjem. Le proti jugovzhodu se odpre okolica, kjer si je urezala bohinjska Sava v teku stoletij primeroma še precej široko dolino. Gore, ki obdajajo v severozahodu, zahodu in jugozahodu bohinjsko jezero, pripadajo Triglavovemu predgorju in so še povsod nad 2000^m. visoke, posebno Škrbina, važna kot prehod iz bohinjske v bolško okolico.

Življenje, ki je pri prej omenjenih jezerih popolnoma zamrlo, nahaja se v toliko večji meri pri bledskem in cirčniškem. Sicer zalivata obe jezera tudi dolini, ki sta obdani okrog in okrog od hribovja in odprti le proti jedni strani. Hribovje je pa že ali veliko nižje, ali pa do vrha gosto obrasteno; podoba divjine zgine popolnoma. Pol ure dolgo in četrt ure široko se dotika bledsko jezero v svoji severozahodni polovici absolutno le še nekoliko 100^m. visocih hribov, kateri pripadajo kot skrajni stebri veliki bohinjski planoti Pokljuki in se polagoma izgubljajo v gorenjski ravnini, tako da je jezero v svoji jugovzhodni polovici že skoro popolnoma odprto. Relativno leži njegovo površje 474^m. visoko, tedaj 55^m. niže kot pri bohinjskem, in še jedenkrat niže, kot pri belopeških jezerih.

Cirčniško jezero spremljata v vsej njegovi dolgosti dobrih dveh ur dve gorstvi, v jugozahodu do vrha gosto obrasteni, povprek kakih

1300^m. visoki Javornik, v severovzhodu pa do vrha s travo porasena, srednje nad 1100^m. visoka Slivnica, v ljudski govorici domovje čarovnic. Proti severozahodu je dolina odprta, proti jugovzhodu jo pa zapira bloško in loško hribovje. Ob obeh jezerih je v nizavi polno vasij.

Po obliki se približujejo bledsko in belopeški jezera podobi kroga, bohinjsko in cirkniško sta pa podolgasti. Pri bledskem jezeru prevladuje največja dolgost od severozahoda do jugovzhoda za dobro tretjino nad največjo širokostjo od severovzhoda do jugozahoda. Pri podolgačem bohinjskem jezeru je največja dolgost skoro šestkrat, pri cirkniškem tudi še vedno petkrat večja, kot največja širokost. Največja dolgost meri pri bohinjskem jezeru skoro natanko od zahoda proti vzhodu, pri cirkniškem od severozahoda do jugovzhoda; največja širokost od severa proti jugu se nahaja pri bohinjskem jezeru v srednji tretjini njegove vzhodne, pri cirkniškem v srednji tretjini njegove južne polovice. Po obliki najnepravilnejše je cirkniško jezero, ki nareja več poluotokov in ima tudi precej velik otok, na katerem leži cela vas, Otok imenovana. Sicer ima le še bledsko jezero tudi mal otok skoro na sredi svoje severozahodne polovice.

Gledé dotokov in odtokov nahajamo pri kranjskih jezerih razen cirkniškega, precej pravilne prikazni. Vsako jezero ima svoj glavni, večinoma tudi jedini dotok, ki mu brez ozira na letni čas pravilno dohaja. Bohinjsko jezero dobiva svojo vodo na zahodu od slapa Savice in jo oddaja na vzhodu kot bohinjsko Savo; bledsko jezero dobiva svojo vodo od gorjanske strani in jo oddaja na jugozahodu, od koder se izliva po kratkem teku kot navaden potok v bohinjsko Savo. — Cirkniško jezero ima pa celo vrsto dotokov, ki se imenujejo večkrat po vaséh ob jezeru ležečih, zraven pa tudi celo vrsto požiralnikov, v katere se voda v pomladnem času izgublja, da se v jesenskem času ob večjem deževju zopet pokaže. Najvažnejši, deloma podzemeljski, deloma nadzemeljski dotoki so: Veliki in Mali Obrh od loške, Lipsensčica, Stebrščica, Zlatavec in Ušiva Loka od bloške, Cirkniščica, Globovšek, Martinščica, Trstenik in Žerovski Obrh od cirkniške strani. Od požiralnikov so največji in najvažnejši: Rešeto, Vodonos, Ribiška Jama, Županova Luža, Sitarica, Male Ponikve, Retije, Velika in Mala Karlovica.

Po velikosti površja so kranjska jezera v primeri z jezeri družih dežel celo nepomenljiva, ker tudi največje cirkniško jezero ne meri

več kot 20, bohinjsko jezero pa le 4 in bledsko jezero še celo le 3 $\square^{\text{km}}$, popolnoma nevažni sta v tem oziru belapeški jezери.

Večje pomembe je že globočina, če tudi zgine pred globočino drugih jezer. Dasiravno so jezera ob južnem vznožji Alp globokejša, kot ob severnem, vendar ne velja to tudi o kranjskih jezerih. Jezera zgornje Italije imajo po več sto metrov, tako da sezajo njih tla še globoko pod morsko površje, pri Lago Maggiore za 657^m; tedaj so le še za 43^m višja kot dno najnižje stoječe vode, kot dno mrtvega morja.

Pri cirkniškem in pri belobeških jezerih je globočina precej enakomerna in tudi ne posebno velika; ne tako pri bledskem in bohinjskem jezeru. Tu so si tudi vednostna preiskavanja in ljudsko mnenje nasprotna. Po narodovem mnenji ima bohinjsko jezero na več krajih po 80 sežnjev. Znani geolog Hochstetter pa pravi („Jahrbücher des oesterr. Alpenvereines III. Jahrg.“), da bohinjsko jezero nima nikjer nad 24 sežnjev, in še to le na malo krajih, posebno v sredi svoje največje širjave. Sploh je pa njegova vzhodna polovica precej globokejša, kot zahodna; prva ima povprek po 20 sežnjev globočine, druga komaj 15. Od krajev je najglobokejši tudi vzhodni, najplitvejši zahodni; severni in južni sta precej jednaka in sploh srednje globočine do 18 sežnjev. Da je zahodna stran plitvejša, kot vzhodna, to je popolnoma naravno, ker od zahodne prihaja jezeru deroča Savica, ki se daleč v jezeru še le popolnoma umiri.

Največja globočina bledskega jezera znaša 16 sežnjev, in sicer na več krajih severozahodne polovice, posebno v obližji otoka; največja globočina južnovzhodne polovice znaša le 13 sežnjev, in sicer precej na sredi te polovice. Sploh je severozahodna polovica povprek za 3 sežnje globokejša, kot južnovzhodna. Kraji so povsod precej jednako globoki in znašajo najmenj šest, največ osem sežnjev.

O starosti človeškega rodu.

Spisal Ivan Šubic.

Znano je, da delimo zgodovino človeškega bivanja na zemlji v dve dobi, v prazgodovinsko in zgodovinsko; o prvi vemo pač malo in le redki ostanki iz teh davno minulih dnij nam pričajo o tedanjem človeku, ki takrat pač še ni poznal stalnega doma in blagoslova njegovega. Divij lovec se je potikal in plazil po neizmernih gozdih, boreč se z divjačino za živež in obstanek, ali pa si je postavljaj v močvirjih in jezerih na kole svoje kočice ter se je od tam branil napadov z nepopolnim kamenitim orodjem in s pomočjo mokrega elementa, ki ga je obdajal. Od teh dob so nam ostali razni spomeniki — a kaj pa je bilo poprej —? Sam Bog zna, koliko nešteti časov je pač prominulo še do te „omike“, koliko let je trajalo, da so se pradedje naši razvili iz prvotnega svojega stanja, o katerem ni nobenega sledu! . . . O tem ni mogoče razsojati —; kjer ni nobenih ostalin, tam izgubljajo naša preiskavanja realno svojo podstavo in negotova neopravičena slutnja stopa na njegovo mesto. Drugače pa je tam, kjer so se ohranili spomeniki človeškega bivanja na zemlji, tam je mogoče sklepati o njihovi starosti iz raznih okoliščin, ki nam z večjo ali manjšo verjetnostjo pričajo o preteklih onih dobah.

Dvoje takih jako zanimljivih prirodopisnih preiskavanj o starosti človeškega rodu, rekše o najstarejših sledovih njegovih, hočem tu ob kratkem opisati; prvo se je vršilo v stari deželi Faraonov, drugo pa na tleh novega sveta v Severni Ameriki. Preiskavanje se tiče starosti ostalih spomenikov, ki nam pripovedujejo, da je takrat že človek gospodaril na svetu. — Koliko časa pa je že poprej, predno je zapustil one sledove, bival na svojem planetu — to se odteguje se ve da popolnoma naši sodbi; tiste dni obdaje tema in človek je pač ne bode nikdar pregнал!

Reka Nil, ki teče po vsem Egiptu, obstoji iz dveh pritokov, iz Belega in Sinjega Nila, ki se družita visoko gori pri mestu

Hartumu v zgornjem delu dežele. Sinji Nil prihaja z Abesinskih planin; tam je nabral in natrgal ob deževnem času velikanske množine trdih, jako gnojenih snovij, katere potem prinaša v nižave, kjer se posedejo in obstanejo. Beli Nil pa prihaja iz Srednje Afrike in je navadno čist; le tu in tam vlačí s seboj nekoliko peska iz sosednjih puščav. Blato, ki tedaj leto za letom, stoletje za stoletjem o povodnji pokriva ozko Nilovo dolino med Arabskimi in Libijskimi gorami, donaja jej rodovitnost in blagostanje, prihaja z vodami Sinjega Nila v deželo. Množina te mastne grezi je velikanska; že stari Herodot pripoveduje, da je Egipt dar Nilov in dostavlja, da pride toliko blata vsako leto, da, ko bi mogli napeljati reko v Rudeče Morje, bila bi njegova kotlina kmalu zasuta in morski valovi bi se morali umakniti zlatemu klasju . . .

Ker se poseda torej vsako leto toliko naplavine po Egiptu, naravno je, da se mora dežela polagoma vzdigovati. Že ob Herodotovem času so bili Egipčani prisiljeni monumentalne svoje stavbe varovati z nasipi, da jih niso zasule nanošene plasti. Stari spomeniki tičé časih jako globoko v teh naplavinah. Tako so našli pri mestu Memfis postament Bog zna kedaj že prevrnenega kipa slavnega kralja Ramzesa Velicega, ki je skoro do vrha tičal v Nilovih grezéh. Horner je l. 1825. kopal spomeniku do dna in našel, da ga je bilo čez 3 metre že zasutega. Na plošči, ki je ležala blizu spomenika, bralo se je, da je kralj Ramzes umrl l. 1329. pred Kr.; ker je pač verjetno, da so mu postavili kip ob smrti njegovi, tedaj je preteklo od one dobe do Hornerjevih preiskavanj skoro 3200 let. Ako je Nil redno nanašal, pride na vsacih 100 let povprek kacij 10^{cm}. plasti; Horner je kopal potem še dalje 10 metrov globoko rudniško okno (šahto) pri spomeniku, dokler se ni nehala Nilova grez in ni prišel do trdega belega peska puščave. Deset metrov visoko so tedaj sezale Nilove naplavine in s podnožjem vred čez trinajst metrov; toliko se je povzdignila zemlja v teku let zaradi Nilovih povodnji. Če dalje vzamemo, da je Nil redno nanašal svoje blato (kar nam svedočíjo razne druge okolnosti), da se je torej vsako leto svet za 10^{cm}. povikšal, izdá to skoro 14 tisoč let! Toliko časa že razliva Nil svojo rodovitno grez po Egiptovski dolini ter jej daje silno rodovitnost! — A kar je za nas posebno zanimljivo — na dnu skopane šahte je našel Horner kosove žgane opeke, tedaj sledi človeške kulture. Pred 14 tisoč let je torej v Egiptu

na vsak način že človek živel, znal je že takrat opeko žgati, z drugimi besedami: imel je že takrat vsaj nekaj omike! —

Mogoče je, da je to število še premalo, kajti iz raznih vzrokov se dá sklepati, da od začetka Nilove naplavine niso bile tako mogočne, da ni vsakoletna povodenj napravila tako debele plasti, kakor pozneje. A naj si bo že, kakor hoče — štirinajst tisoč let je tudi že nekaj! —

Še mnogo starejši sled o starosti človeškega rodu našli so v Severni Ameriki pri slovečem šumu reke Niagare. Ta veletok izliva se iz Erijskega v Ontarijko jezero. Prvo jezero leži skoro 100 metrov više, nego drugo na razprostrani, vodoravni ravnini, s katere čez strm rob voda pada do drugega jezera. Po omenjeni ravni teče Niagara, pride do roba in potem se vali v prepad, ali bolje rečeno valil se je nekdanj, kajti zdaj so se velikanske vodne mase že vrezale globoko v rob in šum se je umaknil nazaj. Vsak slap ima namreč to lastnost, da se umika proti navzgor, da se bliža izviru svojemu. Padajoča voda izpira in izpodjeda strugo pod slapom, izpodvrtnje one plasti, na katere udarja, ter odplavlja odtrgane drobce dalje naprej. Zaradi tega izgubi v teku let oni kameniti prag, čez katerega voda bobni, trdni svoj temelj in svojo podlago, zgornje plasti ne morejo več nositi svoje teže, zato se ulomijo v globočino in se poderó v kotel pod padom: slapov prag se je tedaj umaknil nekoliko nazaj proti izviru. Ta izpodjedovalni proces vrši se počasi, a neprestano. Slavna angleška geologa Lyell in Hall sta po natančnem opazovanju preračunila, da se na ta način šum Niagare vsako leto pomakne za kacic 30 cm. nazaj proti Erijskemu jezeru, kjer reka izvira. Slap se je vrezal v strmi rob in v pečevje ravni ter teče zdaj od pada dalje po tej vrezani cesti med strmim vertikalnim robom do ravnine Ontarijskega jezera. Prišel je že tako daleč nazaj, da je od onega časa, ko je voda šumela čez rob, preteklo že 36 tisoč let, ako je opazovanje največjega strokovnjaka v geologiji, Lyella, pravo. Struga pa, ki je vdolbena v ravnino, prereže na enem kraju velike sladkovodne utvore (Süßwasserbildungen), v katerih se nahajajo okamenele kosti Mastodona, onega sesalca iz rodu zdaj živečih slonov, ki je bil (kar je neovrgljivo na mnogih krajih dokazano) sovrstnik današnje flore in tudi sovrstnik človeku! Struga je vrezana v imenovane utvore, ki so tedaj starejši, nego

zareza; šum pa je potreboval 36 tisoč let, da je došel do utvorov in se vsekal vánje — in vsaj ravno toliko časa je že preteklo, odkar je živel Mastodon in ž njim človek . . .

Take neizmerne čase dolgo životari že torej človek po Ameriki! Drugi učenjaki celo menijo, da je ta številka še premala, da se šum od začetka ni tako hitro umikal od robu, da leže one dobe človeškega sledu še dalje od nas! . . .

Kakšen pa je bil tedaj človek, na kakšni stopinji omike je stal, o tem molči opisani natorni vir; pripoveduje nam samo, da so takrat naši pradedje že bili; drugače je za nas ona doba temna, nepoznana.

Te črtice pa nam kažejo, da je človek vsekako že silno star znanec naše zemlje, da se je ž njo boril in na njej naselil se že tedaj, ko še potem dávno, davno ni zapustil nobenega sledu in spomenika omike svoje; kažejo nam, kako nepopolni so naši posvetni viri, kako stara je zgodovina naša!

Pogreta mladost.

Cekin sem stavil v loterijo,
Ker tamkaj se denar dobi;
A zdaj ljudje povsod golčijo,
Da se mi terna rudeči.

Le urno konja zaprezite,
Naj kakor kraška burja gré,
In k roži moji me peljite,
Da ona to novico zvé.

Oj dekle zvesto, ljubeznivo,
Te dvakrat dvajset ljubim let;
Zornó si bilo, zdaj si sivo
In v zémľjo se mi ključíš spet.

A prej, ko sné te lačna jama,
Duhovnika naprosil bom,
Da desno k desni zveže nama,
Ženica pojdeš na moj dom.

Pa, golobica, urna bodi,
Ker meni se močno mudi:
Z ženó je číslan mož povsodi,
A samec v kotu sam čepi!

„Moj zlati ženin, čakaj malo,
Lasé si poferlila bom;
Ti fant krasán — jaz dekle zalo
Vse druge prekosila bom.“

Simon Bric.

Andrej Einspieler.

Spisal Fr. Levec.

Ko smo 19. novembra 1878. leta v beli Ljubljani slavili sedemdesetletnico Bleiweisovo, poslal je „Zvon“ z daljnega Dunaja slavlencu in ljubljencu naroda slovenskega to pozdravilo:

Sedemdeset
Mnogo je let!
Dolgo življenje,
Dolgo trpljenje,
Malo mirú,
Mnogo sadú,
Zarja večerna,
Slava nezmerna!

Isto pozdravilo tudi „Ljubljanski Zvon“ danes iz bele Ljubljane pošilja v prijazni koroški Celovec, pošilja je možu, ki že blizu pol stoletja tiho, a vztrajno, skromno, a vspešno budi tlačeni narod slovenski v nekdanj tako mogočni, tako slavni vojvodini Koroški; pošilja je možu, ki že blizu pol stoletja s cerkvene prižnice in s šolskega katedra, iz šumne deželne zbornice in iz tihe svoje sobe z mogočno pisano in govorjeno besedo neustrašeno povzdiguje glas za večne, a teptane pravice naroda slovenskega na Koroškem; pošilja je možu, ki je pravi ustanovnik, duhovni oča in bistri vodnik nedosežni naši „Družbi sv. Mohorja“; pošilja je možu, ki je v letih, ko drugi upéhani in utrujeni pod težo svojega življenja odhajajo s človeškega dejališča, stopil pogumno z močjo čilega mladeniča na politično bojišče, sam uprl se mogočnemu navalu germanskemu ter narodu svojemu ustanovil list, ki danes v 2100 izvodih nosi narodno zavest v trikrat toliko priprostitih koč slovenske Koroške; pošilja je Andreju Einspielerju, Bleiweisu koroškemu, ki je te dni slavil sedemdesetletni svoj rojstveni dan.

Spodobilo bi se bilo sicer, da bi bil ves narod slovenski slavil to sedemdesetletnico, da bi jo bil slavil primerno velikim zaslugam Einspielerjevim; toda o znani skromnosti in ponižnosti dragega slavljenca bilo je komaj možno zvedeti leto in dan rojstva njegovega;

na željo njegovo vršila se je vsa slavnost na tihem, priprosto v stanovanji njegovem ter je imela bolj značaj presrčnega obiteljskega, nego li narodnega praznika. Za tega delj je ta sedemdesetletnica ves narod našla nepripravljen in tudi naš list, kateremu so zadnje dni od mnogih stranij došle želje, naj bi o tej priliki dostojno opisal blago življenje in plodunosno delovanje Einšpielerjevo, ni v mali zadregi, kajti pisati mi je slavopis brez vseh priprav v zadnjih trenutkih, ko se vrti že tiskovni stroj, da dovrši zadnje strani našega mesečnika. Pičli čas mi tedaj nikakor ne dopušča, da bi opisoval delovanje Einšpielerjevo tako, kakor zasluži; zatorej, evo ti samo nekoliko črtic iz plemenitega življenja njegovega!

Andrej Einšpieler je bil porojen 13. novembra 1813. leta pri Mežnarji v Svečah v spodnjem Roži na Koroškem. Oča mu je bil cerkovnik in tkalec. Tri leta obiskoval je domačo ljudsko šolo, že tedaj največ nemško. L. 1823. pride v normalko v Celovec, kjer dovrši l. 1834. tudi gimnazijalne studije, potem pa l. 1835. stopi v ondotni bogoslovski seminar. Dne 6. avgusta 1837. je bil posvečen v duhovnika in 20. avgusta l. 1838. je nastopil svojo prvo pastirsko službo.

Od tega dné in leta do 1. oktobra 1840. leta je bil kaplan v Nemškem Plajbergu, v Št. Jurji v Zilski Dolini, v Milstadtu in na sv. Višarjah; a od oktobra 1840. do oktobra 1845. l. je služil za provizorja v Starem Dvoru, pri sv. Hemi, v Št. Mihelu blizu Gospé Svete, v Št. Mohorji, v Št. Jurji v Zilski Dolini, v Lipi nad Vrbo, v Slov. Plajbergu na Ljubelji in v Bilčevsu.

Iz Bilčevsa pokličejo ga l. 1846. za kaplana h glavni mestni fari v Celovec, a l. marcija 1852. imenujejo ga za kateheta in začasnega učitelja slovenskemu jeziku na c. kr. realki v Celovci. Ko l. 1855. pri c. kr. realčni izpraševalni komisiji na Dunaji pod Miklošičem prebije preskušnjo iz slovenščine, postavijo ga za rednega c. kr. profesorja na celovski realki. To službo je Einšpieler opravljal do septembra 1882. l., ko je stopil v stalni pokoj.

Že leta 1846. začel se je Einšpieler, tedaj kaplan v Celovci, pridno pečati z izučevanjem slovenskega jezika ter brigati se za mnogotere potrebe naroda slovenskega. Ko je l. 1848. o novi politični svobodi tudi Slovencem zasvetila zarja boljše bodočnosti, nahajamo Einšpielerja pridnega sotrudnika in dopisnika v ljubljanski „Sloveniji“, v novinah, katere je takrat vzorno uredoval M. Cigale,

zdaj na Dunaji c. kr. ministerski tajnik in urednik slovenskemu državljanskemu zakoniku. Brezimno je poročal v raznih dopisih iz Celovca in s Koroškega, a tudi s podpisom „Svečan“ dopisaval je „Sloveniji“ obče zanimljive novice s Koroške in vrhu tega priobčeval daljše članke in razprave o mnogovrstnih političnih dnevnih vprašanjih. Vsi ti članki nam pričajo na jedni strani o plemenitem mišljenji Einšpielerjevem, a na drugi plati o bistrem vidu in praktičnem razumljenji za vse važnejše potrebe naroda slovenskega. V istem času dopisaval je Einšpieler tudi v več nemških, Slovanom prijaznih novin.

L. 1852. osnuje si Einšpieler svoj list, začne namreč na svetlo dajati tednik „Šolski Prijatelj“, ki se je l. 1856., ko je bil Janežič prevzel skrb za slovensko beletristiko, preimenoval v mesečnik „Slovenski Prijatelj“. Ta list še zdaj pod njegovim spretnim uredništvom donša Slovincem lepe cerkvene govore in cerkvene novice.

Z ustavno dobo začenja se publicistiško delovanje Einšpielerjevo. Osnova je l. 1861. izvrstni list „Stimmen aus Innerösterreich“, kateri je pod njegovim uredništvom izhajal do l. 1863.; l. 1865. izdajal je „Draupost“; l. 1865. ustanovil je politični list „Slovenec“, kateri je pod njegovim vodstvom in J. Božičevem uredništvom izhajal do l. 1867. Gotovo se še marsikdo spomina krepkih člankov in dopisov v teh zanimljivih novinah. L. 1869. je začel izdajati „Kärntnerblatt“, ki se je l. 1876. prelevil v „Kärntner Volksstimme“. Vsi ti nemški listi so bili osnovani iz tega namena, da bi Nemce seznanjali z našimi težnjami ter vsaj zmernejše in pravičnejše elemente med njimi naklonili Slovincem; a nekoliko tudi za to, da bi starejše, slovenščini neuke domačine ogreli za pravične zahteve slovenske. L. 1882. ustanovil je Einšpieler „Mir“, in ž njim osnoval je list, ki je, izvrstno uredovan, v prvi vrsti namenjen priprostemu narodu slovenskemu po Koroškem; ž njim osnoval je list, kateri na ves glas budi koroške Slovence in kateri je baš za tega delj vreden izdatne podpore vsega slovenstva.

Vrhu tega je dal na svetlo obširno knjigo „Jedro katoliškega nauka“ in izvrstni „Politični katekizem za Slovence“, knjigo, s katero je budil politično in narodno zavednost slovensko. L. 1858. zapel je celo nekoliko pesmic o prihodu novega škofa Krškega dra. Valentina Wierzyja ter leta 1864. osnoval z znanim Čehom Chocholovškom, tedaj inženirjem pri južni železnici, slovansko čitalnico v Celovci.

A največja in najlepša zasluga Einšpielerjeva zdi se mi ta, da je l. 1852. po volji in nasvetu vladike Slomška ustanovil ter ves čas do današnjega dne umno vodil „Družbo sv. Mohorja“. Zgodovina tega za prosveto naroda slovenskega in za razvoj in razcvit književnosti naše preimunitnega društva opisana je v družbinem „Koledarji“ za leto 1878. Tam je natanko pripovedovano, kako se je družba začela, po malem rastla ter naposled razvila se v mogočno drevo, pod čigar blažilno in krepilno senco se dandanes leto za letom zbira nad 25.000 Slovencev. In tudi, da Einšpieler za narod naš ni storil ničesa drugega, nego li to, da je ustvaril nam „Družbo sv. Mohorja“, dostojen je slovanske hvaležnosti, dostojen neizmerne slave.

Narod slovenski po Koroškem se je Einšpielerja tudi vedno hvaležno spominal ter večkrat pokazal mu svojo ljubezen in svoje zaupanje s tem, da ga je volil za deželnega poslanca. Ves agresivni germanski element, ki sovraži Einšpielerja Slovenca, duhovnika, katoličana in konservativnega publicista, ni mogel zaprečiti volitve njegove, dasi so ta agresivni germanski element z vso silo podpirali tuje plemstvo, potujčeno meščanstvo in ves vladni birokratiški aparat. Prvič je bil deželni poslanec l. 1863.; a ko je bil zaradi nekega dopisa v svojem listu „Stimmen aus Innerösterreich“ obsojen v jednomesečni zapor, izgubil je poslanstvo. O občni cesarski amnestiji bil je sicer pomiloščen, a list njegov ubil je Schmerlingov liberalizem. Leta 1871. in 1880. poslal ga je narod iz nova v deželni zbor, kjer ne zamuja nobene prilike, da ne bi mogočno povzdigoval svojega glasu za teptane pravice slovenske.

In tako vidimo sedemdesetletnega Andreja Einšpielerja še vedno čilega in zdravega z mladostnim ognjem delujočega na političnem bojišču, na novinarskem polju in v slovenski književnosti. Vzneseni o njegovem vztrajnem delovanju pošiljamo njemu, ki je v sveti službi za sveto domovino osivel, a poleg tega ohranil si bistro glavo in mladeniško srce, v staroslavno vojvodino Koroško staro slovensko pozdravilo:

„MAZÍ TI BOG!“

Venerino prehajanje mimo solnca 6. decembra 1882.

6. december t. l. je zvezdogledom zelo imeniten dan, ker mimo solnca gredé videla se bode premičnica Venera na solnčni plošči kot črna pika. Ta nam zemljanom jako redka prikazen da se primerjati solnčnemu mraku, ker tudi mesec prehaja večkrat mimo solnca ter nam je kot najbližji sosed več ali menj zatemni. Venera je pa veliko dalje od zemlje in se prehajaje mimo solnca ne vidi večja od pike. Tudi ta razložek je med obema, da pride mesec zmerom od desne plati proti solncu, Venera pa od leve. Pred 17. stoletjem ni nikdo slutil, menj pa še opazoval te prikazni; še le po iznajdbi daljnogledov (1608) jeli so na to misliti in sicer je bil mladi Anglež Horrox prvi, ki je opazoval s svojim prijateljem Grabtreem 4. decembra 1639. Venerin prelaz mimo solnca ter o tem poročal v knjižici „Venus in sole visa“. Bolje pripravljeni bili so zvezdogledi na prelaz, temu sledeči, 9. junija 1761. l.; z dobrim vspehom pa se je opazovala ta prikazen 2. junija 1769 l., ker je zvezdogledov na krajih, takemu opazovanju najpripravnejših, kar mr-golelo; Sibirija jih je bila polna. Halley (1656—1742) namreč je prvi opozoril na to, da se iz teh opazovanj more zračuniti srednja daljavo zemljina od solnca in tudi pokazal, kakó. Način njegovih računov je težaven in dandanes zastarél, ipak je Enke v Berlinu na podlagi teh opazovanj in po Hallejevem načinu zračunil, da je zemlja okolo 20,667.000 milj od solnca oddaljena. — Po dolgem času se je 8. decembra 1874. Venera pred solncem zopet pokazala; tudi takrat je šlo mnogo zvezdogledov na vse strani sveta opazovat, vreme jim je bilo prav ugodno. Kot glavni pripomoček rabila jim je skoro povsod fotografija, a pokazalo se je, da ta pripomoček ni posebne vrednosti, kar bi se bilo pač lahko prerokovalo; tudi še računi niso vsi dognani, a sploh se veliko ne pričakuje od tedanjih opazovanj. Že prej začeli so zvezdogledi dvojiti, ali so ti prelazi Venerini res najboljše sredstvo v ta namen ter si poskušali nekateri pomagati na drug način; tako je Amerikanec Nesocomb po celo drugi poti našel za to daljavo vrednost 20,035.140 milj, kateri številki se je dolgo najbolj verjelo, a tudi ta utegne za več ko 100.000 milj napačna biti. — Upati smemo, da bode opazovanje letošnjega prelaza, za katerim potem 122 let ni nobenega, mnogo boljši uspeh od vseh dozdanih imelo, ker zvezdogledi so imeli ta čas priliko prepričati

se, da ni boljšega sredstva nego so ta opozovanja, pa tudi teorija vsega postopanja se je v tem času izdatno popravila. Vsa prikazen bode sploh trajala 6 ur 31'6 m. Ladija ki bi stala 48° 44' južne širjave in 89° 2' vzhodne dolgosti od Greenwicha, zagledala bi prva na vsej zemlji Venero stopati pred zahajajoče solnce; v tem trenutku bode ura v Ljubljani kazala 2 uri, 46 min. 26 sek.; za 10 minut 48 sekund pozneje, t. j. ob 2. uri 57 min. 14 sek. se bode tudi v Ljubljani videla Venera ob solnčnem robu. Ker solnce še le jedno uro pozneje zahaja, bodemo se v naših krajih te prikazni lahko nagledali, ako bo le vreme po tem. Treba je pa za to opazovanje daljnogleda, ker s prostimi očmi se omenjena pika le težko zapazi.

M. Vodušek.

Nova česka opera.

Po navadi se pravi, da narodje, ki so splošno po naravi nadarjeni v kaki stroki umetnosti ali vednosti, ne dosežajo obično višje stopinje v dotični stroki. Tako se pravi, da so Madjari in Malorusi (Kozaki) najboljši jahači po naravi, Francozi pa najslabejši, a da so ravno Francozi prvi umetniki v tej stroki na vsem svetu. Do zdaj se je tudi Čehom očitalo, da so prvi muzikaši pri vojaških godbah vseh polkov, ali da se ne morejo vzpeti do višje stopinje skladateljstva. V novejših časih je pa Smetana s svojo opero „Prodana nevesta“ podrl nekoliko ta predodek. Tej operi so se vrstno pridružili tudi „Braniboři“. Nadkriljuje pa vsa ta dela umotvor Antona Dvořaka: „Dimitrij Samozvaneč“. To opero so že peli meseca septembra in oktobra večkrat v Pragi in vselej je bila vzprejeta z največjo pohvalo in z vedno rastočim entuzijazmom. Libretto je napravila Marija Červenka, dr. L. Riegerjeva hči, po slavnem ruskem zgodovinarji Solerjevu. Znani nemški muzikalni kritik, prof. dr. Ed. Hanšlik, sicer velik neprijatelj Čehom, imenuje to Dvořakovo delo umotvor prve vrste, ki se da prisposodabljati najslavnejšim svetskim operam; pravi, da je to skladateljsko delo, „qui fera le tour du monde“ in da bi smel vsak velik narod ponosen biti na tak proizvod muzikalne umetnosti. Pripoveduje Hanšlik, da je šel v česko gledališče v Dvořakovo opero kakor Savi, zapustil jo je pa kakor popolnoma spokorjeni Pavel. Pravi nadalje nemški kritik, da se tekst čisto nič na Schillerjevega Dimitrija ne naslanja, ali je pa pri vsem tem vendar tako zanimljiv, da skladatelja kar sam po sebi izaziva, da se ga muzikalno loti. — Ta Dvořakova opera, s katero se je mož med najslavnejše svetske skladatelje

uvrstil, prelaga se zdaj na nemški jezik in pripravlja za predstavo na dunajskem dvornem operinem gledališču. — Mi čestitamo bratom Čehom, posebej pa skladatelju na tem sijajnem vspehu, ker ta umotvor je na korist in na slavo vsemu Slavjanstvu!

Dr. V. Z.

Josipina pl. Kwiatkowska.

Dunajska „Österr. Botanische Zeitschrift“ podaje v letošnji 6. številki nekoliko črtic o pisateljici Josipini pl. Kwiatkowskii ter prinaša tudi jako pohvalno oceno njene knjižice: *Erste Anfangsgründe der Botanik in Briefen, etc.* Wien, 1824. Ker smemo reči, da je to delo nastalo zaradi bivanja pisateljice v Kranjski in so mu v povod bili bogati prirodopisni zakladi te zemlje, zanimali bodo morebiti „Zvonove“ čitatelje mali podatki o ženi, ki se je s tako ljubeznijo bavila s kranjskimi rastlinami.

Josipina pl. Kwiatkowska bila je hčerka rudarskega svetovaleca Gerstorfa v Oravici ter je bila odgojena v necem Bruseljskem samostanu. Omožila se je s ces. kr. uradnikom (menda okrajnim komisarjem), poljskim plemičem Kwiatkowskim in po njegovi smrti je živela nekaj let pri svoji hčerki Anici v Idriji*). Anica je bila omožena s ces. kr. blagajnice kontrolorjem Urbasom; njene otroke je stara mati neizmerno ljubila in jednemu Urbasovih dečkov, najstarejšemu Josipu posvetila je omenjena rastlinska pisma, kojih obseza knjižica tri. Prvi ima napis: „Briefe über Botanik an meinen kleinen Freund Joseph U(rbas)“ in takoj v začetku spomina se pisateljica tistih lepih dnij, ko je s svojim ljubim „Pepčkom“ iskala cvetke po prekrasnih idrijskih hribih; potem jako spretno in ljubeznivo opisuje razne oddelke rastlinstva, naslanjaje se na Linnéjevo sistemo. Povsod risa s tako živimi barvami in globokim razumljenjem prirode, da jo primerja Hohenbüchel (ki ocenjuje njeno knjižico v „Österr. Botan. Zeitschr.“) s slavnim Rousseauom, ki je pol stoletja poprej l. 1771. tudi pisal rastlinska pisma gospé pl. L.; stavi jo celó nad francoskega pisatelja, kajti prava ženska gracija in originalno shvatenje dajeta njeni knjigi prednost.

*) Morebiti je bivala tudi že poprej tam, kajti Hitzinger poroča v svoji knjigi: *Das Quecksilber-Bergwerk Idria, Laibach, 1860*, da je bil Gottlieb pl. Gerstorf l. 1791. rudarski svetovalec in predstojnik v Idriji; ta je bil pač pisateljici oča, ki se je iz Oravice preselil na Kranjsko.

V zadnjem pismu nam podaje kratko zgodovino botanike; omēnivši slavnega Scopolija in njegovih neizgovorljivih nezgod v slovenskem rudarskem mestu, vzklikne: „Oh, zakaj ni živel v našem času v Idriji!“ —

Hohenbüchel tudi poroča, da je spretna žena pisala še druga dela, na pr. nekatere črtice o poljski in česki povestnici, izdala je nemško geografijo z zemljevidi in nekaj romanov. V francoskem jeziku spisala je knjigo o vzgoji z napisom: „Moji hčeri“.

Ko je bivala v Idriji, nabirala je tudi pridno rastline ter sestavila lep herbarij, pri čemer sta jej pač pomagala lekarniški laborant Ferjančič, velik prijatelj cvetkam in priden nabiralec, ter znani Hladnik, rodом Idrijčan in znamenit prirodo pisec kranjske dežele, ki je umrl 25. nov. 1844 l. profesor in gimnazijski prefekt v Ljubljani.

Iz Idrije šla je Kwiatkowska na Dunaj in tam je umrla 73 letna l. 1834.; tudi njē vnuk Josip, kojemu je pisala knjižico, umrl je 24 let pozneje v omenjenem mestu računski svetovalec ces. kr. dvornega vojaškega knjigovodstva, a štirje bratje njegovi in vnuki pisateljice živē še dan danes v Ljubljani — prečestiti gospod kanonik in stolni dekan Ant. Urbas in Leopold Urbas fabriški oskrbnik v pokoji; tretji brat Fran Salezij je stotnik v pokoji, imejoč trafiko v Ljubljani v Mahrovi hiši, četrti je oskrbnik v bōlnici Ljubljanski po imenū Gabrijel Urbas.

Ivan Šubic.

Star srbsko-cirilsk rokopis.

Das dalmatinisch-serbische cyrillische Missale romanum der Leipziger Stadtbibliothek. Von Prof Dr August Leskien (Abdruck aus den Berichten der philol-histor. Classe der königl Sächs. Gesellschaft der Wissenschaften 1881. Od 199. do 250. str. v 8^{ti})

(Konec.)

Po vsem tem se gosp. Leskienu dozdeva takó, da je najkēsnejše pod konec 15. veka staroslovensko sveto pismo, kar ga je vzetega v mašne knjige ali misále, predelano bilo na hrvatsko-srbski národni govor, a to po vulgáti, kolikor se je koli moglo, in da so temu delu zatorej v podstavo rabili hrvatsko-glagolški misáli, katere je bila potrdila katoliška cerkev, in iz te prve prenarēdbe da izvirajo vsi taki misali, kar nam je znanih, rekše vsi poprej naštetí, ž njimi vred Nikole Ranjine rokopis in ilirska čitanka, prepisana cirilski. Ta čitanka je posebna svoje vrste, in rabila je, kakor gospod Leskien misli, kakej rimsko-katoliškej občini Bosenskej ali kacemu Bosenskemu samostanu frančiškanskema ali kakovi kmetskej občini Dobróvškej.

To so ob kratkem učenega profesorja misli, ki jih je položil v svojo važno razpravo, katerej je dodal obilo primerov iz ilirske čitanke. Tudi jaz postavljam semkaj iz misála s 1586. l. nekoliko primerov, kateri jasno kažejo, da ta misál in čitanka brez nobene dvojbe izvirata oba iz jedne ter iste prvobitne matice; kajti razlike mej njima je samó toliko, kolikor mej pravo hrvatsko in mej hrvatsko-srbski zasukneno besedo, kar je uže slutil vse tudi sam bistrourmni gosp. profesor Leskien.

Matth. VIII., 23.

(Lesk. na 220. str. — V misálu s 1586. l. 10^b.)

Naslidouanye s. e. po Matiu.

V ono vrime ulazechi Issus v plaču naslidouali su ga vceñiçi gñiegoui. I euo fortuna ¹⁾ velicha ²⁾ bi veigniena v moru, tacho da plaču pochriuahu valloue, yere bisce gñim vitar suprotiua. A Issus tada spasce. I pristupifsci vceñiçi probudisce gñiega gouorechi: gospodine, obaruy nas, euo ghinemo. Rece gñim Issus: ca ste stracgliui ³⁾, male vire? Tada vstafsci se Issus zapouida vitru i moru, i vceñi se tiscina velicha ²⁾. A gliudi se cuyahu stanouito gouorechi: choliche ye moguch of, da vitri i more poslusca gñiega.

Matth. XIII., 24.

(Lesk. na 221. str. — V misálu s 1586. l. 11^a.)

Po Matiyu.

V ono vrime rece Issus vceñichom suoyim pritac ⁴⁾ ouu: prichladno veignieno yest chraglietstuo nebescho clouichu, chij posia dobro sime u gñiuu suoyu. I chada spahu gliudi, doyde nepmategl ⁵⁾ gñiegof, i zgora posiya gliugliem po srid pscenice, i ofide tya. I chada naresta traua i plod ucinij, tada se uchaza i gliugl. I pristupifsci sluge otča od obitili rechosce gñiemu: gospodine, nisi li dobro sime posial po tuozoy ⁶⁾ gñiui? Od chuda dachle bij gliugl po gñoy? I rece gñim on: nepriazniui

¹⁾ Namesto: fortuna, der Sturm. Ta beseda je v tem zmislu znana tudi Slovencem ter se nahaja uže v Trubarji. Levec, „Die Sprache in Trubers Matthäus“, na 30. str.

²⁾ Namesto: velicha (velika).

³⁾ Namesto: stracgliui (strašljivi).

⁴⁾ V ilirskej čitanki: prič. — Mikl. Lex.: pritič, f., parabola; croat. pritač, f., adagium. Verant. — Misál s. 1586. l. menda upotreblja obraz: pritač, f., samó v nom. acc. sing., a druge padeže dela od: prič, f., na pr. Luk. VIII., 10. (13^a): „uam dano yest, da znate otayno Boxyega chraglietstua, a ostalim v pričah, da omni, chi vide, ne budu viditi.“

⁵⁾ Namesto: nepriategl (neprijatelj).

⁶⁾ Namesto: tuoyoy (tvoj).

clouich ye to ucinil. Sluge tada rechosce gnieniu: hocchiese li, da ga poydemo poguliti?¹⁾ I reee gnim: ne, yere gulecchi gliugl da biste ne izgulili i pscenicu²⁾ se gnim zayedno. Pustite oboye, da ueste³⁾ do xetue, a urime⁴⁾ od xetue hocchiu recchi xatelicam: izberite nay pria gliugl, i suexite ga u snope za sazganye, a pscenicu schupite u moy granar.⁵⁾

II. ad Cor. XI., 19.

(Lesk. na 222. str. — V misálu s 1586. l. 12^b).

U nedigliu od sexayezme. Ct. p. b. P. ap. Chorintianom.

Bratyo, dobrouoglnu tarpite ludih, zac⁶⁾ ste sami mudri. Podnosite, acho uas tcho v sluxbu podlaga, acho li uas tcho poyida, acho li uas tcho plinuye, acho li uas tcho vzuiscuye, poruguyuchi se, acho li uas tcho po obrazu vdira.⁷⁾ Po neplemenschini gouoru, chachono da bismo mi nemochni bili v ouom dilli. U cem se tcho smi pohualiti (v nerazumu govoru), da smim i ya. Xidoue yessu, i ya; Israelichiane yessu, i ya; od simena Abramoua su, i ya; slughe Issucharstoui yessi,⁸⁾ i ya, chakono magnie razuman dim,⁹⁾ da vecchie ya. U trudih mnozih, v tamničah obilatno, v ranah obilatno, v ranah izuan reda, na smarti cestochrat. Od Xudiyef po petchrat cetardesset magnie yedan vdorac

¹⁾ Vuk ima: guliti travu, rupfen, vellere (u Dubrovniku). Te besede zopet prepisovalec ilirske čitanke né razumel in zatorej v nje mesto postavil: a) pogubiti, b) skubuci, c) izgubili. Važno je, da beseda: guliti rabi v tem zmislu baš Dobróvčanom; iz tega namreč jasno vidimo, da prepisovalec ilirske čitanke nikakor né mogel biti Dobróvčan, ker mu je bila rečena beseda vsa neznana, če tudi je po Vuku baš Dobróvška. A da je res ta beseda stala i v samej matici (originalu), iz katere je on prepisoval, o tem se zopet ne moremo dvojiti, ker je ta mož izrazoma, sebi nerazumnima: poguliti; izgulili v svojej zadrégi dal nepravilno lice: pogubiti; izgubili, premenivši samó „l“ na „b“, česar bi pravi Dobróvčan, kateri je znal svoj jezik, nikakor ne bil stvoril. Prepisávaní rokopis (Vorlage) je morda utegnil biti Dobróvškega počéla, a prepisovalec, oča ilirske čitanke, po svojih mislih ne.

²⁾ Namesto: pscenicu (pšenicu).

³⁾ Namesto: reste (raste).

⁴⁾ Namesto: u urime (vů vrěmę).

⁵⁾ Granár, od vlaškega: granaro, navadnjeje: granajo, „žitnica“, kakor ima ilirska čitanaka.

⁶⁾ Zac (zač), denn; novoslov.: zakaj rabi tudi v tem zmislu.

⁷⁾ V ilirskej čitanki: udara.

⁸⁾ Namesto: yessu (jesu).

⁹⁾ V ilirskej čitanki: velimí. — Dim stoji za: dēm, a to za: dējem; staroslov.: děja, ich sage.

priyah. Trichrat sam prutyem byen, yednochrat sam chamayem¹⁾ pobyen, trichrat sam tonul, noch i dan na dnu mora sam bil; na putih cestochrat, na poghibili hi²⁾ od rijeh³⁾, na poghibili od razboynichof, na poghibili od roda, na poghibili od narodof, na poghibili v gradu, na poghibili v pustigni, na poghili⁴⁾ v moru, na poghibili od neurne bratye; u trudu i vtugah⁵⁾, v bdinyih mnozih, u gladu i v xeyi, v xexinih⁶⁾ velicij, v zimi i v nagosti, brez onih, cha izuancha yessu, v nastoyanyu moyem suagdangniemu brinutyem sfih crichaf⁷⁾. Tcho ye nemochian, a ya se ne raznemagam? Tcho ye smuchien, a ya sse ne ne uxixu? Aho li sse ye od potribe slauiti, cha ssu od nemochi moye, ya chiu sse slauiti. Bog i otac gospodina nascega Issukarsta zna, choyi ye⁸⁾ blagoslofgliem⁹⁾ va uiche, da ne laxu. Damaschi vladauac od naroda Aretschoga chraglia cuuasce grad Damascenschi, da me vhati, a ya nis ponistru¹⁰⁾ v chonistri¹¹⁾ spuschien bih niz mir¹²⁾, i tacho vtekoh od ruch gnigouih. Aho li se ye triba slauiti, da stanouito ne pristoyi se, da li doyti chiu na vidinya i ocitouanya gospodignia. Znam clouicha v Isucharstu pria cetarnadeste godisch, alli v chipu alli izuan chipa, ne znam, Bog da zna, da bij vazet tim nacinom deri do¹³⁾ tretyega nebba. I znam clouicha tachoua, alli v chipu alli izuan chipa, ne znam, da Bog zna, da ye vazet v ray, i sliscal yest otayne besside, che se ne pristoye clouichu gonoriti. Zac¹⁴⁾ tachoue stuari hochiu se slauiti, a za me se nisctar ne chiu slauiti, nego v nemochijh moyih. Yere i aho¹⁵⁾ se hotiti budu slauiti, ne chiu biti nerazuman, zac chiu istinu rechi.

¹⁾ Namesto: chamegniem (kamenjem).

²⁾ Namesto: na poghibili.

³⁾ Novoslovenski: rĕk, der Flüsse.

⁴⁾ Namesto: poghibili (pogybĕli).

⁵⁾ Namesto: vtugah.

⁶⁾ V ilirскеj čitanki: u postiehī. — Žezin od vlaškega: digiuno, a to od latinskega: jejuniū.

⁷⁾ Namesto: crikav (cérkev).

⁸⁾ V ilirскеj čitanki: ko-je.

⁹⁾ Namesto: blagoslofglien (blagoslovljen).

¹⁰⁾ Ponistra = okno, od latinskega: fenestra, f.

¹¹⁾ Od grškega: κάλας, κάλας, n., der Korb.

¹²⁾ Mir = zid, od latinskega: murus, m.

¹³⁾ V ilirскеj čitanki: dari do; staroslov.: daže do; dože do; doži do, usque ad (bis zu).

¹⁴⁾ Zac (zač) je hiba, namesto: za, kakor piše tudi ilirska čitanka.

¹⁵⁾ Ilirska čitanka ima pogrešno: iere ija ako.

Da malo chiu se pohualiti, da nitcho ne mniti bude, da sse huastam¹⁾ izvisce onoga, ca vidij v meni alli slisci ca od mene. A da vellicina od ocitouanyi ne vzsnesse mene, daan yest meni napastnich putti moye, anyel zaloga²⁾ satane, chij mene po uratu vdira³⁾ poticuchi, cichia cessa trichra⁴⁾ sam gospodina molil, da bi odascla sablazan od mene. I rece meni gospodin: zadouoglna yest tebij milost moya, yere se chripost v nemochi suarscuye. A za to z dobre voglie chiu se slauiti v nemochieh moyih, da bude pribiuati u meni chripost Isucharstoua.

Pesen „dies irae“ (pri Leskienu na 232. str.) ima v misalu s 1586. l. (105^b) mej 10. in 11. kitico vtakneno še to kitico:

„Ne chrati mi yur proschenya,
Daruy milost odriscenya,
Raslog Bogu praf kladenya“.

Prof. Leskien (na 233. in 234. str.) navaja tudi nekoliko molitev, katere so v ilirskaj čitanki slovanske, ali v misalu s 1586. l. je samó prva teh molitev hrvatska, a vse druge latinske (54^b, 55^a, 55^b).

Gospod prof. Leskien je svoj spis (na 238. str.) okončal z „dodatkom“, v katerem je z mnogimi primeri dokazal tudi to, da sta protestantska duhovnika hrvatska Anton Dalmata in Stefan Konzul (Consul) v šestdesetnih létih 16. véka pred soboj imela zgoraj oménjene hrvatske misále, kadar sta prelagala sv. pismo Hrvatom, a da nésta delala iz nemškega jezika po Lutru. Ta dokaz je zanimljiv in zelo važen. Po tem načinu je namreč izdelana njiju „postila“, z glagolskimi písmeni natisnena v Tubingi 1562. l., ter i njiju prva polovica novega zavéta, zopet glagolski natisnena v Tubingi 1562. l., kakor tudi druga polovica novega zavéta, s cirilskimi písmeni na svetlo dana v Tubingi 1563. l. Iz tega naj bi se učili i Slovenci, kadar v svoje narečje prelagajo sveto pismo, da o lepoti in izbornosti knjižne besede né dovolj, samó upati v sé in povzdajati se v pomoč svetega Duha, nego da je vrhu tega treba poleg starih naših cerkvenih prevodov pred sobój imeti i starejše novoslovenske ter drugih slovanskih jezikov svetopisemske knjige.

M. M.

¹⁾ Ilirska čitanka ima: da hvatamí, kar zopet né prav. — Mikl. Lex.: hvastati, gloriari (prahlen). Dictionarium trilingue, edidit Theodorus Polycarpi; ruski: hvástatisja, prahlen, sich brüsten.

²⁾ Namesto: zloga. Tudi starejši novoslovénski pisatelji imajo: zál, zála, zálo, adj. übel, namesto: zél, zlà, zlò.

³⁾ Ilirska čitanka ima tukaj zopet: udara.

⁴⁾ Namesto: trichrat (trikrat).

Slovenski glasnik.

Pripovedke za mladino. I. zvezek. Spisal Fr. H(ubad). Založil in natisnil W. Blanke. V Ptuiju 1882, m. 8, 72. str. Cena 20 kr. Tako se imenuje lično tiskana in spredaj s podobo v barvanem tisku olepšana knjižica, kateri bode vsak prijatelj mladine slovenske vesel vzkliknil: dobro došla! Lepa ta knjižica podaje mladim čitateljem našim sedem krasnih narodnih pripovedk in sicer slovenske „Pedenjčlovek - laket brada“ po M. Valjavi, „Čudotvorni lokot“ po istem nabiratelji; „Zlatorog“ po K. Dežmanu; česki „Dolgi, široki in Bistrooki“ in „Trije zlati lasi Deda-Vseveda“, srbsko „Hroma lisica“ in moravsko „Golobica s tremi zlatimi peresi“. Pisava je, kolikor je moči, priprosta, nežni mladini primerna, a tudi neznatna cena ni v nobeni primeri z notranjo vrednostjo lepe knjige. Opozarjamo slovenske roditelje, učitelje in šolske knjižnice na te „Pripovedke“, g. pisatelja pa prosimo, naj nas kmalu oveseli z II. zvezkom. Želeli bi samo, da bi se v prihodnjih zvezkih g. pisatelj ogibal nekaterih prapovisnih nedoslednostij in slovniških nedostatkostij, baš zato, ker je knjiga v prvi vrsti namenjena mladini.

Rože in koprive za šolo in dom. I. Dva dijaka; trije šolarji, in še marsikaj družega. Na svitlo daje Svitoslav. V korist dijaški kuhinji. V Ljubljani 1882, m. 8, 31 str. Cena 10 kr. Ta drobna knjižica, katero je na svetlo dal znani urednik „Zgodnje Danice“, mons. L. Jeran, priporoča se sama po svoji lični obliki, lepih naukov polni vsebini, nizki ceni in blagem namenu. Želimo jej mnogo bralcev in kupovalcev.

G. J. Giontini, knjigar v Ljubljani, dal je na svetlo štiri lične knjižice z barvanimi podobami za male otroke (Bilderbücher), t. j. za take otroke, ki še sami ne znajo čitati, ampak katerim se podobe kažejo in primerno tolmačijo. Te knjižice so: „Mali Palček“, — „Sedem Švabov“, — „Aladin s čarobno svetilnico“, — „Trnjulčica“. Podjetnemu g. Giontiniju želimo mnogo uspeha. Cena posamičnim knjižicam je po 12 kr.; vse štiri stojé po pošti samo 53 kr. Naj bi jih tudi slovenski sv. Nikolaj kaj nakupil!

Monsignor Luka Jeran, urednik „Zgodnje Danice“ in velik podpornik ubogim dijakom, imenovan je za kanonika stolne cerkve ljubljanske.

V literarnem in zabarnem klubu v Ljubljani predavali so 28. okt. prof. I. Vrhovec o Sibiriji; 4. nov. dr. Mosche ob odškodovanji za nedolžno obsojenje in kaznovanje; 11. nov. prof. Fr. Wiesthaler o dozdej nikjer še objavljenem pastirskem listu ljubljanskega škofa Rajnalda Scarlichija iz l. 1631. in prof. Šuklje o Rutarjevi knjigi „Zgodovina Tolminskega“; 18. nov. g. Trtnik o Preširnovem verzu „Brijareja storočega si vkrotil“; 25. nov. g. I. Železnikar o osapski dolini v Istri. Dalje je klub telegrafično čestital 11. nov. slovenskemu pisatelju in učenjaku Dav. Trstenjaku o njegovem 65. godu in 13. nov. starini koroškemu preč. gosp. Andreju Einšpielerju. Tudi je ukrenil klub v bodočem postu prirediti v ljubljanske čitalnice dvorani tri javna predavanja na korist

„Narodne Šole“. Predavati so obljubili gg. prof. Šuklje, Senekovič in Wiesthaler. Na predlog g. dra. Moscheta ukrenil je na dalje klub bodočo vzpomlad na severni obali bleškega jezera poleg A. Grünovega spomenika v skalo vzdigati spominsko ploščo Preširnu ter v ta namen in corpore meseca majnika iti v Bled.

Krasna darila za sv. Nikolaja in božič prodaje g. J. Giontini v Ljubljani. Ta knjigotržec, ki je založil že marsikatero lepo delo slovensko, dal je vse novejšje leposlovne knjige slovenske krasno vezati ter jih prodaje po teh cenah: Gregorčičeve poezije po 2 gld.; Jurčičevega Desetega brata po 1.40 gld.; Slomškove pesni po 2 gld.; Valjavčeve pesni po 1.30 gld.; Jenkove pesni po 1.50 gld.; Razlagovo pesmarico po 1.50 gld.; Vodnikove pesni po 1.50 gld.; Ciglarjevega Svetina po 60 kr.; Slomškove basni po 1.70 gld.; Slomškove živopise po 1.80 gld.; Robinzona po 70 kr.; Tomšičev nazorni nauk po 3.50 gld.; Šmidove spise po 70 kr. Vse te knjige niso samo jako ukusno, ampak tudi jako solidno v platno vezane, tako da jih z dobro vestjo priporočamo čitajočemu občinstvu slovenskemu.

„*Slovansky Sbornik*.“ Čitatelji naši se še spominajo knjige, katero je lani češki pisatelj E. Jelinek pod tem naslovom dal na svetlo in o kateri je tudi naš list obširneje govoril (II. 127). Ta knjiga našla je v občinstvu toliko in takó prijaznega odziva, da je g. Jelinek odločil se izpremeniti jo v redno izhajajoči mesečnik, katerega prvi zvezek leži pred nami. Obseg mu je jako raznovrsten in obče zanimljiv. Gospod K. Jaromir Erben podaja nam prilog k slovanskemu bajeslovju pod naslovom „Vidy čili Sudice“; J. I. Kraszewski opisuje Pinsk; Jaroslav Vlček priobčuje zanimljivo studijo o Slovaški za poslednjih petih let, pisatelj opisuje žalostno stanje slovaškega naroda ter pripoveduje o nečloveškem madjarjenji mlade inteligencije slovaške, tako n. pr. slovaški bogoslovci po madjarskih seminarjih niti cerkvenega lista slovaškega ne smejo čitati, da, v nitranskem in banskobistriškem seminaru bogoslovci slovaški niti — govoriti ne smejo, dasi jim bode nekda v tem jeziku narodu oznanovati sv. evangelij. E. Jelinek opisuje velikansko moskovsko razstavo letošnjega leta, a Otakar Mokry svoje potovanje po Sloveniji; Hanuš Klima govori o srbskih narodnih dobrotnikih, osobito o Iliji Milosavljeviči Kolarci, ki je umrl 1. 1872. v svojem 82. letu ostavil velikansko vsoto 60.000 dukatov za srbske literarne in prosvetne namene. Jos. Holeček priobčuje jako zanimljiv članek o osnovnih šolah v Črni Gori. Vseh elementarnih šol bilo je l. 1880/1. v Črni Gori 22, med temi 9 četverorazrednih, a po vseh deveterih četrtih razredih bilo je samo 58 učencev. Vsem skupaj bilo je na teh 22 šolah 28 učiteljev in 2 učiteljci, a 1180 šolskih otrok, med temi 1069 dečkov in 111 deklic. Po veri je bilo med dijaki 1119 pravoslavni, 25 katoliški in 36 mohamedanski. Dekliški šoli sta samo dve, na Cetinji in v Podgorici, po vseh drugih šolah deklice niso ločene od dečkov; a l. 1882 bilo je že 34 šol z 41 učitelji in 1626 dijaki. Konečno obseza list še zanimljiv razgled po raznih slovanskih literaturah. Četrtna naročnina „Slovanskemu Sborniku“ je 1 gld. 40 kr.; celoletna 5 gld. in pošilja se knjigotržcu J. Ottu v Prago, Jungmanove ulice, 23.

Tako ne smemo delati! V letošnjih „Večernicah“ družbe sv. Mohorja nahaja se povest „Loterijo je pustil“ (pripoveduje E. Jurjev). Ta povest je od besede

do besede preložena iz hrvatskega, kjer jo je napisal odlični hrvatski pisatelj Janko Jurković pod naslovom „Ima i tomu lieka“ (Janka Jurkovića sabrane pripoviesti I. svezak. 1880. str. 63—97. Izdala Matica Hrvatska.) Pač bi se bilo spodobilo, da bi bil E. Jurjev povedal, odkod je vzel povest. G. V. K.

„Bosenski grobovi.“ Ko je bil članek pod tem naslovom v današnjem listu že natisnen, poslal nam je g. prof. Rutar še ta dostavek: Dr. Hoernes je tudi v letošnjem zvezku akademskih „Sitzungsberichte“ (Band 99, Heft 2, pg. 799—946) nadaljeval opisovanje slovanskih grobnih spomenikov po Bosni in Hercegovini. Tu se nahajajo popisani, in deloma tudi narisani taki spomeniki, ki ležijo po mejnih okrajih proti Črni Gori in proti Novemu Pazaru; dalje po okolici sarajevski, travniški in livanjski. Svojemu popisu je pridejal tudi nova pojasnila o rimskih cestah in postajah po Bosni in Hercegovini ter skušal pobiti mnjenja prof. Tomaschka razvita v spisu: „Die vor-slavische Topographie der Bosna, Hercegovina, Crnagora und der angrenzenden Gebiete“ (Mittheilungen der k. k. geograph. Gesellschaft 1880). — Za razlago brezštevilnih spomenikov in na njih udolbenih podob pa Hoernes ni nič novega priobčil. Samo to poudarja, da so spomeniki tako ogromni in na takih mestih postavljeni, kjer daleč na okolo ni sličnega kamenja. Iz tega sklepa, da je moralo imeti mnogo večje moči in sposobnosti prvotno, nepokvarjeno pleme, nego današnji prebivalci Bosne in Hercegovine.

Dalmatinova biblija. Jeden izvod te prekrasne l. 1584. v Vitenbergu natisnene knjige slovenske hrani g. Peter Buchner, knjigar v Fürstenfeldu na Štajerskem. Iz knjige je iztrganih nekoliko listov, a sicer je lepo in solidno vezana v usnje. Arhivar Zahn v Gradci cenil je knjigo na 30 gld. G. Buchner išče kupca zanimljivi knjigi.

Preširen v furlanščini. H. Pennove „Dichterstimmen aus Oesterreich-Ungarn“ priobčujoje v svoji 8. št. l. 1877., str. 94. Preširnov sonet „Življenje jéča, čas v nji rábelj húdi“ v nemškem Pennovem in v furlanskem prevodu. Zadnji slóve tako:

Una presòn la vita, il timp un boja,
Fedei compagns i displasês, la noja;
Travais di ogni sorta, simpri a flâne,
Il pentiment un sbirro, mai plui stane.

Spessêa duncia, muart desiderada;
Tu ses la claf, la puarta, ses la strada,
Che fur dai patimenz fin la nus mena,
Dulà che si distruzz ogni ciadena;

Dulà che il fier nimí mai plui no riva,
Dulà che ogni so dituart nus schiva,
Dulà che l'on a liberassi va;

Culà nel dormitori della tomba,
In cui rîposerâ, onde la tromba
Dei guais umans no lu spaventerâ.

Ta furlanski prevod je preskrbel g. Fr. Zakrajšek v Gorici.

Šenoa v Italijanih. V „Ljubljanskega Zvona“ 2. št. t. l. smo poročali, da se je v Bolonji osnovala „Accademia Mickiewicz“, katera ima poleg slovanske stolice na ondodni univerzi namen Italijane seznanjati s slovanskimi jeziki in njih literaturami. Ta akademija je dala lepo povest Šenoovo „Karanfil s pesnikovega groba“ (t. j. s Preširnovega v Kranji) v italijanskem jeziku na svetlo pod naslovom: „Il garofano dalla tomba del poeta“. Racconto di Augusto Šenoa. Traduzione dal croato di Doimo Bego. Bologna, Tipografia Fava e Garagnani. Predsednik omenjene akademije prof. Domenik Santagata napisal je temu prevodu prekrasen predgovor, v katerem se spomina Hrvatov in Slovencev ter ocenjuje lepo povest Šenoovo. Dodajemo še to, kar je gotovo malokomu znano, da prijatelj Albert, s katerim dijak Šenoa v povesti roma iz Zagreba na Preširnov grob v Kranji, je zdanji ljubljanski advokat g. dr. A. Mošć.

Gotiški zlog. Prof. S. Ljubić v Zagrebu rešil je vrlo zanimljivo vprašanje, dokazavši, da je bil gotiški zlog prej uveden v Hrvatski, nego li v Nemški in da je brez dvojbe izumljen v Francoski. Povod tej njegovi razpravi je bila Topuska cerkev, sezidana v čistem gotiškem zlogu, ki je najmenj deset let starejša, nego li prva na Nemškem v gotiškem zlogu od l. 1227—1244. zidana cerkev „Liebfrauenkirche“ v Trieru.

Gjuro Daničić. † V Zagrebu je v noči od 16. do 17. novembra umrl srbski profesor in hrvatski akademik Gjuro Daničić, največji jezikoslovec južnega slovanstva. Porojen l. 1825. v Novem Sadu, kjer mu je bil oča pravoslavni svečenik, obiskoval je prve šole v svojem rojstvenem mestu, gimnazijo zvršil v Požunu ter na to bil pravoslovec v Pešti. L. 1845. pride na Dunaj, kjer se prijateljski seznani z Vukom in Miklošičem. Ta prijateljska zveza bila je zanj odločilna. Daničić se posveti jezikoznanstvu. Vuk ga upozna z jezikom srbskim in bogato njegovo tradicionalno literaturo, a Miklošič ga uvede v metodo, kako se znanstveno preiskujejo jeziki. L. 1856. bil je imenovan za bibliotekarja, l. 1859. za profesorja na liceji v Belem Gradu. L. 1867. pride v Zagreb za tajnika novo osnovani jugoslavenski akademiji, a l. 1873. se povrne v Beli Grad profesor na veliki šoli, od koder ga srbski knez l. 1879. radovoljno odpusti, da zvrši v Zagrebu veliki akademski „Rječnik.“

Daničićeva največja zasluga je ta, da je na podlagi bogatih Vukovih zbirk in na podstavi srbskih književnih starin, katerih je sam objavil dolgo vrsto, strogo znanstveno in korenito preiskal zgodovinski razvoj srbskega jezika ter znanstveno utrdil zdani srbski pravopis in zdani književni jezik srbski. Druga ogromna zasluga Daničićeva je ta, da je rojene brate Srbe in Hrvate, ki so bili razdvojeni po veri, politiki in občni kulturi, združil v jednem književnem jeziku s tem, da je pomnožil latinico z novimi črkami, vzel za podstavo jedino fonetiko ter s svojimi jezikoslovnimi studijami in njih vplivom zbrisal v knjigi razliko med srbskim in hrvatskim jezikom.

Število njegovih knjig in razprav jezikoslovne, osobito gramatikalne in leksikalne vsebine, je ogromno; a vse te knjige — od „rata za srpski jezik i pravopis“, katerega je l. 1847. na svetlo dal dvaindvajsetletni Daničić, do akademiskega slovarja, o katerem je delal še zadnji dan pred svojo smrtjo, pisane so na vrhunci jezikoslovnega znanja, pisane so tako temeljito, da je srbski jezik dan danes najbolje preiskan in raztolmačen jezik slovanski. Miklošič pravi o Dani-

čičevi srbski sintaksi, da take knjige nima nobena druga literatura slovanska, in Jagić o njegovi „Istoriji oblika srpskoga ili hrvatskoga jezika,“ da take zgodovinske slovnice ne premore nobeden narod slovanski in občna sodba slovanskih jezikoslovcev je ta, da takega slovarja, kakršnega je Daničić o srbskem in hrvatskem jeziku izdal, žal, samo I. zvezek, ne premore zemlja slovanska.

A poleg slovnice, slovarjev, poleg srbskih starin in drugih učenih knjig, p'isal ali prelagal je Daničić neumorno tudi raznotere zgodovinske in bogoslužne knjige. Vuk je z Miklošičevo pomočjo, ker sam ni bil več latinskega in grškega jezika, vzorno posrbil svetega pisma novi zakon; Daničić je temu prevodu dodal sveto pismo starega zakona in kdor hoče znati in čutiti vso lepoto in krasoto jezika srbskega, ta čitaj divno to knjigo, ta čitaj osobito psalme Davidove v Daničičevem prevodu!

A pri vsem svojem neizmernem znanji in pri vsej svoji neumorni delavnosti, ostal je Daničić skromen, ljubezniv značaj. Kralji in carji obsipali so ga z redovi in s čestjo, akademije in učena društva volile so ga za častnega člana svojega, a Daničić nikoli tega odlikovanja ni javno kazal. Samo v delu je živel; vztrajno je delal — zadnja leta izključno na velikem akademiskem „Rječniku,“ kateri na veliko škodo vsega slovanstva ostane zdaj nedovršeno delo. Živa priča duševnega jedinstva dveh razdvojenih bratov, od obeh jednako čislani, ljubljani in spoštovani, umrl je duševni velikan, s peresom v roci in o njegovi nenadomestni izgubi žaluje kraljeva Srbija ravno tako, kakor trojedna kraljevina Hrvatska. Na povelje srbskega kralja Milana, prepeljali so se 21. t. m. umrjajoči ostanki njegovi v Beligrad, kjer se svečano pokopljejo na državne stroške.

Tudi „Matica Slovenska“ poslala je v Zagreb lep venec, katerega je na krsto Daničićevo položil prof. Vodušek, dramatično društvo in čitalnico ljubljansko pa je pri sprevedu zastopal g. Iv. Hribar. Teško se je hrvatski narod ločil od mrtvega srbskega učenjakega velikana in marsikatero oko je bilo rošno, ko je prof. Armin Pavić slovo jemal v imenu naroda hrvatskega od mrtvega Daničića: „Narod hrvatski in srpski nije još nigda žalio za većim i zaslužnijem učenjakom, nego što ove dane žali na lijesu, v kojem leži Daničić mrtav. Narod srpski junački Djordje povede, a energični Miloš mu izvojeva slobodu, ženijalni Vuk mu osnova, a učenik Daničić dogradi književni jezik. Ovo su četiri velikana, kojima Srbija najviše duguje zahvalnost, što joj je danas državna zgrada krunjena kraljevskim veličanstvom, što je srećna budućnost i politička i kulturna osigurana.“

Dodajemo še to, da pravo obiteljsko ime Daničićevo bilo je Popović, a imenoval se je Daničić, odkar mu je umrla ljubljena nevesta Danica, hči Vuka Karadžića.

Slovensko življenje v Parizu. Iz tega mesta poroča prijatelj našemu listu: Na večer 25. avg. napravili so v Parizu živeči Čehi in drugi Slovani sijajen večer na čast slavnemu českemu pisatelju Verhlicem. Ob deveti uri bila je dvorana „Česke besede“ prenapolnjena z mnogimi odličnimi rojaki in čestilci duhovitega moža, ki je v tako zorni mladosti že dika in ponos českemu narodu. Pisateljev prijatelj, česki umetnik Chittussi, pozdravil je došle goste in izrazil srčno svoje veselje, da vidi ta večer zbranih tudi dokaž družih slovanskih bratov, ki so prišli slaviti českega pisatelja. Predstavil je gostom poljskega pisatelja prof.

Gasthoffta, potem Slovenca, slikarja Jurija Šubica i. dr. Prvi se je zahvalil v lepem govoru in potem je vstal slikar Šubice ter odzdravil napitnici. Poudarjal je, da mora pač vsacega Slovana veseliti, ko vidi, kako se razna plemena vedno bolj spoznavajo in družijo; pred več ko pol stoletjem občeval in dopisoval je Čelakovsky s slovenskim prvim pesnikom Preširnom — in zdaj čita narod česki krasne te poezije v svojem jeziku, a naš rod se jednako zanimlje za dela českich duševnih velikanov. Rekel je dalje, da kot jedini Slovenec v odlični tej družbi misli, da govori v duhu vsega svojega naroda, ako nazdravi iz dna srca slavljenemu gostu in kliče: Bog živi česki rod, Bog živi Verhlickega! — Živio, na zdar! donelo je od vseh strani in pel se je jednoglasno naš prekrasni „Naprej“. Verhlicki pa je poleg njega sledečemu slikarju Šubicu prijateljsko stisnil roko in se mu z bratskim poljubom zahvalil. Potem je govoril Verhlicki sam in poudarjal, da je treba Slovanom mirnega in skupnega delovanja, da si bodo z delom pridobili spoštovanje tujcev in svoje blagostanje; napil je svojim rojakom, bratom Poljakom in konečno vsem Slovanom.

Iz „Česke besede“ šla je družba pred veliko opero, da tam počaka soproge slavnega pisatelja in jej izroči prekrasen šopek.

Prihodnjo nedeljo napravili so Poljaki izlet v St. Cloud na čast Verhlickemu, kjer se je igralo, govorilo in plesalo ter izvrstno zabavalo, čeravno je slabo vreme nekoliko oviralo prosto razveseljevanje.

Čez osem dni priredili so Poljaki zopet slovesno odhodnico v nekem hotelu v „Avenue de Clichy“, kjer so se končale slavnosti na čast Verhlickemu; 4. sept. odpotoval je pisatelj s svojo soprogo spet v zlato Prago, noseč s seboj pač najlepše vtise in prijetne spomine na dni prebite v krogu Slovanov v Parizu.

Naš slikar Jurij Šubice, ki je bil omenjeni večer kot zastopnik slovenskega naroda tako laskovo pozdravljen, zapustil je tudi malo dni potem Pariz za nekaj tednov ter odšel v Normandijo, in bival je v obližji mesta Caën, kjer je risal in slikal studije po okolici, ki je tu nepopisno krasna. Prve dni oktobra pa se je vrnil zopet v metropolo slovanskih umetnikov — kakor se Pariz po vsej pravici sme imenovati.

G. vitez Smolski začel je izdavati na Dunaji nov politiški tednik „Reform“ z literarno prilogo „Slavische Rundschau“, katero uredujejo Smolski, Meixner in Penizek. „Slavische Rundschau“ ima namen seznanjati nemški narod s poetičnimi proizvodi slovanskih literatur ter posredovati literarno vzajemnost tudi med Slovani samimi. Zatorej prinaša prevode iz raznih književnostij slovanskih, iz poljske, ruske, česke in tudi iz naše slovenske; g. Penizek je namreč ponemčil v našem listu natisneno Kersnikovo povest: „Ponkerčev oca“. „Slavische Rundschau“, katero svojim čitateljem spodobno priporočamo, stoji celo leto 8 gld. pol leta 4 gld. in četrt leta 2 gld. — „Reform“ stoji četrt leta 3 gld. jeden mesec 1 gld. Naročnina se pošilja na Dunaj (IX. Universitätsstrasse 4).

„Hrvatska biblioteka.“ Po vzgledu znane nemške Reclamove „Universal-Bibliothek“ začela je tudi znana zagrebska knjigarna L. v. Hartmanna (Kugli et Deutsch) izdavati „Hrvatsko biblioteko“. Ta zbirka bode obsegala izvirne hrvatske proizvode dramatične, novelistične in poučne vsebine, kakor tudi prevode izvrstnih tujih proizvodov. Deželna vlada hrvatsko-slavonska je temu narodnemu podjetju dovolila, da sme porabiti tudi bogato gledališko knjižnico zagrebsko.

Vsaka knjižica, po 64 stranih v mali osmerki obsežna, stala bode po 15 kr. ter prinašala vsak poetični proizvod v celini. Namen tega imenitnega domoljubnega podjetja je ta, na jedni strani hrvatsko knjigo razširiti po Hrvatskem in obče slovanskem svetu, a od druge strani Hrvate upoznati z izvrstnimi proizvodi angleške, francoske, ruske, italijanske, nemške in poljske književnosti. Prva knjiga prinaša Bogovićevo „Slavo i ljubav“. Slovenskemu občinstvu to zbirko najtopleje priporočamo.

Hrvatska književnost. Rječnik hrvatskoga ili srpskoga jezika. Nasvjet izdaje jugoslavenska akademija znanosti i umjetnosti. Obradjuje D. Daničić. Dio I. sv. 4. Zagreb 1882. Pag. 721—960. — S tem zvezkom zgotovljen je prvi del monumentalnega Daničićevega slovnika; prva knjiga končava se z besedo „česulja“. Ta zvezek izdelan je po istih načelih kakor i drugi; pri vsaki besedi dokazujejo primere ne samo besedino značenje, ampak tudi nje življenje. To delo ni samo za leksikografa, nego tudi za zgodovinarja, pravnika pravi zaklad. —

Izvišće o zagrebačkom potresu 9 stud. 1880. Sastavio J. Torbar, prvi član jugosl. akademije znanosti. U Zagrebu 1882. Pag. 144. Cena 2 gld. — To poročilo, uprav minuciozno izdelano, ne ozira se na teorije o potresih, nego navaja sama gola fakta. V razjasnenje služi 6 fotografij, 9 v tekst natisnenih slik, 7 tablice in jeden zemljevid. — (Cf. „Ljublj. Zvon“ II. 255.) — O poslanicam u dubrovačkoj-dalmatinskoj periodi hrvatske literature napisao Ivan Milčetić. Preštampano iz programa Varaždinske gimnazije za god. 1881/82. U Varaždinu, brzotiskom G. Platzera. — „Gosp. Milčetić“ — piše dobrovoljni „Slovinac“ — „pomno i vješto razabrao je poslanice iz naše srednje knjige i učinio što na pamet još dosad niko nije i tim pristavio kamen našoj zgradi gragjanske literature. On trijebi i procijenjiva svaku poslanicu, te joj iziće vrijednost i zamašaj, što je vrlo zgodno na spoznanje onadašnjih misli i odnošaja. Nema druge, dok ne isisamo do kosti svakog našeg starog pisca, nećemo imat dobru poviest književnosti naše srednje knjige“. — Kroatische Revue. Von Dr. Ivan v. Bojničić. Zvezek tretji. Zadržaj: Das kroatische archäologische Nationalmuseum I. — Dr. Franz Marković von Fr. Seljak. — Wallensteins kroatische Arkebusiere. Von Dr. J. B. — Die Fortschritte des Kunstgewerbes in Kroatien. Von Dr. Isidor Kršnjavi. — Berichte und Notizen.

Danica, koledar i ljetopis društva svetojeronimskoga za g. 1883. Ta knjiga, najpriljubljenejši koledar hrvatski, natisnena je v 22.000 izvodih. — Knjiga tiskana je v Albrechtovi tiskarni v Zagrebu, šteje 160 str. in se prodaje nečlanom Jer. društva po 25 kr. izvod.

Književno cvieće Lavoslava Vukelića. Pribral Bude Budisavljević. Sa slikom. 8° Str. 813. Cena 1 gld. V tej zbirki, v „Ljublj. Zvonu“ že naznanjeni, natisnen je najprej životopis pokojnega Vukelića, ki ga je spisal izdajatelj, a potem se vrste njegovi spisi. Vukelić je bil jako nadarjen pesnik in bi bil gotovo znamenit književnik postal, da ni tako rano umrl. — Slava i ljubav. Historijska pripovedka od Mirka Bogovića 16° 56 str. Cena 15 kr. To je prvi zvezek „Hrvatske biblioteke“ ki jo je začela izdavat marljiva knjigarna L. Hartmanan (Kugli & Deutsh). — Kritične primjetbe „Pripovijestima“ Šćepana M. Ljubiše od P. Castropellega. Ponatisneno iz „Slovinca“.

Dubrovnik. Drag. Pretner. 8° 33. Te „Pripovijesti“ vzbudile so v Srbih in Hrvatih velikansko senzacijo in šloveči učenjaki so jih presojali; med njimi tudi Adolfo Veber v Radu LIX. Ta gospod (Adolfo Veber) preložil je delo slavnega de Amicisa „Carigrad“ in se knjiga že tiska.

Slavonija od X--XIII. veka. Napisao Vjekoslav Klaić. Cena 40 kr. — Dobro znani hrvatski zgodovinar gospod prof. Klaić spisal je to razpravo kot odgovor Frideriku Pestemu, ki je bil v svoji razpravi „Die Entstehung Croatiens“ natisnjeni v „Ungarische Revue“ jako čudne, da ne rečem neumne nazore o tem predmetu razvil. Dr. Rački pobijal ga je že v „Pozoru“, od koder se je potem njegova razprava na nemški jezik preložila (Kroatische Revue št. 2.). — V komisijonalni zalogi Mučnjaka i Senftlebena (Zagreb, Duga ulica št. 6.) izšel bode v kratkem zadnji, največji in najlepši roman slavnega Avgusta Šenoae. Ker pisatelj dela ni sam dovršil, prevzel je to častno nalogo g. J. E. Tomić in izvrstno vspél. Delo izhajalo bode v sešitkih po 4 tiskane pole obsežnih; vsak zvezek, katerih bode 15, stal bode po 30 kr. — Gosp. Josipa E. Tomića izvrstna igra „Barun Franjo Trenk“ predstavljala se je nedavno v prelogi prof. Bronislava Grabovskega v Varšavi in izvrstno vspéla. Gospoda Tomiću poslali so mnogi (70) odlični možje iz Varšave čestitko za to delo. — Vjekopis dr. Jurja Dobrile, biskupa tršćansko-koparskoga, prije puljskoga. Napisao Cvjetko Rubetić. Izdalo društvo sv. Jeronima. U Zagrebu. Cena 30 kr. —

Srbska književnost. Profesor zgodovine na veliki šoli v Belem Gradu, Panta Srećković priobčil je v časopisu „Ratnik“ večjo zgodovinsko razpravo „Česlav“ (933—962), ki je te dni pesebej natisnena izšla. Cena 50 din. para. — V Karloveh (Sremskih) izšel je tamkajšnje srbske gimnazije letni program, v katerem je ratisnena zanimljiva razprava prof. Jovana Živanovića. „Osobine resavskoga ili kosovopoljskoga dialecta.“ — „Za prosvetu i slobodu.“ Članci i razprave naučnog i političnog sadržaja iz ranijeg i novijeg doba, napisao Stojan Bošković (bivši minister prosvete). U Beogradu 1882 Str. 299. Poleg političnih članaka nahajamo v tej knjigi tudi mnogo lepih razprav i studij o drugih obće zanimljivih stvarih. Cena tej prezanimljivej knjigi je 1 gd. — Ta isti pisatelj izdal je tudi drugo delo: Slike iz srpske istorije od Stanoja Boškovića Novo pregledano izdanje. 8° 192. Cena 80 kr. Izdajatelj napisal je knjigi vrlo lep predgovor, kateremu je pridejan životopis pokojnega Stanoja Boškovića, pisan od prof. dr. J. Turomana. Na to sledi teh šest zgodovinskih razprav: 1) Smrt Deda Nemanjina. — 2) Porodica cara Lazara. — 3) Jug i Jugovići. — 4) Kneževa večera. — 5) Boj na Kosovu i — 6) Despot Gjuragj Branković III. i Branković VII. Knjigin dodatek ima jasno in lepo izdelano genealoško tabelo obitelji Brankovićev. — Zbranih spisov Ljubomira Nenadovića izšel je zadnje dni v Belem Gradu četrti zvezek, v katerem so natisnena važna in zanimljiva „Pisma o Crnogorcima“. — Prof. Stojana Novakovića knjižice: „Kosovo Srpske narodne pjesme o boju na Kosovu urejene kao cjelina“ — izšel je nedavno že sedmi natis. — Dela Dositijeva. XI. — Sv. 43. „narodne biblioteke braće Jovanovića“ v Pančevu Str. 193—256. Cena 16 kr. — Šala i satira od Abukazema. Svezka treća. Novi Sad, izdanje knjižare Luke Jocića i dr. 8° 80. Cena 40 kr.

Smrt Stepana Dečanskog, žalosno pozorje u pet dejstva od Jovana S. Popovića. Pančevo, braća Jovanovići. Zvezek 45. „Národne biblioteke.“ 16° Str. 64. Cena 16 kr. M. M.

Ruska književnost. Polnoje sobranije sočinenij gr. A. K. Tolstago. S partretom. St. Peterburg. 1882. Štirje zvezki; cena vsem vkupaj 7 rubljev. Prodajejo se tudi posamezni zvezki. — Dela grofa A. K. Tolstega, pesniška kot prozaična, prištevajo se najboljšim proizvodom, biserom sovremenne ruske slovesnosti. Pod uredništvom kneza D. Certeleva izšla so sedaj prvokrat v obliki „polne zbirke“, če tudi ta zbirka, po besedah urednikovih ne obseza vsega, kar je grof A. K. Tolstoj pisal, temveč samo ona dela, katerim je pisatelj sam pripisaval resno značenje. Prva dva zvezka (c. 3 rub.) obsezata pesniške proizvode, tretji zvezek (c. 2 r. 50 kop.) dramatično trilogijo: Smrt Ivana Groznago, Feodor Joanovič, Car Boris, — četrti (c. 1 r. 50 kop.) roman Knjaz Serebrjanyj. Prvemu zvezku dodana je slika prof. A. Tolstega in avtobiografski očrk, posnet iz pisma pisateljevega k firenškemu profesorju Degubernatisu, kateri ga je prosil priobčiti mu nekoliko podatkov za sestavljenje njegovega životopisa. Iz tega očrka vidi se, da je grof Tolstoj imel za svoje „najboljše delo“ dramo: „Car Feodor“. Historičen roman „Knjaz Serebrjanyj“ bil je še za živega pisatelja preložen na francoski, nemški, angleški, italijanski in poljski jezik. Drama „Smrt Ivana Groznago“ igrala se je z velikim uspehom v Weimarskem gledišči v nemškem prevodu in je tudi preložena na angleški, francoski in poljski jezik.

Uprav zdaj razpošilja leposlovni ilustrovani list „Njiva“ svojim naročnikom kot brezplačno premijo jako krasno sliko, tiskano z oljuatimi barvami (82 cent. visoko, 62 $\frac{1}{2}$ cent široko) s podpisom „Dorogoj gost“, predstavljajočo prizor iz gr. A. Tolstega romana „Knjaz Serebrjanyj“, katere original je izdelal po naročilu za „Njivo“ B. J. Jakobi, profesor akademije umetnostij. (Ta premija bode te dni v Kolmanovi prodajalnici v Ljubljani razstavljena. Ured.)

Slovar pisatelej drevnago perioda ruskoj literaturij (IX—XVII. veka 862—1700). Sestavil A. V. Arsenijev. St. Ptb. izdanje knjižne zaloge „Novega Vremena“ 1882; cena 1 r. 50 kop (XV + 136 str.). — Ta slovar je prav za prav priloga k sestavljeni od istega avtorja karti „dlja nagljadnago abozrënija istoriji i kronologiji ruskoj literaturij“, a je poraben tudi brez omenjene karte, ker je osnovan popolnoma neodvisno od nje. Sestavljen je temeljito in popolno, ter tako predstavlja jako priročno knjigo za vsakega, ki se bavi z rusko slovesnostjo.

Drevnëjšija russkija monetij Velikago Knjažestva Kjevskago. Numizmatičeski opit grofa J. J. Tolstago. St. Ptb. 1882. To nedavno izšlo delo udostojila je akademija nauk z malo premijo grofa Uvarova. Predmet delu je denar velikih knezov Vladimira Svetega, Svjatopolka I. in Jaroslava Modrega. R.

Urednikova listina. G. Fr. Š. v Kr. Tudi od druge strani je bil „Ljublj. Zvon“ opozorjen na napako, katero je zagrešil s tem, da je zadnjič ljubljanskega advokata dra. Pascalija naredil za brata patru Paskalu, ker je brez svoje kritike preveč verjel narodni tradiciji. Poudarjamo, da gre ta hiba samo na urednikov rovaš, a ne na onega č. g. pisatelja prof. W. —

Poziv slovenskim pisateljem.

Dné 27. decembra 1882. leta bode minulo šest sto let, odkar je prišla vojvodina Kranjska pod preslavno dinastijo Habsburško in dné 11. julija 1883. leta bode Kranjska v navzočnosti svojega preljubljenega vladarja, Njegovega Veličanstva presvetlega cesarja Frana Josipa I. dostojno praznovala šeststoletni spomin tega preimenitnega in za vseh narod slovenski prepomnljivega zgodovinskega dejanja.

Matica Slovenska je ukrenila o tej slavnostni priliki dati na svetlo

Spomenik

o šeststoletni zvezi vojvodine Kranjske z dinastijo Habsburško

ter to knjigo bodoče leto pokloniti Njegovemu Veličanstvu, presvetlemu cesarju Franu Josipu I. o Njegovem bivanji v stolici slovenski Ljubljani in v vojvodini Kranjski.

Za tega delj podpisani prvosednik Matice Slovenske uljudno vabi vse pisatelje slovenske na delovanje o tem Spomeniku. Osobito dobro došle bodo Matici zgodovinske razprave, dostajajoče se Habsburžanov in naroda slovenskega, a dobro došli bodo Matici tudi poetiški in leposlovnji proizvodi, bodi si v dramatiški, bodi si v pripovedni ali liriški obliki, samo da so s slavnostno priliko v kakeršni koli si bodi zvezi.

Vsi taki doneski naj se blagovoljno pošiljajo prvosedstvu Matice Slovenske

vsaj do 1. aprila 1883. leta.

Pesniki in pisatelji slovenski! Združite se, in pomagajte prvemu literarnemu zavodu našemu spodobno praznovati zgodovinsko imenitno narodno in dinastično slavnost ter o tej priliki dostojno poslaviti presvetlega Vladarja našega!

V Ljubljani 19. novembra 1882.

Peter Grasselli,
prvosednik Matici Slovenski.

„Ljubljanski Zvon“

izhaja po 4 pole obsežen v veliki osmerki po jeden pot na mesec v zvezkih, ter stane: za vse leto 4 gld. 60 kr., za pol leta 2 gld. 30 kr., za četrto leta 1 gld. 15 kr.
Za vse neavstrijske dežele po 5 gld., za dijake po 4 gld. na leto.

Založniki: dr. I. Tavčar in drugovi. — Za uredništvo odgovoren: **Fr. Levac.**
Uredništvo: v Novih ulicah 5. — **Upravištvo:** na Marije Terezije cesti 5.

Tiska „Národná Tiskárna“ v Ljubljani.

Vabilo na naročbo.

Z denšnjim zvezkom „Ljubljanski Zvon“ zvršuje svoj II. tečaj ter stopa pred svoje naročnike, prijatelje in čitatelje s prijaznim vabilom, da bi mu i nadalje ostali zvesti podporniki ter o bodočem novem letu blagovoljno ponovili svojo naročnino.

„Ljubljanski Zvon“ tudi v svojem III. tečaju po obliki in vsebini ostane tak, kakršen je bil do zdaj. Skrbel bode v prvi vrsti za prijetno leposlovno berilo, a vrhu tega priobčeval raznovrstne znanstvene spise ter prinašal svojim čitateljem zanimljive književne novice. To svojo nalogo misli „Ljubljanski Zvon“ toliko lažje izpolnjevati, ker mu v bodočem letu ni zagotovljena pomoč samo dozdanjih gg. sotrudnikov, nego si je pridobil poleg njih tudi lepo število novih čilih pisateljskih močij, o čemer se blagovoljni čitatelji prepričajo takoj v prvih zvezkih prihodnjega leta.

V obče pa bode „Ljubljanski Zvon“ hodil tudi v bodoče po svojem starem potu, ker mu je dozdanja nepričakovana podpora in udeležba, bodi si naročnikov, bodi si pisateljev, bistra priča, da je ta srednji pot, ki beletristiko prijetno druží z občezanimljivimi ukovitimi spisi, najprimernejši zdanjemu stanju naše literature in zdanjim potrebam naroda slovenskega.

Zeleeč, da bi si ohranil svoje dozdanje naročnike, vesel bode „Ljubljanski Zvon“ tudi vsakega novo došlega podpornika; in topla zahvaljuje se dozdanjim mnogoštevilnim gospodom sotrudnikom svojim, presrečno vabi pod svojo zastavo tudi novih sodelavcev. V polni zavesti svoje dolžnosti in svoje naloge delal bode „Ljubljanski Zvon“ tudi odslej vedno na to, da z dovršenimi izvirnimi proizvodi pomnoži znanstveno in leposlovno literaturo našo v čast in slavo naroda in imena slovenskega!

Na svidenje tedaj o novem letu!

„Ljubljanski Zvon“ stoji

za celo leto po 4 gld. 60 kr.

za pol leta „ 2 „ 30 „

za četrt leta „ 1 „ 15 „

Za vse inozemske dežele po 5 gld., za dijake po 4 gld. na leto.

Naročnina se pošilja upravništvu „Ljubljanskega Zvona“ v Ljubljani, na Marije Terezije cesti št. 5.

Ljubljanski naročniki se lahko naročajo v Narodni Tiskarni, ali pa pri g. dru. Jos. Staretu (na Marije Terezije cesti št. 5., vsak dan od 1.—3. ure popoldne). Po novem letu bode tudi „Ljublj. Zvona“ raznaševalec s pobotnicami pobiral naročnino okolo ljubljanskih naročnikov.

Mnogim priljubljene „Uganke“ bode po novem letu prinašal „Ljubljanski Zvon“ v prilogi na posebnem listu.

„Ljubljanski Zvon.“

Prošnja.

Administracija „Ljubljanskega Zvona“ najljubneje prosi vse dozdanje gg. naročnike, da bi svojim naročilom in reklamacijam vselej dostavljali število svoje adrese; ali da bi o novem letu, kadar ponavljajo svojo naročnino, na kaznito zapisavali vsaj besedico „star“. To gg. naročnike stoji malo truda, nam pa delo neizmerno olajšuje.

IN S E R A T I

„LJUBLJANSKEGA ZVONA“.

Vsak inserat četrt strani obsežen stane vselej po 3 gld., če se tiska jedenkrat, po 2 gld. 50 kr., če se tiska dvakrat in po 2 gld., če se tiska trikrat. Pri daljših inseratih, osobito ako se tiskajo večkrat, dajo se znatni odstotki. Inserate vzprejema „Ljubljanskega Zvona“ upravnništvo v Ljubljani, na Marije Terezije cesti 5.

„HRVATSKA VILA.“

Od 1. oktobra izhaja „Hrvatska Vila“ 1. in 15. dan vsakega meseca, po 5 tiskanih pol obsežna s 6 podobami in muzikalno pri-
logo. Vsakem zvezku je pridejana po jedna številka francoskega mod-
nega lista „La mode universelle“. Celoletni naročniki dobijo
zastonj sliko N. Mašiča „Vršitba u Hrvatskoj“ v fotografičnem
svetlotisku. „Hrvatska Vila“, ki izhaja v krasni obliki ter prinaša obilo
raznovrstnega belletrističnega gradiva, stoji za celo leto 10. za pol
leta 5, za četrt leta 2 gld. 50 kr. Posamezni zvezk po 50 kr.

Vlastništvo „Hrv. Vile“
na Sušaku pri Reki.

J. Jurčičevi zbrani spisi I.

Deseti brat, 1 gld., po pošti 1 gld. 5 kr.

J. Jurčič Rokovnjači, 50 kr., po pošti 55 kr.

so ravnokar v novem izdanju izšli.

Zaloga v Ljubljani J. Giontini, knjigarna mestni trg.

Dobivajo se i v Zagrebu: L. Hartmann, knjigarna; v Celji:
Th. Drexel, knjigarna; v Gorici: J. Dase, knjigarna; v Gradci:
Leuschner & Lubensky, knjigarna; v Celovci: Leon, knji-
garna; Ed. Liegel, knjigarna; v Mariboru: J. Leon, knjigarna; v
Novem Mestu: J. Krajec, knjigarna; C. Tandler, knjigarna; v Trstu:
J. Dase, knjigarna.

P. n.

Udano podpisani dovoljujem si naznanjati, da sem v Ljubljani otvoril

knjigoveznico

(na kongresnem trgu štey, 14 nasproti nunski cerkvi)

ter prosim čestito občinstvo kakor tudi naročnike „Ljubljanskega Zvona“, da me počaste z mnogimi naročili. Izdelujem vsakovrstna knjigarska dela, ter sprejemam naročila tudi po pošti.

Odličnim spoštovanjem

Franjo Dežman,
bukvovez.

Hugo Eberl,

barvar in lakirnik,

za frančiškansko cerkvijo v Ljubljani

priporoča svojo bogato zalogo raznih finih oljnatih barv, firnežov in lakov in se priporoča za izvršitev raznih del, spadajočih v njegovo stroko, katere izvršuje točno in v ceno. Vnana naročila na barve se brzo in v ceno oskrbujejo.

(4—3)

Umetne zobe in zobovja

postavlja po najnovejšem ameriškem zistemu v zlatu, vulkanitu ali celoloidu brez bolečin. Plombira z zlatom itd.

Zobne operacije izvršuje popolnem brez bolečin

s prijetnim mamilom

zobni zdravnik

A. Paichel
v Ljubljani,

poleg Hradskega železnega mostu v I. nadstropji.

(12—12)

Gostilna pri „Ogrski Kroni“

v Zagrebu.

(Hôtel zur ungarischen Krone.)

Podpisani naznanjam sl. občinstvu, posebno potnikom iz slovenskih pokrajin, ki hodijo v Zagreb, da sem dne 1. novembra m. l. zopet prevzel

gostilno pri „Ogrski Kroni“

v Zagrebu, sredi mesta, v Illici, blizu Jelačićevega trga.

Naj se vsakteri potruži k meni priti, ki želi biti dobro postrežen; pripravljena je zmerom najboljša pijača in izvrstna kuhinja, a še posebno priporočam potujočemu občinstvu sušna in v ceno **prenočišča**. V obče pa obetam, da bodem vedno skrbel z vso močjo za to, da bodo moji gosti zadovoljni s postrežbo, kakor tudi z nizkimi cenami.

Pri vsakem dohodu železniškega vlaka stoji na kolodvoru moj omnibus.

Janez Kregar,
gostilničar.

(12—12)

E. Pogorelec,

fotograf v Ljubljani,
kolodvorske ulice št. 9

priporoča se slavnemu
občinstvu za izdelovanje
raznih fotografij vsake
(4—2) vrste, po
najnižjih cenah.

Podoba dr. J. viteza Blei-
weisa, katerega sem edino
le jaz o priliki 70. let-
nice zadnjikrat fotografiral,
dobiva se pri meri po
30 kr., podoba Jurči-
čeva pa 20 kr.

J. Sparovitz,

juvelir in zlatar v Ljubljani,
mestni trg št. 13,

priporoča sl. občinstvu svojo
bogato zalogo juvel, zlatih
in srebrnih stvari, katere
so vse od c. kr. puncnega
urada puncirane. Vsako v
mojo stroko spadajoče novo
delo, kakor tudi poprave iz-
vrše se pod jamstvom, solidno
dobro in ceno. Tudi se kupu-
jejo **biseri, perle, zlate, sre-
brne** in starinske stvari po naj-
višjih cenah ali pa zamenjuje.

Vnanja naročila vsake vrste
se hitro, točno in ceno izvrše.

Kupujejo se tudi pasi in
haube, majolike in tobakire z
emajlom in popravljajo murčki,
da so ko novi.

C. kr. privilegirana

Riunione Adriatica di Sicurtà,

Jadransko zavarovalno društvo,
najstarejše avstrijsko zavarovalno
društvo ustanovljeno l. 1822.

Ustanovni kapital: 20,000.000 gld.

Prejema proti dober kup
premijam in najkulantnejšim po-
gojem zavarovanje proti ognju
in transportnim škodam, kakor
tudi zavarovanja na življenje
in nesrečne slučaje v raznih
kombinacijah.

Glavni zastopnik za Kranjsko

J. Perdan.

trgovca in hišni posestnik, cesarja
Jožefa trg

v Ljubljani. (12—12)

Adolf Eberl,

stavbeni in pohištveni
barvar. Izdelovalec sli-
kanih napisov.

Lekarnik.

Lastna fabrikacija oljnatih
barv, lakov in firnežev. Pro-
daja na debelo in drobno.

Ljubljana, Marijin trg tik
franciskanskega mostu.

(6—6)

Cenilniki se pošiljajo na vse
strani, kdor jih želi.

Trgovina
z modnimi, konfekcijskimi in izdelki perila
Hugona Fischer-ja

v Ljubljani, na Prešimnovem trgu
priporoča
najnovejše

dunajske in pariške modne klobuke
kakor tudi neokrašene klobuke
iz sukna, klobučine, ščetinaste in pibrove.

Bogata zaloga

ženskih plajščev:

Jaqueti, paletoti, manteaux, dolmani, rondes in deževni plajšči.

Največja izbér ženskih modercev;

beli, créme, sivi, rudeči, tegethoff in črni, v pripoznano izvrstnem faconu od 0-75 gld. do 15 gld.

Novost!

Patentirani moderci s peresami za ure

z visečimi iglicami od urinih peres. (Nadomestujejo ribjo kost.)

Dekliški moderci in ravnila za lepo vzrasčenje otrok

v vsakoršni meri.

Ženska spodnja obleka.

Negligé-jopice in čepice, korseti, srajce in hlače. Spodnje kikle iz chiffona, platna, cloth, moiré, kuštra in volne. Spodnje jopice in nogovice iz pavole in ovčje volne. Ovratniki in zapestniki, garniture. Platneni, batistni in bruseljski robci. Ženski predpasniki v vseh načinih iz chiffona, belega zephyra, pisanega cretona, satina, ecru- in damastnega platna, lustra in moiré. Delovniški predpasniki iz chiffona, ecru- in modrega platna.

Otroški opasniki in dekliški predpasniki z nadprjem.

Perilo za gospode.

Srajce iz chiffona, cretona, oxforda in zephyra. Svitce (spodnje hlače) jopiči in nogovice iz pavole in volne. Srajce iz flanela, angleški lovski jopiči, rokavice in gamaše, ovratniki, zapestnice, zavratniki, iglice, cachenez, oprte, robci iz pavole in platna, beli in pisani.

Volneno blago

in sicer: pletene in vezane rute, vsake velikosti in načina; gamaše za otroke, deklice in gospé, telovniki, oprsniki, otroški jopiči, oblačila, čepice, napestniki in čevljički.

Najnovejše oprave za v gledišče in na ples, capotes.

Najmodernejša okrasila.

Atlas, surah, merveilleux, ottoman, peluche, baržun (zamet) iz volne in sylle, trakovi v vsakoršni obliki in širjavi, umetne cvetice, štrusova in namišljena peresa, agraffe, tulle, chantilly, gaze, crêpe de Paris in tudi

velika zaloga

španskih blondnih, Valencienskih, Malinskih, Bretonskeh, Guipirskih in Brabantskih čipk (spic), Points d'Alençon, Point Russe, Torchons, Trimmings in Tattings.

Španske čipkane echarpe in fichus. — Mohairske rute in jaboti.

Riši v največji izbéri, od najcenejše do najfinejše vrste.

Vedno najnovejše v to vrsto spadajoče blago.

Resnično je šivalni stroj dan danes že nepogrešno hišno orodje za vsako hišo in razširjenega je na milijone komadov po raznih stanovih človeških.

Šivalni stroj lepša vsaki salon, navdušuje dame in igraje gospe napravljajo svojo obleko, perilo in druge stvari. Nihče, kdor ga še nima, naj tedaj ne zamudi istega kar najhitreje pri meni naročiti, pa to samo tedaj, ako želi zanesljiv, gotov, dober, soliden in primeren šivalni stroj kupiti, a ne zametati novcev za ponarejen šivalen stroj.

Velikanska zaloga pravih ameriških **Singerjevih** strojev, od katerih se jih rabi že sedaj 4,000.000 komadov, nadalje mnogokrat izboljšanih pravih **Wheeler-Wilson-strojev**, med temi najnovejša vrsta z ravno iglo, konečno originalni stroji **Elije Howeja**, ki je šivalne stroje iznašel v Newyorku z najnovejšimi neverjetno umetnimi popravami, nahaja se pri meni. **Zastopstvo** vseh teh pravih strojev je po pogodbi za vso Kranjsko le v **mojih rokah** in, hvala Bogu, vsled konkurencije s **slabo ponarejenimi stroji**, kateri svoji nalogi nikdar že zdaj ne zadostujejo, a ki bodo še menj zadostovali v prihodnje, prisiljen sem bil, da sem v Ljubljani najel še **jedno prav veliko prodajnico** in da sem svoje delavske moči znatno pomnožil.

Prodajam vsakega teh za 5 let garantiranih strojev, kakor že več let, tudi zdaj proti majhenim mesečnim vplačilom na obroke od 4 do 5 gld. in na aro od 10 do 15 gld. Po tem potu je mogoče prav lahko kupiti danes tako v ceno potrebni šivalni stroj. Ako treba poprav pri šivalnih strojih, oskrbujejo se v moji mehanični delavnici brzo in najboljšo. Tudi se prevzema čiščenje strojev.

Velika zaloga svile za stroje, cvirn na vretenih in v mrežah, velika zaloga v ovčji in bombažni robi, isto tako v iglicah za šivalne stroje. Posamezni oddelki za šivalne stroje dobivajo se pri meni boljši in cenejši, kakor kje drugod.

Neprestano imam tudi v zalogi proti ognju in ulomu popolnem varne **blagajnice od F. Wertheima in Comp.** tudi po izredno nizkih izmanjšanih fabriških cenah.

Za solidno in točno postrežbo jamči moja dobra že 11 let v Ljubljani obstoječa in po vsej deželi Kranjski dobro znana firma, katera se priporoča i nadalje blagovoljnosti sl. občinstva in za mnoga naročila najiskrenejše s spoštovanjem

(12—12)

Fran Better.

Ljubljana, Mestni trg 168 na oglu pod Trančo poleg železnega mostu.

(11—11)

Odličnim spoštovanjem

Lekarna

„pri samorogu“

Jul. pl. Trnkóczy-jeva
na Mestnem trgu v Ljubljani.

priporoča p. n. občinstvu sledeče, zmerom sveže (frišne) vsled dolgoletnega izkustva kot
izvrstno uplívne priznane specialitete, izkušena domača in homeopatiška zdravila:

Cvet zoper trganje,

po dr. Maliču,

je odločno najboljšo zdravilo zoper protin ter reumatizem, trganje po udih, bolečine v križi ter živcih, otekline, otrpnele ude in kite itd. malo časa če se rabi, pa mine popolnem trganje, kar dokazuje obilno zahval. Zahteva naj se samo „cvetu zoper trganje po dr. Maliču“ z zraven stoječim znamenjem; 1 steklenica 50 kr.

Planinski želiščni sirop kranjski,

izboren zoper kašelj, hripavost, vrtoglavost itd.; 1 stek. 56 kr. Koristnejši nego vsi v trgovini se nahajajoči soki.

Pomuhljevo (Dorsch) jetrno olje,

najboljše vrste, izborno zoper bramore, pljučnico, kožne izpuške in bezgavne otekline. 1 stek. 60 kr.

Anaterinska ustna voda,

najboljša za ohranjenje zob ter zobnega mesa in takoj odpravi smrđljivo sapo iz ust. 1 steklenica 40 kr.

Kri čistilne kroglice, c. kr. priv.,

ne smeje bi se v nijednem gospodinjstvu pogrešati in so se užo tisočkrat sijajno osvedočile pri zabasani človeškega telesa, glavobolu, otrpnenih udih, skaznem želočen, jetrnih in obistnih boleznih, v škatljah a 21 kr.; jeden zavoj s 6 škatljami 1 gl. 5 kr. Razpošiljava se le jeden zavoj.

Mazilo zoper pege,

sinje, bradavice (grčice), rudečico na obrazu itd.; če se je nekaj večerov s tem mazilom namazalo obraz, odpravi vso nesnago z njega brez sledu. — Lonček stane 50 kr.

Angleško mazilo za barvanje las.

Jako dobro in neškodljivo sredstvo za barvanje osivelih las. Lonček z navodom 50 kr.

Aromatična pomada za rast las od dr. Pitha
pospešuje rast las in podeli lasem prekrasen lésk. Lonček 60 kr.

Malinčin in ribizljev sok

iz najboljših šteferskih gorskih maline in ribizljev sok, zelo lepo vonječ, čisto in popolnem vztrajen. — Kilo 80 kr.

Jamaica-rum, pravi,

dobivam ga naravnost iz Londona in jamčin za njega izvirnost čez so vsakoj-ke, a tudi v buteljah po 30 kr. in 60 kr. se dobiva

Čaj, naravnost iz Kitajskega,

vedno sveže in najfinije kakovosti in ima znamenit aroma; dalje sonelong, pecco-cvét, carski melang po vsakojakih cenah, a tudi v haličkih po 30 in 50 kr.

Najfinejši pariški „Poudre za dame“,

roza in beli; po 30 kr.. z rožnim duhom 40 kr.

Homeopatična zdravila

so pri nas že mnogo let uvedena, katerih p. t. občinstvo v naši lekarni zelo zahteva.

Naročila iz dežele izvršujejo se takoj.

Julij pl. Trnkóczy, lekar in kemik.

Železna trgovina

na drobno in debelo

Joh. Nep. Achtschina

(prej Sp. Pessiacka)

Ljubljana, Gledališke ulice 8.

Zaloga hranilnih ognjišč vsake vrste, peči, ki se dajo regulirati, okove pri stávbah in za razno hišno orodje, vsakovrstno delavno orodje za delo v zemlji pri zidanji železnic in cest, traverze, cement in debel papir za strehe, kakor tudi vsakovrstno železo in železno blago in kuhinjsko orodje.

Najboljše vrste plugov. Cementirske priprave in cementirane tehtnice, mere in uteži. Velika zaloga železnih in prav dobro pozlačenih nagrobnih križev in spomenikov. Velika zaloga vodnih žag in pil z garancijo.

Prevzemajo se vsa ključavničarska dela, kakor ognjišča, železni okovi pri stavbah, ograje, vrata itd.

Zaloga

c. kr. priv. svinčene in cinkove belobe in kemičnih barv iz fabrike CONCORDIA v Hrastniku.

Samo pri meni se prodajajo EKSTINKTERJI „Patent Beyhl“, tako imenovani priročni in prenesljivi samodelujoči, ogenj hitro gaséči aparati.

Cenilniki in risarije se drage volje razpošiljajo.

(12—11)

J. GIONTINI,

knjigarna, trgovina z umetnostnimi izdelki in muzikalijami, kakor tudi s papirjem in pisalnim orodjem v Ljubljani, Mestni trg, št. 24

priporoča se za oskrbovanje vseh v to stroko spadajočih stvari, katere se vsakikrat hitro in jako ceno oskrbujejo. Velika zaloga slovenskih molitvenih bukvic in slovenskih ljudskih spisov.

(12—11)

M. Neumann-ova

velika zaloga narejenih oblek za gospode, dečke in otroke.

Velik izbor ženskih oblek.

V Ljubljani, Slonove ulice št. 11.

Zahvala.

Vsem onim blagim gospodom članom literarno-zabavnega kluba, kateri so našemu pokojnemu sinu, oziroma bratu, Viktorju Erženu, juristu, postavili lep kamenit spomenik na tukajšnjem pokopališču v priznanje njega domoljubnega delovanja na književnem polju, izreka najiskrenejšo zahvalo

rodbina Erženova.

V Ljubljani, v 26. dan meseca oktobra 1882.

„Národna Tiskarna“ v Ljubljani.